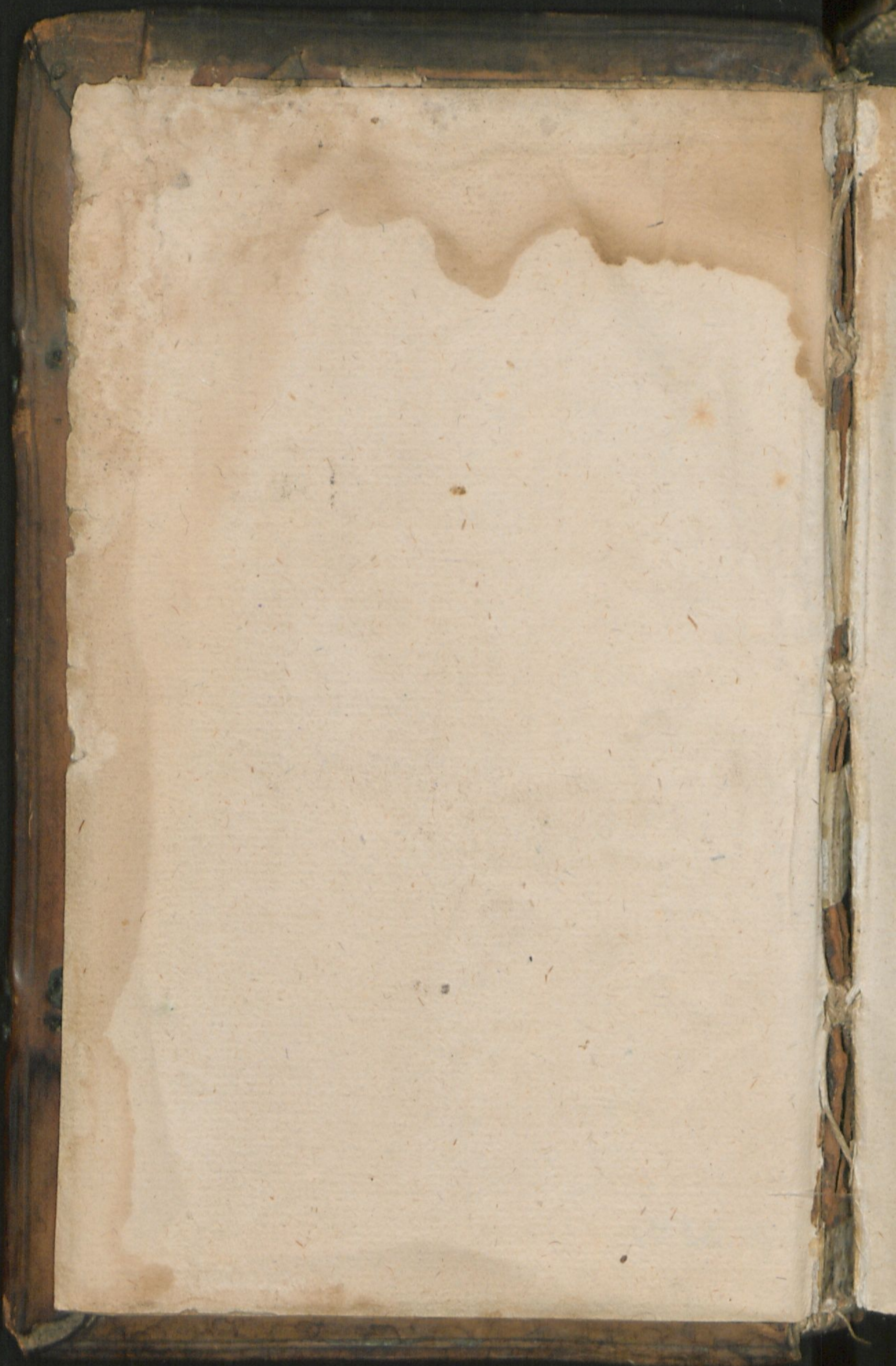

B. g. y.

N° 66. 47^a

7a

2. 1

LIBER DE VERIS ET FALSIS ADIAPHORIS,

in quo integre propemodum
Adiaphorica controuersia
explicatur. Authore
Matthia Flacio Illyrico.

ITEM EPISTOLA D. IOANNIS
Epini Superintendentis Hamburgensis
ad Illyricum de eadem
materia.

1. Cor. 10.

Quid ergo dico, quod simulachrum aliquid sit? Non, uerum illud dico, quod quæ immolant gentes, dæmonijs immolant, & non Deo. Nolim autem nos consortes dæmoniorum esse. Non potestis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. An prouocamus Dominum? num fortiores illo sumus? Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant, Id est, in Adiaphoris non tantum ipsorum rituum natura, sed & circumstantiæ eorum uel maxime respiciendæ sunt
Magdeburgi.

1542

26

REGVLA.

Omnes Cæremoniæ & ritus quantum
uis sua natura indifferentes desinunt esse
adiaphora, cum accedit coactio, opinio, cul-
tus & necessitatis, abnegatio, scandalum,
manifesta occasio impietatis, & cum quo-
cunq; demum modo non ædificant, sed
destruunt Ecclesiam, ac Deum
contumelia affi-
ciunt.

M. MATTHIAE FLA-
cio Illyrico gratiam & pacem in
Iesu Christo liberatore, ser-
uatore & Domino nostro,
D. Iohannes Epinus Eccle-
siae Hamburg, Su-
perinten-
dens.

VI FORTASSIS MA-
gis affectu quam iudicio
mihi aliquid eruditionis
& authoritatis tribuere ui-
dentur, pio quodam stu-
dio ac zelo saepenumero me exhortati
sunt, ut de Adiaphorica controuersia
aedito scripto meam sententiam testa-
tam facerem, & argumentum eius con-
trouersiae integre explicarem, propter
illos, qui fucosis argumentis in his cer-
taminibus decipiuntur.

Ego libenter equidem hic pro mea
tenuitate seruiuissem Ecclesiae Christi,
quam uideo ubiq; terrarum Adiaphori-
cis deliberationibus horrende disipari

* 2 & euer-

& euerti : Sed ne quid supra mei ingenij uires hic attentarem, persuasit motæ controuersiæ magnitudo, & mea imbecillitas. Videbam enim uiros eximiæ eruditionis & authoritatis, cum quibus nec debeo, nec possum ullo modo conferri, quasi attonitos & obstupefactos silere ad Adiaphoricas disputationes. Cognoscebam etiam sapientes quosdam in potentiorum gratiam, sapientiæ humanæ fucō callidius pingere Adiaphorica consilia, & mutationes, quam ut fraudes & doli sub istis consilijs latentes, a quouis detegi, dilui & refutari satis possent, eo quod omnibus non sit ea sermonis copia, proprietates & perspicuitas, quam hæc tractatio requirat.

Ego itaq; cōscius mihi meæ imbecillitatis hætenus expectaui, quo, q̄ melioribus armis instructi sunt, quam ego sum, hanc pugnam in se reciperent, et pro Ecclesia Christi, contra interemiticos & Adiaphoricos dolos & fraudes decertarent. Etsi moram omnem Ecclesiæ nocere intelligerem, me hoc consolabatur tamen, quod de his contro-
uersijs

uersijs certæ & explicatæ sententiæ, &
pia sanctaq; iudicia extarent in con-
fessione Augustæ ædita, alijsq; scriptis,
quæ diserte emétita Adiaphora a ueris
discernunt.

Confidebam etiam Doctores no-
strarum Ecclesiarum nunquam esse de-
serturos ea, quæ tum in confessione il-
la, tum uiuente & præfente D. M. L.
Theologi eruditione & pietate prestan-
tes, & longo rerum usu exercitatisimi
Smalcaldiæ, & in alijs suis congressibus
de Adiaphoris, uel retinendis uel reijci-
endis inter se constituerunt, Quod in il-
lis consulationibus diligenter expen-
sum, & expositum sit, quid in ritibus &
obferuationibus Ecclesiasticis aduer-
sarijs salua conscientia, sine iactura glo-
riæ DEI, & adulteratione Euangelij
Christi concedi possit.

Me hæc in animo disputante non
sine graui consciētæ lucta, taciteq; de-
plorante Ecclesiæ præsentem calamita-
tem (quæ magis domesticis trepidati-
onibus, desertionibus, & fucosis con-
sultationibus, quam aduersariorum
sæuicia & armis, corrumpitur, defor-
matur,

matur, dissipatur & euertitur) mihi
præter omnem expectationem exhi-
betur tuus tractatus doctissime & or-
natisime Magister, qui integram & ex-
plicitam scripturam de Adiaphoris
continet. Viso eius scripti argumento
gratulabar Ecclesiæ Christi, quæ Adia-
phoricis certaminibus ualde turbata &
labefactata, in grauissimas & nocētissi-
mas dubitationes quotidie periculosi-
us proruebat, sinebatq; sibi persuaderi
cedendo posse conseruari integritatem
suae doctrinae. Hac persuasione autem
nihil esse fallacius & uanius res ipsa eti-
am nunc docet, & non sine grauissima
Ecclesiarum dissipatione, temporis
progressu docebit clarius.

Si in comitijs principum governa-
tores piam animi constantiam Christi-
anis dignam præstitissent, nec temere,
ne cogente quidem ulla magna neces-
sitate, deseruissent confessionem Augu-
stæ anno 1530. Cæsari & imperij proce-
ribus exhibitam, nec subtraxissent Chri-
sto debitæ confessionis patrocinium:
Ecclesia nunquam fuisset redacta ad
tantam calamitatem, & tantas dissipa-
tiones,

tionem, quibus modo uastatur, & (ut ti-
meo) horribilius uastabitur, propter
turpem desertionem optimæ nostræ
causæ, Imo nō nostræ, sed Dei ac Chri-
sti. Quæ sana & pura doctrina nostrarū
Ecclesiarum suspecta facta est omni-
bus, Euangelium Christi, quod nostræ
Ecclesiæ pure docent, ubiq; afficitur
contumelia, omnia complentur offen-
diculis, Ecclesiarum consensus, & con-
cordia dissoluitur, & bene institutæ Ec-
clesiæ turpissime deformantur, mise-
reque uastantur & euertuntur.

Dominus certe quiduis potius im-
punitum sinet, quam hanc ueritatis de-
sertionem, & sui nominis contumeli-
am, Ecclesiæq; suæ uastitatem, quam
desertione optimæ causæ, gubernato-
res præcipue inuexerunt, qui hætenus
Ecclesiam & gloriam Christi, pia ani-
mi constantia uisi sunt propugnare.
Sed breui sentient quid sit CHRISTI
Euangelium desertione contumelia af-
ficere & committere, ut nomen Do-
mini male audiat apud impios.

Pij agant gratias Domino, quod conseruati sunt, ne polluerentur peccatis grauisimis huius defectionis. Nos consoletur, & corroboret, quod Dominus in summa imbecillitate, in medijs periculis, in grauisimis tentationibus, & extremis difficultatibus Ecclesiam suam semper plantauit, propagauit, defendit & conseruauit, cuius dextera abbreviata non est. Idem poterit nunc etiam reluctantibus omnium inferorum principatibus, eam in hisce extremis Sathanæ furoribus tueri & defendere, sicut semper protexit & seruauit. Ipsemet Deus Ecclesiæ suæ fundamentum est, non illi, qui putant se cœlum suis humeris sustinere, ne ruat. Frustra itaq; cedendo placamus eos, ut Ecclesia conseruetur, qui sunt Ecclesiæ manifesti hostes.

Deus alia habet consilia quam nos, placet ipsi, ut multorum hypocrisis præsentibus periculis, afflictionibus & desertionibus detegatur, utq; ficti Christiani patefiant, & uere pij probati igne tentationis & persecutionis purgentur. Destinato Dei consilio & Ecclesiæ bono du-

no, dubio procul patefiunt hypocritæ,
qui Euangelium prætexuerunt suis cu-
piditatibus, & pietatem simularunt
gratia commodi. Hæc iusta sunt Dei
iudicia, quæ pios consolari & animare
debent, non frangere.

Valde autem horrendum iræ Dei
signum est, neminem hic agnoscere su-
am culpam, ac lapsum, nec Dei iram
placari uera pœnitentia, sed tantum
fucos excogitari, quibus peccatum de-
sertionis & abnegationis uel extenuetur
uel defendatur. Vt Diabolus cep-
tam desertionem urgeat, miro strata-
gemate infidias Ecclesiæ struit, & præ-
cipue ut bonos ac pios in suas partes
pertrahat mendacijs, eisq; persuadet,
mutatione rituum posse conseruari
publicam pacem, puram Euangelij do-
ctrinam, ueram Sacramentorum dis-
pensationem, & ueros cultus. Cum ta-
men ne leuissima quidem spes nobis
hic uere ostensa sit. Istiusmodi mitiga-
tionibus ac mutationibus in Ecclesijs
nostris posse retineri, uel minimum pu-
ræ doctrinæ, & ueri Dei cultus, nugæ
sunt, quibus uana tantum spe a satelli-
tibus

tibus Antichristi lactatur, imo decipi-
tur Ecclesia,

Diabolus uix potuisset aliud stra-
tagema reperire, quo facilius euerteret
Ecclesias nostras, Nam hoc stratage-
mate nos per nosmetipsos expugnat, &
Ischariotica arte Ecclesiam prodit. Muta-
tiones ac mitigationes, quæ postulan-
tur, quia tegunt fraudes, & secum tra-
hant impias doctrinæ & cultus corrup-
telas, ideo non fuit satis Ecclesiam men-
dacij fallere, sed a Sathana etiã extrudi
oportuit quosdã Epicureos homines,
secundum sæculũ prudentes, qui mu-
tationes faciendas esse fucatis rationi-
bus, & uana proposita spe suaderent, &
adiaphorico fucō Ecclesias fallerent,
eisq; obtruderent hanc opinionem, Ec-
clesias sine Dei uerbo & fide, carnis pru-
dentia gubernari posse. Sicq; doceri
debere in Ecclesia, ne potentes offen-
dantur, & ut publica pax & tranquillitas,
& cuiusq; possessiones humanæ sa-
pientiæ astu conseruentur, retineaturq;
qualiscunq; Ecclesiæ status. Qua sapi-
entia Epicurei illi aperte arguunt stul-
ticiæ Filium Dei Iesum Christum, Pro-
phetas,

phetas, Apostolos, Euangelistas, omnes
sanctos Episcopos & martyres, qui nec
ueritatem Dei unquam docere, nec Ec-
clesiã plantare ac conseruare sine mun-
di reprehensione & absq; summo odio
& persecutione potuerunt.

Epicurei isti sapientia carnis ebrij
stulte iudicant Diabolum adiaphorica
lenitate, si non omnino immutari, sal-
tem sic falli posse, ut ex inimico amicus
Christo fiat, & ut tenebræ fiant lux, ini-
quitas iusticia, bellum pax, mendacium
ueritas, abnegatio confessio, Epicureis-
mus Christianismus, impietas reli-
gio.

Quid autem sua sapientia hi epi-
curei adiaphoristæ effecerint, & quam
turpiter deceperint Ecclesias, docet
nunc rei euentus, & testatur uastitas
multarum Ecclesiarum, quam Episco-
pi ubiq; faciunt, ut in Ecclesias no-
stras reuehant omnes suas impietates.
Quam etiam periculosam & noxi-
um sit, sequi humanæ sapientiæ con-
silia, absq; uerbo DEI, præsens ua-
stitas

stitas plus satis nos docet, & nisi faxei
essemus, sapientiores fieremus nostro
periculo & damno.

Quid aliud sunt Adiaphoricæ mi-
tigationes, quam humanæ sapientiæ
inania consilia? quid his aliud effici-
tur, quam quod Antichristo et eius abo-
minationibus ad nostras Ecclesias uia
struatur, & ostium aperiatur.

Quam artificiosus sit Diabolus,
& quam uafre possit omnia corrup-
pere & inuertere, inde animaduerti po-
test, quod doctrinam de Adiaphoris,
quam olim Præceptores nostri, animo
sancto & pio proposuerunt, ut saucia-
tas conscientias sanarent & docerent,
quomodo libertate Christiana recte &
pie quisque sine dato offendiculo uti
posset, eo referat & accommodet, ut la-
befaciat & corrumpat nostrarum Ec-
clesiarum ueram doctrinam, ueros Dei
cultus adulteret, conscientias infirmas
perturbet & diuexet, omnia offendicu-
lis compleat, infirmos fide subuertat,
pios pastores eijciat, ueritatem obruat,
Ecclesias uastet, & in gratiam homi-
num Antichristi abominationem, uer-
bo Dei

bo Dei eiectam, Adiaphorica sua sapi-
entia reuehat in Ecclesias nostras, ad re-
gulam uerbi Dei optime institutas.

Sathan, quia nescit moderationem
adhibere in suis technis & fraudibus,
semper eis uel manifestam impudenti-
am, uel apertam tyrannidem coniun-
git. Sic etiam facit in Adiaphoricis
consilijs, quæ etsi satis subdola & uafra
sunt, tamen quia uidebantur indigere
aliquo scripturæ fucō, Diabolus ex-
trufit alios Epicureos Magistros, prio-
ribus impudentiores, qui Adiaphori-
ftis auxilium præstarent, & audentius
defenderent Adiaphoricas mutationes
& fraudes. Hi eo dementiæ uenerunt,
ut astruant ad pericula uitanda, & ad
huius uitæ commoditates retinendas,
licere in religione quaslibet corrupte-
las admittere, & octo inferiora præcep-
ta decalogi uiolare, qua doctrina ne
Sathanas quidem ipse aliquid im-
pudentius ausus fuit proponere un-
quam.

Et ut imperitis & incautis faciant
fucum, ad probandam suam istam
plusquam fanaticam insaniam, detor-
quent

quent huc exempla sanctorum, quibus
ipsi infirmitati fidei, charitati & neces-
sitati ad amplificandam nominis Dei
gloriam inseruierunt, sine ullo infir-
morum offendiculo, absq; negatione,
extra casum confessionis, & iuxta liber-
tatis Christianæ regulam. Vt infirmos
in fide iucrificarent Christo, & ut iuxta
libertatis Christianæ normam ceden-
do & largiendo libera, licita & utilia ad
ædificationem, propagarent Dei reli-
gionem, Ecclesiam fundarent, fidem
Christi plantarent, gloriam Dei illu-
strarent, puram doctrinam Ecclesiæ
custodirent, & salutem omnium pro-
mouerent. Quæ sancti sic bono con-
scientiæ testimonio egerunt, isti impo-
stores referunt ad execrandam licenti-
am, qua statuunt cum summo offendi-
culo licere, deserere fidei confessionem,
abijcere sanam doctrinam, abolere ue-
ros cultus, replere Ecclesias Idoloma-
nia, & Christianismum conuertere in
Epicureismum. Quo semel sepeliatur
omnis pietas, totaq; Christi religio de-
leatur, tantumq; in Ecclesijs reseruetur
aliquis fucus religionis, sub quo, Chri-
sti uerbo

sti uerbo ex Ecclesia eiecto, dominetur
illorum gubernatorum libido, qui iam
cœperunt prætextu Adiaphoricarum
mitigationum excutere pios Doctores,
resistentes suis simulationibus & cor-
ruptelis, ut ipsi sapientia carnis, seu po-
tius cupiditatibus regant Ecclesias
Christi.

Si mens mihi uera præfagit, hi po-
litici gubernatores introducent nobis
talem administrationem Ecclesiæ, qua
sub fine sæculi, partim imposturis, par-
tim crudelitate ita extinguetur fides
Christi, ut apud paucissimos, pura in-
ueniatur, cum Filius Dei aduenerit, ut
uiuos & mortuos iudicet, & regnum
Sathanæ, cum omni hypocrisi &
impietate destruat, & funditus euer-
tat.

Præsens Ecclesiarum uastatio, &
quæ ubiq; in communibus hominum
moribus manifeste regnat impietas,
prædicat breui futurum, ut talis in-
uehatur Epicureismus, in quo sine ulla
uerecūdia ac metu, soluto cachinno ri-
deatur scripturæ authoritas, Christi fi-
des,

des, Religio, & quicquid in Ecclesia
sanctum & salutare est, & semper fuit
inde usq; ab ipsis primordijs ueræ, san-
ctæ & catholicæ Ecclesiæ Christi. Spe-
randū tamen est Deum non tolleratu-
rum diu blasphemos hos conatus Epi-
cureorum, tum Episcoporum, tum gu-
bernatorum.

Etsi Adiaphorici & Epicurei de-
ceptores uersutia inter se certent & ma-
licia se inuicem uincunt, tamen ean-
dem rem agunt, utriq; prolixè promit-
tunt, Adiaphoricis mutationibus posse
retineri publicam pacem, Euangelij
puram doctrinam, ueram Sacramen-
torum administrationem, cum tamen
ex libro **I N T E R I M**, Reformatione
Ecclesiastica, ex Episcoporum Dioce-
sanis constitutionibus mandatis, & pa-
pæ indultis contrarium sciant.

Hæc autem confingunt Adiapho-
ristæ, ut doctis & pijs, quos sciunt studi-
osos esse publicæ tranquillitatis & in-
colunitatis Ecclesiæ, imponant, & ef-
ficient his artibus, ut ad subornatas
fraudes taceant. Ipsiq; tacentibus An-
tichristus rursus cum suis superstitioni-
bus ta-

bus tacite irreat in nostras Ecclesias,
omnia ibi nobis silentibus corrumpat,
disipet ac uaster, Sicut etiam sub hoc
Doctorum silentio fecit, & non parum,
Deo irascente nostris trepidationibus,
& desertionibus promouit, eo enim res
ipforum fraudulentis consilijs deducta
est, ut cum pudore nunc uideamus, &
audiamus Ecclesias ubiq; propter Do-
ctorum silentiū Adiaphoricis mutati-
onibus horribiliter disipari.

Si uolumus recte consultum Ec-
clesiæ, necesse est, ut, quod, initio facien-
dum fuisset, nunc tandem faciamus,
hoc est, ut nostra studia, consilia, labo-
res, confessionem, & preces coniunga-
mus, interq; nos diuidamus præsentium
certaminum labores, ad propug-
nandam gloriam Christi, et Ecclesiæ
salutem. Euentumq; pij nostri certami-
nis commendemus Iesu Christo, se-
denti ad dexteram Dei, imperanti om-
nibus principatibus, inferorū & mun-
di, Ecclesiamq; suam defensuro sub
hoc extremo furore Diaboli contra su-
os hostes, quemadmodum eam ab ini-
tio mundi semper defendit.

**

Reci-

Recitatis adiaphoricis fraudibus, ad euertendam nostram ueram, sanctā, catholicam & orthodoxam fidem re-
pertis adduntur etiam manifesta men-
dacia. Aduersarij enim Christi & nostri
impudenter de nobis spargunt, nos de-
formes & ἑταίρας amare, odio habere ἐν-
ἑταίρας & detestari primæ & ueteris Ec-
clesiæ ritus. Idq; faciunt, ut nos exosos
reddant potētibus, & cū contra nos ni-
hil possunt ueritate, calumnijs, conuiti-
is, ac mendacijs nos obruant. Sed Do-
minus nos tuebitur contra illos Syco-
phantas, & defendet suam Ecclesiam
contra ipsorum Diabolicam maleuo-
lentiam.

Ordinationes & cæremoniæ no-
strarum Ecclesiarum, euidenter eorum
mendacia refellunt, nobisq; testimoni-
um ferunt, quod ueteris Ecclesiæ ad
ædificationem utiles, & in prima Ec-
clesia obseruatas diligenter retinemus
& custodimus. Res ipsa in nostris Ec-
clesijs etiam loquitur, nos deformem
uastitatem, & utilium rituum abroga-
tionem non probare. Nec est nobis hic
prolixa apologia opus, res ipsa nostram
causam

causam dicit, quia tantum submoti
sunt illi ritus e nostris Ecclesijs, qui fal-
sæ, & impiæ doctrinæ semina & nerui
erant, & qui salua conscientia, & sine
iactura salutis animarum retineri non
poterant, quiq; ad pietatem nihil con-
ferebant, sed ministerium Dei tantum
obruerant in Ecclesia.

Aduersarij toti in hoc sunt, ut sine
discrimine obruant omnes Ecclesias
calumnijs. Ideo necesse est, ut docto-
rum testimonia ubiq; extent de riti-
bus nostrarum Ecclesiarum, & palam
fiat omnibus, etiam posteris nostris,
quæ adiaphora in nostris Ecclesijs im-
probemus ac reijciamus, quæ probe-
mus et amplectamur. Bene pfecto merē-
tur de Ecclesia, qui iam æditis scriptis
de Adiaphoris pium delectum faciunt
& ostendunt, quid nostræ Ecclesiæ de
Adiaphoris iudicent, & quid in Ecclesi-
asticis ritibus iure probari & impro-
bari posse censeant.

Deus nobis testis est, nos ex animo
cupere, ut Ecclesia ad normã uerbi Dei
reformetur, a qua eam nimiũ discesse

* * 2

totus

totus terrarum orbis queritur, & moderatiores aduersarij uel inuiti fatentur hoc ipsum. Et ut custodiantur in Ecclesia pura doctrina, ueri cultus, moderatius ad ædificationem necessarij & utiles, honesta & seuera disciplina, in administratione omnium sacrorum decens & iustus ordo, inculpata uiuendi ratio, in delinquentes iusta animaduersio, & id genus alia, quæ ad illustrandam Dei gloriam, & ampliandam ac conseruandam ueram Christi Ecclesiam profunt, supplices multis annis petiuimus.

Illa sola aboleri cupimus, quæ destructioni subseruiunt, infirmos fide offendunt, puriorem doctrinam Christi corrumpunt, Ecclesiam ridiculam reddunt, Christi ministerium impediunt, obruunt, ludibrioq; exponunt, scenicas uanitates & ludos plusquam pueriles exhibent, iniusta schismata excitant, & fouent impietatem ac idolomaniam alunt. Et quæ fomenta, seminaria, neruiq; sunt falsæ doctrinæ, & impiæ superstitionis ac impietatis, quales sunt multi ritus in aduersariorum Ecclesijs.

Si ad

Si aduersarij ex animo quærerent
gloriam Dei, & Ecclesiæ salutem, cupe-
rentq; solidam concordiam, firmum
consensum, & conformes ritus consti-
tui in Ecclesia, certe permetterent pi-
um delectum fieri in Adiaphoris, & ser-
uarent nobiscum Adiaphoricos ritus
uerbo Dei consentientes, & ad ædifica-
tionem utiles, damnarent & tollerent
corruptelas, quas ueteres ex primæ Ec-
clesiæ ritibus indocti & impij pontifi-
ces, Episcopi, Sacrifici & Monachi af-
finxerunt, de quibus etiam reprehen-
duntur propriæ conscientiæ testimo-
nio.

Si iusta ratio iniretur constituendi
piam, & Deo placentem concordiam,
facile restitueretur deformatæ Ecclesiæ
priscus nitor, Sine difficultate coiret
concordia, constitueretur in omnibus
consensus docentium, & instauraretur
rituum Ecclesiasticorum utilis & pia
conformitas.

Verum aduersarij id non agunt,
eo non spectant eorum consilia, cona-
tus & actiones, sed ut suas abominatio-
nes integre instaurent, nostrasq; Eccle-
sias,

* * 3

fias,

fias, aut ad se, & suas superstitiones retrahant, aut opprimant. Qui eis meliora consilia tribuunt, grauius errant, se metipfos & totam Ecclesiam perniciosius fallunt.

Si quid credendum est scripturae testimonijs, & omnium aetatum historijs, Deus non diu sustinebit illorum insolentiam, qui Ecclesiam nunc uel ui uel fucatis artibus conantur retrahere ad Antichristi impietates, a quibus Dominus eam nunc in fine seculi benigne repurgauit. Nisi hostes Christi & uafri Adia phoristae quieuerint, ad meliorem mentem redierint, & cesserint Dei uerbo suis technis, Dominus tragico euentu breui declarabit se istis studijs horribiliter irasci.

Non fucatis artibus impijsue conatibus, sed recte agendo placandus est Deus, iuste constituenda, & conseruanda est Ecclesia, non fraudulentis & fucosis technis, astutisq; mutationibus, Quibus offenduntur imbecilli, corrumpitur doctrina Christi, & cultus uerus Dei in Idolatriam, & uera Ecclesia in syna-

in synagogam Antichristi transfor-
matur.

Non ignoramus in quibusdam Ec-
clesijs *ἀταξίας* ac solitudines esse non pro-
bandas, necesseque esse, ut in illis quædã
aliquando mutata refoventur. Nec
improbantur a nobis iustæ & utiles mu-
tationes, quæ suo loco, & tempore cõ-
mode fiunt. Mutationes intempestivas
damnamus. Quibus nunc sine ullo
fructu, ullaue certa spe retinendæ pacis,
& conseruandæ Ecclesiæ, labefiunt fi-
deles, doctrina sana suspecta redditur,
consensus docentium discinditur, pio-
rum coniunctio dissoluitur, infirmi
multis modis offenduntur, papisticæ
impietates stabiliuntur, corruptelæ ab-
iectæ reducuntur. Ecclesiæ nostræ non
solum aduersarijs, sed etiam omnibus
nationibus risui exponuntur, Papismi
sæuitia & Tyrannis restauratur, Anti-
christo aperitur ianua ad nostras Ec-
clesias, & nerui impietatis eius retinen-
tur & defenduntur.

Hæ causæ sunt, propter quas iu-
dicamus nunc fieri non debere ul-
las mutationes in Ecclesia. Profe-

*** 4 &o plus

Et plus mali inest Adiaphoricæ & Interimisticæ mitigationi & mutationi, quam uulgo intelligitur.

Deus pudefaciat illos Epicureos, qui Adiaphorico dolo Ecclesias scientes & uolentes, euertunt, ignoscatq; peccatis illorum, qui bona quadam intentione & cordis propensione erga Ecclesias & respublicas decepti, has mutationes aut imprudentia aut silentio uel comprobant uel adiuuant.

Diabolus ad uerum Dei cultum abolendum, & ad euertendam ueram Christi Ecclesiam, nihil potuisset callidius excogitare Adiaphorica mitigatione ac mutatione. Hac enim longe plus effecit, quam sæuicia & tyrannide effecisset. Tanta enim uis inest huic adiaphorico toxico, ut alias loquacissimos reddat plane mutos, disertos balbutientes, recte institutos ambiguos & perplexos. Ex pastoribus quibusdã lupos, & ex Christianis Epicureos, tantum in huius uitæ commoda attentos, Metamorphosis olim attributa Circes carminibus & poculis, nihil est ad hanc immutationem, quæ Adiaphoricis ueneficijs efficitur.

Proin

Proinde manifestum est impossi-
bile esse errores, abusus & corruptelas
doctrinae ex ecclesia tolli posse, nisi pri-
us concedatur, ut pure doceatur Euan-
gelium Iesu Christi, & uera Adiaphora
a mentitis fucatisq; secernantur, & fal-
sis mentitisq; adiaphoris repudiatis ri-
tus in Ecclesia ad aedificationem utiles
constituantur ex ueris Adiaphoris.

Breuis esset uia ad recte constituen-
das Ecclesias, & ad faciendam concor-
diam. Nostris Ecclesiis relinquatur do-
ctrinae puritas, & ueteris ac primae Ec-
clesiae ritus a corruptelis repurgati. His
duobus nobis permisis & concessis,
sopita est omnis dissensio, & tum tan-
dem recte & utiliter fiet mutatio in Ec-
clesijs, & tollentur inde, si quae sunt
& *ἁγιῶν* & solitudines.

Nisi in doctrina & ritibus, qui ex
ueris adiaphoris constare debent certus
consensus prius constituatur, nunquam
uere curabuntur Ecclesiae uulnera, sed
regentur tantum, & quidem ita ut ali-
quando recrudescant, & incurabilia fi-
ant. Nunquam coalescet in Ecclesia
uera concordia, nunquam tollentur
schismata. **§ Frustra

Frustra res picturatis fucatisq; mutationibus tentabitur, quod suspectum sit, quidquid agatur ab astutis mitigatoribus, & notum sit nihil aliud agere pontifices & episcopos, quam, ut subdole rursus irrepant in nostras Ecclesias, suaq; idola ibi restaurent, & nostra pie & utiliter instituta stirpitus euellāt. Cuius conatus isti Episcopi passim nobis ædunt manifestissima exempla, qui per Interimisticas astutias Ecclesias uel papisticis superstitionibus rursus replēt, uel ueris Doctoribus eiectis, & templis clausis, lupis introductis Ecclesias uastant.

Ita enim Episcopi nunc suo officio funguntur, ut malint homines spoliatos uerbo Dei obbrutescere, & in Epicureos suos degenerare, quam pie e uerbo Dei doceri & regi. Tanto scilicet zelo ardent Episcopi pro sancta catholica Ecclesia, quam Iesus Christus gratis sanguine suo e Sathanæ regno redemit, & Episcopis suo uerbo pascendam commisit.

Donec aduersarij suas impietates studēt retinere, & nostra dānant, in nostrarum

strarum Ecclesiarum euersionem & perniciem uergit, quidquid apud aduersarios innouationibus & Adiaphoricis mitigationibus tentatur. Ideo contra has pijs omnibus usq; ad mortem pugnandum est, nihil enim sunt Adiaphoricae mutationes aliud, quam astutae dilationes, & insidiosi cuniculi, aut potius dulcorata uenena, quibus Ecclesia inescata necatur.

Tutiora & meliora consilia ineunda sunt pijs de conseruanda doctrina Christi, & uero Dei cultu in nostris Ecclesijs, quam Epicurei Adiaphoristae nobis ostendunt, qui sua his consilijs quaerunt, non quaerunt uel Christi, uel Ecclesiae eius.

Hoc autem est omnium optimum consilium, ut pijs Ecclesiarum Doctores coniungant suos animos, studia, operas, preces, & confessionem, gladioq; spiritus & tolleranda unanimiter cruce propugnent doctrinam Christi, ueros cultus Ecclesiarum suarum. Quod consilium sequati Prophetae & Apostoli

Apostoli mundum uicerunt, & impie-
tate & Idolatria Ecclesias repurgarunt.
Meliora consilia reperiri non possunt
illis, quæ Dominus ipse dedit. Nostrum
est facere nostrum officium, & Domi-
no euentum omnem precibus com-
mendare.

Qui Ecclesiam suam hactenus ab
ipsis mundi primordijs usq; ad hæc in-
foelicia tempora contra Diabolum &
eius mancipia defendit & seruauit, is
eam defendet etiam modo. Curemus
nos solum, ut coram Domino fidi re-
periamur, Deus exitum gubernabit. Ni-
hil situm est in tyrannorum manu, sed
ipsimet (Propheta teste) sunt in manu
Domini, sicut ferra in manu secantis.
Aduersarij sunt fumantes titiones. Ter-
rifici hi fumi breui euanescent, uirili-
ter agamus, & expectemus Dominum,
non deseret nos. Videbimus gloriam
potentiæ ac maiestatis eius, cum omnia
desperata iudicabuntur.

Si bene consulturi sumus gloriæ
Dei & saluti Ecclesiæ, necesse est ut in-
sistamus Prophetarum & Apostolo-
rum uestigijs, omisissq; fucofis mitigati
onibus

onibus & pudendis desertionibus, Deo
nostro freti, fide & ueritatis confes-
sione, & cruce sancta pugnemus, fide &
inuocatione Dei frangamus Sathanæ
uires, & fallamus astutiam sapientiæ
humanae. Quæ demum in uafricia sua
a Deo deprehensa turpiter pudefiet, &
ea nitentes misere succumbent, dis-
centq; aduersarij sui ipsius exitio non
esse consilium contra Dominum, Do-
minumq; in cœlis sedentem irridere
istorum τῶν θεομάχων uanos & inanes
conatus, quibus se Iesu Christo, & eius
uero opponunt, Deoq; Angelis & ip-
sius Ecclesiæ bellum mouent iniustis-
simum.

Deus det meliorem mentem gu-
bernatoribus, consilia sapientum mun-
di eludat, qui aut Interimisticis aut
Adiaphoricis mitigationibus, seu po-
tius corruptelis, Ecclesiam Christi nunc
euertunt. Gubernetq; spiritu ueritatis
consilia omnium gubernatorum tum
Ecclesiæ, tum Reipub. ad sui nominis
gloriam & Ecclesiæ salutem. Alias non
euadent imminentis exitij ultionem.
Deus gladium, quem contra Germani-
am de-

am desertricem strinxit, horrende contra defectores grassari faciet.

Caueant etiam sibi, qui presentis desertionis peccatum extenuant & excusant, ne apprehendantur eodem exitio, quod hostes Christi & nostrarum Ecclesiarum manet. Agnoscant suam culpam in tempore, non enim est obscurum presentibus adiaphoricis mutationibus annexam esse fidei confessionem & abnegationem, quod his Ecclesiae uastentur, & doctrina Christi, uerique Dei cultus obruantur. Quid enim modo est aliud ad has dissipationes & uastationes tacere, quam tacendo in periculo fidei ueritatisque confessionem deserere & abijcere? & tacite probare, quae machinantur Euangelij Christi hostes?

Qui Adiaphoricae controuersiae & mutationis aliquandiu ociosi & securi spectatores fuerunt, iudicaruntque deliberationes adiaphoricas Ecclesijs prodesse, nunc ab Episcopis liberantur omni haesitatione ac dubitatione, quod nunc cernant illos sub praetextu adiaphoricarum mutationum & mitigati-

onum in Ecclesias suum Antichristum
reuehere, & sua idola restituere.

Sed nihil opus est multis uerbis,
quid quærat a Pontifice, Episcopis,
& alijs Christi hostibus satis declarant
reformationes ab Episcopis passim in
Germania æditæ, & Pontificis indulta
ab episcopo Spirési publicata. Quæ cō-
tinent uenustam Diaboli contionem
Matth. 4. habitam, Si ad pedes meos
prouolutus me adoraueris, dabo tibi
omnia hæc.

Hæc quia fieri uidemus, non con-
uenit Interimisticis & Adiaphoricis
consilijs diutius, uel fauere uel patroci-
nari. Nec arbitror ullum Christianum
hominem esse, qui salua conscientia, &
sine suæ salutis iactura approbare pos-
sit fraudulentas Adiaphoricas mutati-
ones. Quas cernimus tantum fieri in
gratiam Romani Pontificis, ad dissi-
pandas & uastandas pie constitutas
Christi Ecclesias.

Ipso enim meridiano soles est
clarius aduersarios id tantum agere
mutationibus, omnibusq; alijs suis ar-
tificiosis actionibus, ut nobis oppressis,
suas

suas imposturas restituant in integrum,
& nostras Ecclesias suis impietatibus
rursus occupent. Quid quærat hinc
etiam apparet, quod nobis prohibetur
uel scripto uel uoce nostram doctri-
nam, & nostræ Ecclesiæ cultus testi-
monijs scripturæ tueri. Quod nobis ca-
pitale est, uel semel hiscere de nostræ
ueræ & catholicæ religionis defensio-
ne. Quod ab aduersarijs possessionibus
spoliamur, eijcitur sedibus nostris,
proscribimur in exilium, trucidamur
non solum impune, sed etiam cum
magna gratia, remuneratione & ap-
plausu potentum, sumusq; propter in-
nocentissimam ueritatis confessionem
quasi oues destinatæ mactationi.

Aduersarijs uero etiam cum gratia
& priuilegio conceditur meras calum-
nias, & impudentissima mendacia
contra nos scribere, & in imperij The-
atro loqui, quæ nunquam probari pos-
sunt. Hinc etiam liquet, quam inique
nobiscum agatur, quod indicta causa
condemnemur, & cogamur suffragari-
ijs, quæ aperte falsa & impia sunt. Item
q; isti ferunt magnos honores, augusta
præmia,

præmia, Episcopatus, Canonicatus &c.
qui nostra deformant, nos proscin-
dunt & potentibus exosos reddunt.

His & infinitis alijs consideratis pa-
lam fit, nobiscum iniquissime agi, nec
quæri Ecclesiæ iustam reformationem,
sed innocentis nostræ partis oppresio-
nem. Nec aduersarios uelle, ut fiat præ-
sentis Ecclesiasticæ controuersiæ iusta
dijudicatio. Sed ut extinguatur uerita-
tis lux, quæ patefacit eorum impieta-
tem & Epicuream licentiam.

Qui ex nostris spe conseruandæ
Ecclesiæ & publicæ tranquillitatis ali-
quid tribuerunt aulis suadentibus adi-
aphoricas mitigationes ac mutationes,
dubio procul nunc demum nobiscum
sentient, illorum coniecturas non fuis-
se uanas, qui monuerunt adiaphoricis
mutationibus Antichristo tantum ape-
riri fores, & nostras Ecclesias ei prodi-
Nec probabunt amplius fieri mutati-
ones in Ecclesijs, nisi prius de doctrina
quid certi constituatur, & obseruatio-
nes Ecclesiasticæ præscribantur, sine
ullis corruptelis & offendiculis, adhibi-
to sano & pio delectu adiaphororum.

Postre-

Postremo ne noxiæ separationes
fiant inter coniunctos, qui uere in do-
ctrina consentiunt, & manifestos abu-
sus damnant, Et ne Ecclesiæ priuatis
diffensionibus spoliètur necessario do-
ctrinæ patrociniò, condonandæ &
obliuioni tradendæ sunt priuatæ of-
fensiones, Ecclesiasticæq; controuersia
illæsis personis nostrorum explicandæ
erunt. Et quæ uitanda suscipiendaue
sunt in Ecclesia dextre & aperte absq;
dissolutione coniūctorum, ita ostendā-
tur, ne lædatur quisquam pius, sed ut
pari diligentia & dexteritate ab omni-
bus simul detegantur Sathanæ doli,
refutentur aduersariorum corruptelæ,
& defendatur nostrarum Ecclesiarum
doctrina & cultus, quos aduersarij ar-
gumentis & rationibus destituti, tan-
tum calumnijs, dolis & sæuicia oppug-
nant, Deo uindice aliquando laturo sui
laboris eam mercedem, quam omnes
Christi hostes tulerunt ante illos.

Hæc lecto libro tuo uenerande Ma-
gister ad te scribere uolui, ut mei iudiciij
& uoluntatis testimonium haberes.
Dominus ad sui nominis gloriam Ec-
clesiam

clesiam liberet ab intempestiuis muta-
tionibus adiaphoristarum, reuocetq; in
uiam simplicitate, facilitate, & uana
spe a recto auocatos, supplantetq; frau-
des illorum, qui contra conscientiam,
uentris causa in gratiam Antichristi
mutationes in Ecclesijs fabricant.

Rectissime uale in Domino Iesu,
suae Ecclesiae liberatore & defensore,
Dominusq; spiritu suo tua & omnium
piorum consilia dirigat ad Ecclesiae
salutem, & aeternam sui nominis
gloriam, Amen. Hamburgi

anno a nato CHRI,

sto 1549. in

Octobri.

*

*** z

Amplif.

AMPLISSIM. ATQVE
prudentissimis uiris Dominis,
Consulibus, Patricijs, & Senatori-
bus ciuitatis Lubecensis, in ag-
nita Iesu Christi religione
constantiam Matthias
Flacius Illyricus.

ARISTOTELES ciuilem socie-
tatem ac inprimis coetum, quem ciui-
tatem uocamus, magnopere laudat.
Ostendit genus humanum natura ad socie-
tatem conditum, ac quanquam omnes socie-
tates boni alicuius gratia institutæ sint,
hominib; commoda aliqua quærant, tamen
ciuitatem, utpote absolutissimam ac opti-
mam societatem, præcipue ad bonum ali-
quod, idq; summum recta contendere, in ea
enim societate homines potissimum beatos
fieri posse. Statuit itaq; optime de humano
genere meritum eum, qui talem societatem
inter homines instituit.

Hæc porro societas qua nam suprema,
& ut Philosophi loquuntur, Architectoni-
ca scientia regi debeat, magna fuit semper
inter summos uiros contentio. Litigauit
enim multum de ea quæstione Socrates cum
sui temporis sophistis, cum ipse Philosophi-
am uellet coetus hominum regere, illi uero
Rhetoricam. Prætulerunt quoq; multi tum
ingenij uim ac dexteritatem quandam natu-
ralem, tum experientiam omni eruditioni in
hoc officio, Obtinuit tamen tandem inter
sanos

fanos ea sententia, quod ad rectam ciuitatis gubernationem cum primis necessaria sit ea philosophiæ pars, quæ de moribus differit, & complectitur ethicen, politicen & œconomicen.

Quare cum primis celebre est illud Platonis dictum, qui affirmauit, tum demum beatas fore ciuitates, cum uel principes philosophabuntur, uel philosophi imperabunt. Eaq; de causa & Aristoteles politicam scientiam Architectonicam appellat, id est, ut ipse explicat talem, quæ alijs scientijs ac artibus, ueluti ancillis quibusdam ac ministris ad ciuim, totiusq; ciuitatis fœlicitatem efficiendam utatur. Quin & usu compertum esse existimatur, uerissimam esse Platonis sententiam. Nam Augustus, & M. Antonius philosophus, homines eruditissimi sapientissime ac fœlicissime imperium administrasse dicuntur.

Id igitur cum & ipsa experientia quoq; antiquitus euinceret, coactæ sunt ciuitates ab eruditissimis uiris legum ac politiæ descriptionem petere, eamq; philosophiæ partem utcumq; suis legibus complecti. Quod quanto queq; ciuitas rectius & eruditius effecit, tanto etiam fœlicius & commodius administrata est, ut exemplum Athenarum & Romani Imperij, aliorumq; *ἑνωμαμένων* populorum declarat.

AD hanc Imperatricem Prudentiam accedit alia quædam sapientia, quæ theologia seu doctrina de Deo appellatur, quæ non quidem priorem illam reijcit, sed tamen subiungere eam sibi, supremæq; ciuitatis ac omnino humani generis rectorix esse uult penit.

*** 3 Primum

Primum enim negat homines sine se, etiam in hac uita bene agere posse, propterea quod non satis sit nosse utilia nocentiaque in secundis causis, eaque utcumque sequi aut fugere scire, nisi etiam summam causam cognoscamus, eaque, quae nobis inde bona, malaue prouenire possunt, quaerere & fugere sciamus. Omnes etiam posteriores causas in primae illius potestate prorsus esse.

Negat Hagel. 1. & 2. prodesse, multam annonam congregare sine benedictione primae causae, id est, Domini. Comedere eos, & non saturari. Negat Esaiæ. 22. satis esse prudenter imminentia pericula prospicere, loca parum firma urbis animaduvertere, & eam solerter munire, nisi etiam factorem Deum urbis illius agnoscant, eumque sibi placeant. Negat & Psalmus posse urbem humana uigilantia conseruari, nisi Dominus pro ea excubauerit. Negat subinde apud prophetas prodesse conciliare societates potentum regum, nisi id de uoluntate Domini fiat, imo etiam obesse ait. Dicit talia ad iumenta esse arundineos baculos, quibus si quis innitatur, frangi ea, ac in manum innitentis infigi. Est enim arundo & fragilis, & cum fracta est, acuta.

Probat etiam ab experientia, sine Deo omnem humanam sapientiam meram stultitiam & exitium esse, quare saepe prudentissima consilia non uitalle, sed attraxisse mala, non conseruasse urbes, sed euertisse, ut Demosthenis, Ciceronis, &c. Quare uerissime dicere Ieremiam, capit. 8. Ecce uerbum Dei repudiarunt, & quam tandem sapientiam habere possunt?

Econtra

Econtra docet primam causam sine secundis opitulari posse, ut Ionathas inquit, Deum perinde opitulari posse per paucos ac per multos, sicut Eliseus omnibus secundis causis destitutus, angelorum presidium nanciscitur. Benedictionem itaq; Domini diuites, beatosq; efficere homines, non causas secundas. Animaduenterunt & gentiles tum ratione tum experientia, in solius Dei manu ac potestate omnia sita esse. Quare Homerus admodum pulchro figmento aureæ catenæ id uenuste depingit. Ast enim apud eum Iupiter, si ipsi adnexa aurea catena irati omnes dii deæq; se in terram detrahere conentur, nihil agant. At si ipse eos ad se trahere uelit, possit non tantum ipsos, sed & aquam ac terram sursum subleuare & cælo alligatos suspendere.

Deinde docet eadem illa cœlestis sapientia, genus humanum non tantum ad hanc breuem, calamitosamq; uitam procreatum esse, sed ad aliam quandam æternam, quæ post hanc sequutura sit, in qua alijs quidem tanta mala, alijs uero talia & tanta bona præparata sint, quanta nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec ulla mens concipere possit, ad quam præsens hæc tantum iter quoddam & profectio sit, per hanc nos ad illam, tanquam peregrinos, per alienam regionem in patriam contendere.

Postremo constantissime affirmat se solam ueram rationem conciliandi primam illam causam, ab eaq; cum præsentia bona, tum futuram illam foelicitatem consequendi ostendere, omnibus id alijs sapientijs & facultatibus penitus ignotum, & impossibile esse.

*** 4

esse.

esse. Se solam esse uiam, ueritatem, & uitam. Monet igitur omnes serio, ut se monitricem sequantur, omnesq; actiones, artes & scientias, ac deniq; totam uitam ad ipsius præscripta dirigant & accommodent. Obtemperantibus sibi magna præmia in hac & futura uita large pollicetur, contra inobedientibus ingentia mala præsentis & futuræ uitæ seueriter minatur.

HVIC cœlestis doctrinæ salutari admonitioni cur tum aliq, tum imprimis Magistratus & potentes non assentiantur, multæ quidem sunt causæ, nos tamen iam duas tantum (quæ & omnium malorum principales causæ sunt) exponemus: Quarum altera est Satan princeps mundi huius, altera est mancipium & discipulus eius noster uetus Adam.

Nam, ut prius de posteriore dicam, omnes homines ex peccato originis ita natura comparati sunt, ut primum ea, quæ Dei sunt, non percipiant, sintq; eis stultitia, id est, neq; intelligant, neq; magni pendât primam causam præ secundis, longeq; maioris bonam ualeitudinem, opes & potentiam, quam Dei fauorem aut indignationem faciant. Sentunt, teste Psalmo 144. beatam esse eam gentem, cui opes affluunt, liberi & omnes res prosperæ pacatæque sunt, & non eum, cuius Dominus est Deus eius.

Non dubitat Senacherib, quin ducentorum millium exercitu armatus facillime oppressurus sit Ezekiam, qui uix duo millia militum habebat, contemnit Dominum, eumque non posse liberare Hierusalem iudicat. Dicit auxilium Dei, & spem in illud esse uerbum

uerbum labiorum, id est, inanissima uerba,
& uanissimas spes. Sed quam uanæ fuerint
eius cogitationes, res ipsa postea liquido in-
dicat.

Quanto itaq; quisq; secundis istis cau-
sis, id est, bona ualetudine, opibus, astutia &
potentia magis abundat, tanto primam il-
lam causam minoris facit. Inde fit, ut iuxta
Christi testimonium difficile sit diuites in
regnum cœlorum intrare. Tanta est ho-
minum stultitia, ut uirga & securis gloriari
apud eos ausit contra agitantem se, maioris-
q; uirgam, qua pecutiuntur, quam brachi-
um, a quo percutiuntur, faciant. Iudicant
eum non audire, qui aurem fecit, eum non
uidere, qui oculum fabricauit, eum nolunt
timere, qui uola aquas metitur, & cœlum ac
terram palmo ponderat.

Secundo eodem malo ita perditī sunt, ut
futuram uitam nec intelligant, nec curent,
& maxima ex parte non credant, seq; hic in-
terituros, ac in nihilum resoluendos prorsus,
ut bruta, sentiant. Qui uero etiam utcum-
q; eam credunt, tamen ita parui faciunt, ut
plane horribile cogitatu sit. Nempe mor-
tem omnes scimus uenturam esse, & quam
parum eam curamus, aut de ea cogitamus.
Omnes ferme nos ita comparamus, quasi
perpetuo hic uicturi. Aeternam uero illam
uitam, & tum illam ingentem perpetuamq;
fœlicitatem, quam Deus pijs pollicetur, tum
etiam tristissima illa perpetuaq; supplicia,
quæ Deus Satanæ & omnibus impijs mina-
tur, ita parui facimus, parumq; de eis cogita-
mus, ut, si meræ fabulæ essent, uix eas mi-
noris facere possemus. Quare ferme omnes

*** 5

homines

homines magno consensu sententiam illam
humanæ rationis, apud Ecclesiasten 8. & V/
Iyſis odſſyææ 9. quam Homerus hiſce uerbis
exprefſit, amplectuntur.

Οὐ γὰρ ἔγω γέτι φημι τέλθ χαριέερον
(εἶναι,

Ἡὸταρ εὐφροσύνῃ μὲρ ἔχῃ κατὰ δῆμον ἅ
(παντα,

Δατυμόνες δ' ἀνὰ δώματ' ἀκθάρονται ἀοιδῶ,
Ἡμενοι ἐξείκοσ', παρὰ δὲ πλῆθωσι τράπεζαι
σίτῃ καὶ κρηῶν, μέθυ δ' ἐκ κρητῆρθ' ἀφύσων
οἰνοχόος φορέεσι, καὶ ἐγχείῃ δ' ἐπάεσιν,
τῶτο τί μοι κάλλιστον ἐνὶ φρεσὶν εἶδετα εἶναι.

Id est, nihil esse melius quam suauem &
lætam uitam. Et illud Ecclesiastis 9. Meli/
orem esse canem uiuum, quam leonem mor/
tuum, Odissææ 11. sic expressum.

Μὴ δῆμοι θάνατόν γε παρὰυδ' ἀφάιδιμ' οἶ
(δυσσεύ.

Βυλοίμην ἢ ἐπάρχερος ἐὼν θικτενέμεν ἄλλω
Ἄνδρὶ παρ' ἀκλήρω, ὧ μὴ βίωτος πολὺς εἶκ.

Ἡ πᾶσι νεκύεσσι καταφθιμένοισιν ἀνάσσειν,

Sic igitur ex sua iam naturali malicia
sentit mancipium istud Diaboli, noster ue/
rus Adam. Accedit porro Satan, quem al/
teram cum omnium aliorum malorum, tum
etiam huius (id est, contemptus uerbi diu/
ni) causam esse diximus, qui odio Dei, inui/
dia salutis humani generis, ac ingenti qua/
dam ambitione concitatus ueterem Adamū
in illa sua sententia multiplicibus modis di/
ligenter

iligenter confirmat. Hinc igitur fit, ut cum
cœlestis doctrina uenit ad homines, sibi eos
auscultare uult, omnesq; per obedientiam fi-
dei Deo subijcere conatur, parum æquis au-
ribus cum ab omnibus alijs, tum imprimis a
potentibus excipitur. Iudicant enim, se
non egere ea doctrina, nec omnino ijs bonis,
quæ illa pollicetur. Proinde tanquam rem
plane inutilem, quam ipsi etiam stultitiam
extremam esse iudicant, contemnunt & ab-
ijciunt.

Sapientia quidem parauit splendidissi-
mum & lautissimum conuiuium, inuitat om-
nes ad hoc conuiuium summa benignissimi
animi alacritate, sed inuitati ipsam cum suo
conuiuio contemnunt, maioris faciunt quæ-
uis alia sua negotia, alius abit ad uisendum
agrum, alius boues, alius ad ducendam uxo-
rem, atq; ita abit unusquisq; in uiam su-
am contempta, & despecta uoce sapientiæ
cœlestis, ad summa bona eos benignissime
inuitantis.

Verum sæpe non tantum non auditur,
contemnitur ac inutilis existimatur hæc sa-
pientia, Sed etiam tanquam pestilentissi-
ma lues summo odio habetur, ac undiquaq;
omni uiolentia & crudelitate pellitur, quod
inde accidit, quia fit nonnunquam, ut uidea-
tur obesse hæc sapientia bonis uentris, &
tranquillitati communi. Nam, dum repre-
hendit consuetudines inueteratas, & quas-
cunq; ciuitatis actiones uoluntati diuinæ re-
pugnantes, dumq; quandam hominum par-
tem in suam sententiam traducit, qui & ipsi
incipiunt ab alijs in aliquibus dissentire, ut
detur turbare politiam, & aliqua innouare,
quod

quod imprimis cauendum sibi esse politici
homines iudicant. Sic & Christum accu-
sant, quod turbauerit Iudæam inde a Galil-
lea usq̃.

Quin & seditionis accusatur, quasi uelit
ordinarijs magistratibus regnum eripere,
sed non eripit mortalia regna, qui dat coele-
stia. Quare Christo & eius doctrinæ, utpo-
te ipsorum politiam perturbanti, eorumq̃
pessimas uoluntates reprehendenti irascun-
tur, nolunt hunc regem supra se regnare, nec
eius iugum aut uincula ipsius legum pati.
Fremunt igitur, concursant & conspirant
contra eum, et ueluti furore perciti, nihil non
tentant, donec tandem in breui exardescat
ira eius, & iubeat omnes illos inobedientes
ciues coram se iugulari.

Adhæc accedit ille fortis armatus, qui
quandoquidem uidet, se oppugnari per
Euangelium, tantas turbas ciet, & nihil non
mouet, ut plane cœlum ruiturum uideatur,
nisi ista noua doctrina aboleatur. Verban-
tur Iudæi, ne, si Christum non crucifixerint,
ueniant Romani, & totam gentem funditus
perdant. Quin & permittente Deo multa
mala hominibus infert, quæ quanquam ua-
ria sint, & plæraq̃ etiam ob nostra peccata
accidant, omnium tamen culpam Euangelio
tribuere Diabolus, calumniandi summus
artifex per impios homines audet, & scite
nouit.

Omnium malorum, ut bellorum, famis,
pestis, quibus Romani post Christum ob
eorum scelera, Idolatrias et persecutionem
piorum affligebantur, causa erat (ut ethnici
mentiebantur) Euangelium Christi. Cur Iu-
dæi per

dæl per annos iam 1500. tam multiplicibus
miserijs uexetur, aiunt ipsi esse in causa pecca-
ta Christi, qui ex eorū gente natus sit, & eo-
rum, qui Christum sequuti sunt. Omnium
miseriarum, quæ hisce temporibus accide-
runt causa fuit Euangelium Christi, ut no-
stri Papistæ blasphemant, & non eorum
impietas, crudelitas & tyrannica domi-
nandi libido. Etiam cur Vngaria per Tur-
cas punita sit, quod tamen cœpit fieri longe
antequam Euangelium ad Vngaros perue-
nit.

Omnia igitur mala ex Christi doctrina
uenire facile Satan per suos ministros ueteri
nostro Adamo persuadet. Qui quoniam
præsenem uentris, non futuram animæ sa-
lutem diligit & curat, ne suos porcos amit-
tat (quod iam passim impijs exemplis pro-
batur) ex animo cupit Christo liberari, atq;
idectum fraudibus, tum ut hoc serio agit, ut
Christum procul aliquo in ultra marinas
regiones a se ableget. Semper pecunus iste
mundus pluris facit aliquot porcorum dam-
num, quam aut unius aut etiam multarum
animarum salutem.

His igitur præcipue causis motus mun-
dus non solum Euangelio Christi super se
imperium tradere non uult, sed etiã durissime
id ac plane furiose persequitur fraudibus ac
ui, mendacijs & cedibus. Verum homines
ratione recta præditi primum agnoscere de-
bent tum de experientia, tum ex uerbo Dei
nos in hac uita sine primæ causæ, id est, Dei
præsentis auxilio non tantum foeliciter uiue-
re, sed nec plane uiuere posse, in ipso enim su-
mus, uiuimus & mouemur. Si igitur in hac
uita

uista bene uisere uelint, Deum eis ante omnia conciliandum esse.

Deinde etiam cum rationibus tum imprimis uerbo Dei conuinci se patiantur, restare & aliam uitam, in qua nobis perpetuo uel felicis. uel contra uiuendum sit, cuiusque nobis cura prima, ac summa merito esse deberet, Nec faciant, sicut diues ille, qui quotidie splendide epulabatur, de aeterna autem uita nihil cogitabat. Aut, sicuti alter ille uere stultus, qui magnam frugum copiam colegerat, cogitabatque se suauiter longissimo tempore uicturum, de altera uita plane nihil sollicitus, cum tamen mors ei iam pro foribus adesset.

Atque ob hasce causas omnes homines cum infimi, tum summi deberent pati, se rudiri hac coelesti doctrina, & eius autorem Christum alacriter excipere et osculari, eique in timore ac tremore seruire, Nam magistratus saepe speciatim, ut se huic regi, eiusque legibus subiiciant, admonentur, ut in Psal. aperite principes portas uestras, & intrabit rex gloriae, ite, & nunc reges sapite, et erudimini iudices terre. Petit igitur in his & similibus locis Deus a omnibus gubernatoribus, ut patiantur theologiam Architectonicam doctrinam totius humani generis esse, ac ipsi etiam politicae scientiae imperare, praere, & praecpta tradere.

Hic obijciat forte mihi aliquis me confundere uita ordines et nouum Papatum instituire, siquidem & Papa uult non tantum Ecclesiam regere, sed etiam ipsis regibus, ac imperatoribus, quos & feudatorios suos uocat, imperare. Verum non confundo ordines.

ordines, Nolo enim Theologiam suas metas transgredi, eaq; sibi usurpare, quæ politicæ scientiæ sunt. Sicut enim Magistratus, quam singulis artificibus, ut sarctori, sutori, pistori, &c. sigillatim mandata tradere non debet, quomodo sua opera uel inchoare uel perficere pulcherrime queant, ita tamen quædam eis generalia præcepta optimo iure proponit, ut uideant, quo sic suum opificium tractent, ne uel toti ciuitati, uel singulis ciuibus detrimento sint, sed potius bono, publicumq; commodum summe promoueant, nec tamen propterea sutori aut sarctori suum officium præripere Magistratus, sed proprium administrare dicitur.

Sic igitur & Euangelista Christi, quamquam non debet politicis legibus ac gubernatoribus sigillatim præscribere, quando, aut quomodo sua politica negotia agere, aut tractare debeant, multo autem minus eorum opes, dominium aut gladium sibi (ut Papa fecit) rapere, Tamen eis generalia quædam præcepta summo ac optimo iure præscribere potest ac debet. Nempe, ut uideant, quo omnia sua iura ac leges, deliberationes & actiones sic instituant, ut primum gloriæ Dei, & salutis hominum æternæ seruiant, Deinde uero (quatenus illæso hoc primo fine fieri potest) procurent etiam ciuium ac ipsorum præsentis uitæ commoda. Hæc enim esse boni & foeliciter recturi magistratus uera officia.

Id uero nulla alia ratione fieri posse, nisi, si serio, & ex animo ueram doctrinam de Deo amplectantur, eamq; summo stu-

mo studio tum apud se, tum apud alios pro-
moueat, constanterq; coram impio mundo
confiteantur. Sicut & Esaias inquit, Reges
erunt nutricij tui. Verum quoniam doctrina
hæc maximum quendam hostem habeat, qui
ipsam & eius ueros sectatores per malos ho-
mines mendacijs ac cedibus persequatur, ui-
dendum eis esse, ne, si quod infortunium is
inimicus contra ipsos excitauerit, propterea
ab illa doctrina, & ab eius doctore Christo
deficiant. Solentur se certissimis futuræ uitæ
promissionibus, & quod in hac quoq; ualle
miseriarum omnia necessaria sint eis regnum
cælorum ante omnia quærentibus accessura.
Ad hæc igitur cum serij Theologi omnes po-
litias, & earum gubernatores serio hortan-
tur, reprehenduntq; contraria facientes ue-
hementer, non peccant, nec alienum officium
sibi arripiunt. Si quid uero a quopiam con-
cionatore nimium sit, non id doctrinæ, sed
personæ uitium est.

SE D politici homines & gubernato-
res (quod citra piorum magistratum con-
tumeliam dictum sit) aut propalam perse-
quuntur ueritatem cælestem, aut tamdiu, &
eatens eam recipiunt & fouent, donec eo-
rum temporarijs commodis seruit, & ueluti
eorum porcos pascere iuuat. Cum uero id
facere ob aliquas circumstantias desinit, nec
tam pascere quam perdere porcos uidetur,
aut abijciunt eam penitus, aut certe ad suas
cupiditates inflectunt.

Plane, sicut olim Iudæi, donec Christus
eos pascebat, habebant eum pro sancto Pro-
pheta, sequebantur eum etiam in desertum,
& ultra mare, uolebant eum facere regem.
Verum

Verū cū uiderent eū esse captum, omnibusq;
eius sectatoribus summum periculū immi-
nere, omnes aut diffugiebant, aut etiam cla-
mabant, crucifige, crucifige. Sic cum pri-
mum prædicatum est Euangelium, quia Pa-
pæ ac eius spiritualium tyrannis nimis gra-
uis erat, non tantum animæ, sed etiam cor-
pori, & fortunis dum tam uarijs artibus ac
multifarijs modis regiones exugerent, ac
omnem omnium regionum pecuniam ad se
coaceruarent. Adhæc & multipliciter suis
mandatis papalibus, iniustis excommu-
nicationibus, appellationibus, item & suis
proprijs iuribus priuilegijs & magistrati-
bus perturbabant politiam. Nolebant enim
esse subiecti superioribus potestatibus, nec
pari iure cum alijs ciuibus uiuere, præterea
& statum politicarum personarum tanq̃
prophanum uituperabant: Contra uero
Euangelium erat simplex prædicatio pœni-
tentia & remissionis peccatorum, nullas
magnas opes, nullos honores sibi flagitabat,
statum politicum laudabat, omnes homines
magistratibus iusta imperantibus, tanquam
ordinationi diuinæ subiciebat, Grata erat
ea doctrina gubernatoribus, multiq; eam li-
benter accipiebant.

Cæterum, cum iam uideant adesse cru-
cem pro foribus ob doctrinam, aut produnt
Pontificibus, Pharisæis & Romanis Chri-
stum propalam, aut certe arte quadam ad
eundem scopum contendunt. Minis enim &
muneribus persuadent suos (Non iam certe
Christi) Euangelistas, ut eis talem Christum
fabricent, qualis ipsis commodus sit. Aut, si
ipsi id facere nesciant, patiantur se isti Chri-
sto lea

A

sto lea

sto leges & regulas præscribere. Se enim eum
ita reformaturos, ac talem albam uestem &
purpuream ei induturos, talique eum adia/
phoricarum spinarum corona exornaturos,
ut tum Antichristus, tum impij, tum & pa/
ter eorum Satan sint eum magis risuri, quam
persequuturi, aut ipsis talis Christi prædi/
catoribus ullam molestiam illaturi, sed sua
diuina sapientia scandalum crucis facile pe/
nitus euacuatuos esse.

Id nihilominus totum non proderit, nam
Pontifices, Sacerdotes, Scribæ & Pharisei
etiam cum uiderint Christum, ita misere af/
flictum, & deformiter ornatum, tamen non/
dum hoc eius malo contenti erunt. Adhuc si/
ne intermissione clamabunt, crucifige, cruci/
fige, & si dimittis hunc, non es amicus C.
donec tandem crucifigatur.

Sicque partim minis, partim blandicijs
& muneribus uicti isti Balaami permittunt
suis Balaac, eorumque aulicis Achitopheli/
bus, ut leges Christo, eiusque Ecclesie ferant,
neque tamen se ab asina sua argui patiuntur.
Atque ita Christi religioni impia Achitophe/
lorum sapientia, tanquam magistra, sum/
maque moderatrix præficitur, inuertiturque il/
la Christi hypothesis, Quærite primum reg/
num cælorum, eius iustitiam & pacem, tum
reliqua omnia adicientur uobis, in hanc
Achitophelorum. Quærite primum pacem
uentris & mundi, fauoremque potentum,
tum cælestia ultro suo tempore accedent uo/
bis.

Vnde fit, ut penitus rerum ordo inuer/
tatur, Nam prophanæ aulæ & impij homi/
nes, qui a ministris Christi uerbo Dei erudi/
endi,

endi, castigandi & regendi erant, iam assue-
fiunt Ecclesie Christi leges ferre, & religio-
nem Iesu Christi pro libidine ad sua commo-
da honorum, opum, & potentie audacter
inflectere.

Sed ulciscetur se profecto adhuc Chri-
stus de eis etiam in hac uita. Nam aut per-
mittet eis efficacem illusionem proponi, ut
quoniam noluerunt credere sinceræ Dei ue-
ritati, credant mendacio, ut ita ob suam in-
gratitudinem in Aegyptiam Antichristi ty-
rannidem reducantur.

Ante annos circiter 40, accidit in cele-
bri urbe, ut aliquot præcipuorum ciuium
uxores adeo a monachis eiusdem loci sedu-
cerentur, ut cū uiri aliquo ad suas negotiati-
ones abiret, uxores cū Monachis monachali
ueste indutæ, ac monachorū instar rasæ etiã
peregre proficiscerentur. Post aliquod tem-
pus cum unus ex maritis uxoris suæ caluicium
animaduertisset, minis ac ui ei tum criminis,
tum etiam sotiarum confessionem extor-
quet. Explorata diligenter re, inuitat omnes
illos ciues ac eorum uxores, læti prandent,
sub finem prandij inquit hospes ad cæteros.
Quod ego facio, facite & uos, ac simul capi-
ti uxoris uittas detrahit. Ibi omnes rasæ mo-
nachæ inueniuntur. Quanta tunc ibi lætitia
oborta sit, quamq; id tum ipsis, tum ipsorum
liberis honestum fuerit, facile est intelligere.
Rem ueram narro, posset urbs & ciues no-
minari, si liceret. Tales impuri spirituales
patres olim in magna aliqua urbe quadrin-
genti amanter & reuerenter saginati sunt,
ubi iam uix 10 aut 20. p̄j & docti conciona-
tores tollerantur. Imo adhuc mundus illa

A 2 aurca

aurea secula exoptat, et haud dubie iusto iudicio ea per suam impiam sapientiam tandem consequetur.

Aut certe, si religionem obscurari Deus pari non uolet, Gygantes istos θεομάχους, uerbisq; diuini contemptores tragicis poenis opprimer, ut olim prius saeculum, Assyrios, Babilonios, Iudaeos, & similes uerae pietatis hostes horribiliter oppressit. Nunquam sane impunitus remansit iste cyclopeus Dei contemptus, & ista Diabolica ueram religionem corrumpendi, idolaeq; fingendi audacia, ne iam quidem haud dubie impunitus relinquatur.

VERVM pii omnes, siue sunt subditi, siue Domini, detestari debent istam impie audacem filiorum saeculi huius sapientiam, qui uolunt Christum docere, non ab eo discere, ministerium Euangelij & Sacramentorum Christi ad suas opes, honores & potentum fauores querendos ac seruandos accommodare, ut hic magni & potentes esse possint, Et non se, suamq; uitam ac mortem, opes ac honores ad uoluntatem, praescriptumq; filij Dei attemperare, quo in illo caelesti regno aeternam gloriam demum consequi possint.

Ac scire debent, cum omnes alij, tum imprimis Euangelij Iesu Christi praedicatores unicam esse aeternam omnipotentis Dei creatoris caeli & terrae ueritatem, quam omnes oporteat (qui in aeternum exitum abijci non uolunt) primum incorruptam ex animo amplecti & seruare, ad eam se, suaq; omnia inflectere, & accommodare, eamq; pati esse suam supremam Architectonicam, magistram
& reg

& rectricem scientiam. Deinde etiam necesse
sit eosdem illam, cum res postulat, coram re-
gibus & principibus constanter, & sine si-
mulatione confiteri, ac pro ipsa patienter
eam crucem perferre, quam Dominus ipso-
rum humeris imposuerit.

Quare ministri Christi in timore Dei
cognoscant ueritatem coelestis doctrinae, ag-
noscant etiam suae functionis amplitudinem,
quod sint legati omnipotentis Dei, Filium
eius generi humano annunciantes, ut per eum
omnes credentes ab aeterno exitio erepti, in
aeternam salutem transferantur, & Diabo-
lus, mors, peccatum & mundus superetur.
Agnita autem ueritate doctrinae Euangelij,
suisq; officij magnitudine in tremore & ti-
more Dei, fideliter suo officio fungatur. Nec
sibi (cum pie docent) patiantur a prophanis
hominibus ex impia carnis sapientia in reli-
gione Christi leges de doctrina, caeremonijs
ue ferri.

Ipsi potius illos praedicatione poenitentiae
uerberent ac prosternant, eosq; uel ad Chri-
stum poenitentes adducant, uel impoenten-
tes Satanae affligendos tradant. Corroboren-
tur Euangelistae spiritu potentiae omni-
potentis Dei, et sint eis ueluti columna ferrea,
& murus aeneus, ponantq; frontem suam du-
riorem fronte illorum, ut tandem politici ho-
mines ad pios Christi doctores conuertan-
tur, & non illi ad politicos homines impie-
porcos suos cum amissione Christi retinere
cupientes reuertantur. Nam tales sapientuli
uere, ut Ezek. inquit, domus rebellis sunt.

Sed stulti homines semper, dum uitia fu-
giunt, in contraria ruunt. Sicuti olim Papa,
auditione

Monetarius cum suis rusticis, & Anabapti-
stæ etiam politicam administrationem legi-
timis magistratibus præripuerunt, nec uel ea
tantum Cæsari dare uoluerunt, quæ fuerunt
Cæsaris, Sic contra nostri Balaami, ne (sicut
ille senex dixerat) sint seditiosi, politico ma-
gistratui etiam religionem fingere, ac refin-
gere, & subinde noua Interim scriptitare,
nouasq; leges miseris pastoribus & Ecclesijs
ferre permittunt. Atq; ita Cæsari etiam ea,
quæ Christi sunt dare non uerentur. Adeo
Diabolus istum ueterem Adamum transuer-
sum ad extrema agit, ut nunquam eum per
medium regix uerbi diuini uix incedere pa-
tatur.

Imitentur pñ Doctores Petri, aliorumq;
Apostolorum, Prophetarum & martyrum
constantiam, qui a magistratibus iussi aut
intermittere prædicationem Christi, aut eti-
am reuocare, acerrime se eis opposuerunt.
Cum igitur clamant politici homines in tali
rerum statu ac in tali re magistratibus pa-
rendum esse, respondeant Doctores, Deo
magis quam hominibus obediendum esse.
Cum illi dicunt, uenturos Romanos, respon-
deant isti, magis timendum esse eum, qui cor-
pus & animam perdere potest, quandoeunq;
uult, quam eos, qui tantum corpus, cum eis
Deus permittit. Horrentur omnes uehemen-
tissime ad constantiam in agnita ueritate,
seditionis autores non sint.

Stant Doctores uerbi diuini, ueluti ante
rupem Synaicam, post se habent Deum cum
suo uerbo horribiliter minis fulgurantem &
fulminantem. Quare non possunt cadere ur-
gentibus hominibus, nisi seipos una cum au-
ditoribus

ditoribus suis in iram Dei, ignem omnia
consumentem, præcipitare uelint. Non ange-
lus Asinæ Balaam, sed Asina angelo cedere,
quantumuis propterea duriter cedatur, de-
bet. Longe fatius est eam uerbera Balaam,
quam gladium angeli Dei perpeti.

HAEC ideo iam commemorare uolui, quod
nunc Gygantea audacia impij homines in
gubernationibus non a Christo per uerbum
eius doceri, castigariq; uolunt, sed ipsi Chri-
stum & Ecclesiam regere, eiusq; religionem
ad suas cupiditates inflectere & refingere
furenter præsumunt.

Porro eximij Christi Euangelistæ, qui
cum ob diuina dona & rerum anteaclarum
magnitudinem, tum & ob ipsius suæ functi-
onis amplitudinem etiam regibus ac princi-
pibus uenerandi esse, eisq; graui quadam for-
midabiliq; constantia omnipotentis Dei uo-
luntatem, minas ac promissiones denunciare
deberent. Ita se iam ab eisdem minis, mune-
ribus ac blandicijs uinci emolliriq; patiun-
tur, ut neminem eis noua dogmata condere,
leges ferre, & religionem Iesu Christi finge-
re ac refingere amplius pudeat, illicq; ad om-
nia uel conuiueant, uel etiam suum suffragi-
um adiungant.

QUONIAM igitur hæc antiqui ser-
pentis & ueteris Adami sapientia cum per
alias uias, tum & sub inani quorundam
Pseudadiaphororum prætextu religionem
Christi fugiendæ confessionis & crucis gra-
tia turpiter ad impias Antichristi abomi-
nationes non sine ingenti scandalo contume-
lia Christi & multiplici impietate transfor-
mat, unde porro multæ perturbationes op-
time

tine constitutarum Ecclesiarum, & plorum
Doctorum tristissimæ disiunctiones conse-
quuntur, conatus sum totam eam controuer-
siam pro mearum uirium, donorumq; tenu-
itate explicare. Quo imperitiores possent
uidere, quid in præsentibus controuersijs ue-
rum aut falsum sit, quidue pie uel sequi uel
fugere possint ac debeant.

VOBIS autem amplissimi uiri ideo po-
tissimum scriptum hoc dicare uolui, ut indi-
carem quantopere cupiam, & etiam sperem
Euangelium Christi saltem in ista ultima
Germaniæ ora incorruptum permanere.

Deus autem pater Domini nostri Iesu
Christi uos, me & omnes suos in agnita filij
sui ueritate ad sui nominis gloriam
nostramq; salutem

conseruet A-

men.

Magdeburgæ Calendis
Decembris,

PRAEFATIO.

SAepe relegens gloriosam, miraculisq; plenissimam Israelitarum ex Aegypto eductionem, ac mecum tum ingentia Dei beneficia populo illi praestita ac promissiones, tum populi summam ingratitude coeleste manna fastidientis, ac ad Aegyptias coepas & onera redire cupientis perpendens, putavi fuisse quandam inauditam alijsq; hominibus insuetam malignitatem, eamq; toto pectore execratus & detestatus sum. Quis enim sanæ mentis homo tantam peruersitatem non detestaretur? Qui cogitaret primum, fuisse eum populum tam graui seruitute, multipliciq; miseria oppressum, ut tum labores coacti sint ferre intollerabiles, tum masculam prolem sibi enecari, deniq; haud dubie & ueram religionem propemodum penitus deleri. Deinde perpendat eum in tali tristissimo statu existentem diuinitus liberari, gloriosissime tantis miraculis ex Aegypto educi, coelesti cibo pasci, certam promissionem foelicissimi soli, aliorumq; multorum bonorum accipere. Adhæc etiam uera Dei creatoris coeli & terræ religionem ornari, ac præsentem ubiq; Deum habere. Postremo cernat gentem eam adeo scelerate furere, ut contemptis conculcatisq; omnibus illis

B

bus illis

bus illis inenarrabilibus Dei beneficijs ad illas ingentes misérias Aegyptiacæ illius seruitutis redire uehementer exoptaret, easq; etiam laudare auderet. Non immerito igitur toties adeo eis Deus iratus fuit, ut totum populum funditus delere uoluerit.

Verum iam illis comparatione præsentis nostrorum hominum maliciæ propemodum irasci desino. Vincit profecto uincit longè nostra erga Deum pro instaurato IESU CHRISTI Euangelio, tamq; gloriosa è seruitute Antichristi liberatione, ingratitude populi Israelitici ingritudinem. Nam tota quidem miseria seruitutis Israelitarum erat corporea magis quam spiritalis, nos uero, præterquam quod bonis & laboribus nostris Antichristi ministros saginauimus, eorumq; turpitudini ac libidini, pro nefas, seruiuimus, etiam anima Diabolo ob eorum impia dogmata seruire coacti fuimus, & Deum contumelia affecimus, atq; ita nosmetipsos in æternum exitium præcipitauimus.

Adhæc illi quidem promissionem tantum terræ Canaan acceperant & adhuc per difficilima itinera, uariasq; in deserto difficultates uagabantur. Nos uero iam in ipsam ueram religionem perducti sumus, iam remissionem peccatorum, Spiritum S. & adoptionem, ut simus filij

illam
utis
lau-
deo
itua
ntis
lum
no-
isti
ntis
eli-
ria
gis
od
ros
ni,
ob
or
p-
um
fi-
tes
e-
ca-
us
lij

filij Dei nati sumus. Nihilominus tamen par-
tim leuibus itineris huius ad regnum caelorum
tendentis miseris defatigati, partim Diabolica
quadam iudicij peruersitate decepti, ijs tantis
Euangelij Iesu Christi beneficijs contemptis &
conculcatis, ollarum carniū & Aegyptiarum
coeparum recordamur, illas ex animo concupis-
cimus & in Antichristi ferream seruitutis for-
nacem redire exoptamus.

Ollae carniū sunt pax & tranquillitas
uentris, quam in papatu maiorem fuisse somni-
amus, quam iam sit. Verum quidem est, Euan-
gelium Iesu Christi secum crucem asferre, sed
tamen & impij nihilo mitiora patiuntur, quod
tum ex ueteribus historijs, tum & horum 30
annorum euidenter probari potest. Quo tem-
pore non leuius, imo etiam grauius afflictæ sunt
gentes instaurati Euangelij tunc temporis ad-
huc expertes, quam quæ eam doctrinam habu-
erunt. Satius autem est teste Petro pati pie ui-
uentes quam impie agentes. Sed tamen, etiam,
si esset aliqua maior piorum miseria in hac ui-
ta quam impiorum, non ideo deberemus ita
pecuinæ sententiæ esse, ut uellemus, quo præsen-
tis uitæ temporaria mala euitaremus in eter-
num exitium nosmetipsos præcipitare.

Coepæ autem sunt papisticæ ceremoniæ &
B z traditi

traditiones. Jam enim multi simplicitatis Euan-
gelij pertæsi, Iudaicarum ethnicarumq; Papæ
ceremoniarum pompam ac splendorem admi-
rantes, impudenter disciplinam ac ordinem ad-
uersariorum prædicant. Miror sane, quod au-
deant papisticam disciplinam laudare, cum pro-
be sciamus inter eos (ut taceam de spirituali-
bus cultibus primiq; præcepti uirtutibus, quas
illi plane ignorauerunt) adeo cum alia scelera-
tum imprimis libidines regnasse, ut Sodomorum
disciplinam magis quam Christianam habuisse
uerissime dici possunt. Certe eorum spirituales,
quorum maximam turbam habuerunt, propa-
lam epicuream uitam egerunt, & hodierna die
agunt. Scholas non tantum neglexerunt, sed
etiam oppresserunt, neglectus est & Catechis-
mus ac tota uerbi Dei prædicatio, atq; ita &
iuuentus & maturior ætas cum in literarum
tum imprimis in uerbi diuini institutione plane
neglecta fuit.

Iudicia matrimonialia non sunt seuerè ab
eis administrata, imo suis flagitiosis turpitudini-
bus non tantum leges matrimoniales, sed etiam
ipsa matrimonia penitus prophanarunt. Deniq;
notissimum est nullum fuisse tantum scelus, quin
pro pecunia à papa eiusq; spiritualibus dispen-
satum sit. Quid illa scelerata turba spirituali-

um Ana

um Antichristi disciplinam curaret, cum ipsa
met in lustris omnium turpitudinum sine inter=
missione uolueretur? Notissimum est hunc præ=
sentem Papam turpi sororis lenocinio ab eo Pa=
pa, qui tunc fuit, cardinalatum impetrasse.
Excommunicatione scelerate, quod notissimū est,
ad stabiliendam suam Tyrannidem abusi sunt,
non ad coercendos impœnitentes, si enim eos ex=
communicare uoluissent, seipsos necessario pri=
mum excommunicassent, qui in perpetuis turpi=
tudinibus iacuerunt. Corruit igitur omnis dis=
ciplina ueteris Ecclesiæ apud Papistas, uixq;
uel tenuissima uestigia eius reliqua fuerunt. In
nostris uero cœtibus si non est talis & tanta,
quanta in primitiua Ecclesia fuit, aliqua tamen
est, ut postea in scripto ostendetur.

Cæterum quod ad ordinem attinet, non ui=
deo sane quis salutaris ordo apud eos fuerit,
qui apud nos non sit longe melior, ut postea
probabitur. Vna quædam ordinis pars fuit
apud papistas, quæ apud nos nec est, nec pie esse
potest, hæc nempe quod omnes (ut ipsi eos uo=
cant) seculares spiritualibus etiam infimis sub=
iectissimi fuerunt, & ueluti pedibus eorum sup=
positi, deinde ipsi sacrificuli suis decanis &
Episcoporum uicarijs, illi porro Archiepiscopis
& cardinalibus, cardinales uero demum Ar=
chiepiscopo

chiepiscopi & Patriarchæ summo Antichristo. Ita pulchre Diabolus regnum illud constituit, compegit & colligauit partes inter se arctissime, alios alijs summe subiecit, adeo ut omnes homines isti suo uicario extrema à seruitute deuincti essent, ita ut etiam Cæsares ei pedes osculari cogerentur, omnes eum extremè honorarent & ditarent, ipse porro totum suum regnum & potentiam ad lucrandas quam plurimas animas Satanae, ad honorandum Satanam, & contumelia afficiendum Christum conuerteret.

Sed ita profecto est, Hypocritæ ueræ pietatis hostes semper cernunt festucam in piorum oculis, suas uero trabes cernere non uolunt, si ubi aliqua contentio inter pios pastores, aut etiam simulas exoritur, quales inter Apostolos quoq; exortæ sunt, uehementer id exaggerant, nec interea cernere perpetuas illas lites, quæ in Romana curia, et alibi inter spirituales uoluntur, quæq; tam multos Episcopos & Pastores à suis gregibus abstractos Romæ detinent. Item tam multas cædes & uenena, quibus se mutuo canonici, Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Cardinales, quin etiam sanctissimi illi Antichristi tollunt, quæ longe notiora sunt, quàm ut negari possint.

Hunc.

Hunc igitur papistæ ordinem habent, quem nos nec habemus, nec expetimus neq; quisquam sanus eum expetere potest, aut debet, horribilis enim confusio est.

At uero quam multas, quamq; magnarum rerum confusiones habuerunt, & adhuc habent Papistæ: Primum enim turbauit non parum uitæ genera Papa per suum monachatum, quem politicis uitæ generibus prætulit, quasi sanctiorem magisq; Deo placentem, eam dixit esse uitam spiritualem, reliquas appellauit seculares & mundanas, atq; ita multorum conscientias uulnerauit, qui se in parum pio uitæ genere existere timuerunt. Præsertim autem magistratum & coniugium ita deformauit, ut propemodum impia uitæ genera illa esse existimarentur, ac multi de salute in illis ordinibus existentes desperarint. Quare relictis sibi diuinitus mandatis functionibus tandem se in monasteria intruserunt, ubi dixerunt se uelle Deo seruire, nam prius iudicarunt se huic seculo seruiuisse.

Secundo conturbauit etiam Ecclesiasticam politiam, nam plane, sicut & olim apud Corinthios accidebat, unusquisq; sibi seorsim in angulo missando communicauit, simul plures in

templo nugati sunt, aliquando uiginti diuersi
inter se missas garruerunt. Aliquando magnæ,
ut uocant, Misse plures simul in eodem templo
cantatæ sunt, ita ut esset mera sonorum confu-
sio, & ueluti promiscuus quidam pecudum ba-
latus. Non intellectis itidem linguis garrue-
runt & omnia in suis templis peregerunt, sicut
& Corinthij. Atqui talem Ecclesiæ formam
appellat Paulus confusionem, quam negat à
Deo uenire. Venit igitur à Diabolo, in cuius
regno est horror & sempiterna confusio.

Tertio confudit Antichristus cum suis fili-
olis regimen Ecclesiasticum & politicum, sibi
utriusq; gladij ius arrogauerunt, sub prætextu
potestatis spiritualis omnia sibi uendicarunt &
ad se pertraxerunt. Quamprimum aliquis eis
restitit continuo fuit excommunicatus, continuo
audiuit hæreticus & scismaticus. Non solum
noluerunt potestatibus superioribus subiecti esse,
sed etiam magistratus sibi subiecerunt, quin-
etiam gloriatur Papa penes se esse regna mundi
& imperia ab alijs ad alios transferre. Indica-
cat eorum spirituale ius, ut uocant, hanc confu-
sionem ordinum, ubi propemodum mere polit-
tica tractantur, indicant direptæ et spoliatæ ab
eis per ipsorum fraudes tot regiones. Indicant
tot foedera rupta, subditi iuramento suorum
magistrat-

magistratum soluti, tot bella per spirituales
cum gesta, tum excitata & tam multus sanguis
christianus eorum scelere effusus.

Horribiliter igitur Antichristus ordines
& regimina confudit & commiscuit, ex qua re
ingentia mala ad humanum genus peruenerunt.
Ut enim alia taceamus, hoc certe unicum nec sa-
tis exponi, nec deplorari potest, quod, dum Pa-
pa, Episcopi, Abbates & alij spirituales poli-
tico regimini uacarunt, necessario Ecclesiasti-
cum neglexerunt.

Postremo, Etsi haec confusio magna ac ad-
modum pestilens fuit, illa tamen longe nocen-
tior, quod legem & Euangelium Antichristus
cum suis apostolis confudit. Lex eis non ad hoc
data fuit, ut reuelaret peccatum, sed ut iustifi-
caret & saluaret. Euangelium non fuit eis
gratuita promissio remissionis peccatorum &
uite aeternae, sed fuit noua lex, quam, qui fecis-
set, esset uicturus in ea, differens in eo à priori
quod esset uehementior, exactioremq; obedi-
tiam requireret, quam uetus. Ex qua re totius
theologiae confusio & conscientiarum horribi-
lis carnificina, contumelia nominis diuini &
infinitarum animarum aeternum exitium secu-
tum est.

Confudit & doctrinam coelestem cum
mandatis

mandatis hominum, perinde obligauit ad æternum exitium transgredientes Episcoporum sanctiones, ac transgredientes mandata diuina. Confudit & Theologiam cum philosophia. Quin etiam humanas traditiones et Philosophiam uerbo Dei prætulit. Nam ex Aristotelis Ethicis & metaphysicis homines de æterna salute consequenda eius mancipia docuerunt. Ut tum libri eorum tum conciones testantur. Æternam salutem rectius et foelicius consequi poterant Monachi & monachæ, per obseruationem suarum traditiuncularum quam, alij Christiani.

Maius scelus fuit die ueneris aut in quadragesima comedere carnes aut nudis manibus calicem attingere, quam furari. Opera traditiuncularum Papæ & eius spiritualium adeo sunt prælata decalogo, ut pro operibus supererogationis perfectionisq; haberentur.

Hanc si quis sibi disciplinam & ordinem expetit, postquam iam Euangelij lux refulsit, ille sane non parum stoliditate & prauitate Israelitas coepas expetentes ac ad Aegyptiacam potius seruitutem & miseras redire, quam ad terram promissionis proficisci præoptantes superabit.

Hæc uolui breuiter dicere de papistica disciplina

ter/
an-
na.
ia.
phi
elis
sa-
Vt
Ac-
po-
io-
ri-
das
ni-
ra
um
bus
ens
it,
te
m
ad
u-
is-
ra

ciplina & ordine, ut ostenderem, quam apud
papistas nihil disciplinae & boni ordinis super-
sit, ac quantopere ij tum ipsimet errent, tum ali-
os seducant, qui iam nobis papisticam discipli-
nam & ordinem laudare audent. Sed quoniam
nunc uehementes controuersiae de ritibus seu caer-
emonijs Ecclesijs motae sunt, necessarium puta-
ui esse hanc totam controuersiam diligenter
explicari, ut scirent imperitiores, quid uera aut
falsa Adiaphora sint, quaeq; & quatenus uel re-
cipi uel non recipi pie possint.

Hanc operam speraui aliquamdiu alios
doctiores Ecclesiae praestituros esse, atq; ideo
ego huic operi manum admouere nolui. Decu-
isset enim cum alios, tum imprimis Vittenber-
genses Theologos (sicut Hamburgenses concio-
natores eos obsecrarunt & obtestati sunt) hanc
materiam in istis certaminibus diligentissime ex-
plicatam Ecclesiae proponere, nam ipsi & donis
ac autoritate ceteros antecellunt, & hanc exis-
tiam controuersiam magna ex parte moue-
runt. Profecto enim, nisi ipsi huic pessimae causae
patroni adhibiti fuissent, Islebius frustra sua In-
terimistica Adiaphora euangelizasset. Verum
cum ego & alij multi pij id diu frustra ex-
pectassemus, tandem constitui in tanto summo-
rum Sacerdotum & scribarum uel silentio uel
etiam

etiam Christi uituperio aliquid balbutiendum esse, confidens in illam Christi Domini nostri promissionem: Nolite solliciti esse, quid loquamini, non enim estis uos, qui loquimini, sed Spiritus patris est, qui loquitur per uos. Partiar igitur hoc totum opus in tres partes, in quarum prima Christo iuuante dicam, de ueris adia-phoris, pijsq; Ecclesie ceremonijs, eorum cau-sis & effectibus. In secunda parte dicam de presentibus pseudadiaphoris, eaq; ad uerorum adia-phororum formam exigam, atq; ita Deo iuuante ostendam ea nec efficientes, nec finales causas uerorum adia-phororum habere. Quare nullo modo pro pijs adia-phoris habenda esse, nec pie accipi posse. In postrema pauca quædam argumenta adia-phoristarum dissoluam, nam alia pleraq; in secunda parte confuta-buntur.

Progrediar autem in hac tota scriptione methodice secundum quæstiones, quæ in simpli-cibus (ut uocant) thematibus explicandis tra-ctantur. Cum igitur hunc laborem studio iu-uandi Ecclesiam, quod Deus nouit, susceperim, peto ab omnibus pijs, ut nostrum qualemcunq; conatum boni consulant, donec aliquis alius tum donis, tum autoritate ampliori instructus aliquid eruditius, Ecclesieq; utilius in hoc genere elabo-rauerit. Sed ad rem. Prima pars totius operis.

PRIMA

PARS, IN QVA AGI-

tur de ueris Adia-

phorís,

Quid significat uox Adiaphoron?

VOX ἀδιάφορον, latine
indifferens, germanice
mittelding, significat
talem quāpiam rem, quā
(quod quidem ad eius na-
turam attinet) non mul-
tum referat seruari, aut
non seruari, hoc uel illo modo tractari &
agi.

Sunt ne in Ecclesia aliqua
Adiaphora?

Effe talia aliqua in Ecclesia, eiusq; ritibus,
facile probari potest cum aliunde, tum ex
Paulo, qui de Adiaphoris quibusdam
agit I. Cor. 7. 8. 9. 10. & 14. Item Rom. 14.
ut uiuere cœlibem aut coniugem, modo caste.
Nesci

æsci cibus, aut abstinere, non obseruare dies, aut
obseruare sine superstitione, accipere stipendi-
um ab auditoribus aut non accipere. Certa ra-
tione in templis docere, audire ac Psallere.

Quid sunt Ecclesiastica Adiaphora?

Sunt autem Ecclesiastica Adiaphora tum
ritus & actiones quædam, tum rituum
circumstantiæ in templis & religione,
à Deo in specie nec mandate nec prohibita,
quibus libere utitur Ecclesia sine opinione cul-
tus aut aliqua superstitione, ad hoc, ut secun-
dum Pauli præceptum omnia ordine decenterq;
& ad ædificationem in cœtu Dei fiant. Qui-
dam enim sacri ritus Ecclesiæ sunt diuinitus, id-
q; in specie mandati, ut prædicatio uerbi, bap-
tismus, cœna Domini & Absolutio. Quidam
uero ritus & quædam rituum circumstantiæ non
sunt diuinitus in specie mandati, ut quo genere
uestis indutus sacerdos peragat publicos ritus,
quo loco, tempore. Item genus cantilenarum.

Quæ sunt species Adiaphororum?

Talia Adiaphora ad religionem pertinen-
tia, alia sunt publica alia priuata, pu-
blica sunt, quæ publice in publico cœtu
piorum

piorum peraguntur, ut sunt in templis cantilena, Musica, lectiones, personae, loca, tempora, personarum uestes, campanarum pulsus.

Priuata adiaphora sunt, quae personae singulae seruant, ut sunt, ieiunia, certa tempora orationis, abstinere ad tempus ab uxore, & delicatioribus etiam cibus aut ciborum quantitate, quatenus id fit orationis gratia & alicuius pij exercitij.

Possunt & alia quaedam Adiaphora nominari, quae politica recte uocarentur. Ea cum non sint aedificationis Ecclesiae gratia instituta, penitus nobis extra casum scandali liberae sunt, qualia sunt amictus, cibus, habitatio & similia, in quibus tamen monachi totam suam religionem collocant. In istis adiaphoris licet nobis agere, ut uolumus, modo absit petulantia & scandalum, in illis alijs non itidem. Ea enim cum semel pie constituta sunt & rectae aedificationi seruiunt, non licet temere in alia minus aedificanti etiam extra casum scandali commutare. Sunt tamen & inter Ecclesiastica adiaphora quaedam ualde leuia, quae, cum non sint ad aedificationem necessaria, possunt extra scandalum casum uariari, talis est dierum festorum observatio, poterat enim olim Sabbatum ex die saturni in diem lunae uel aliam perinde transferri.

ferri.

ferri, ut in diem solis. Item dies paschatis uel eadem die cum Iudæis, uel alia celebrari, item de fermentato uel azimo communicare, quare non recte fecerunt Ecclesie, quod de tam leuibus adiaphoris extra casum scandali & confessionis contenderunt. Tale paruum adiaphoron posset dici leuis dissimilitudo iam in Ecclesiis bene institutis, propter quam paruum dissimilitudinem paruaq; adiaphora nullo modo se mutuo Ecclesie reprehendere possunt.

Hæc Adiaphora in genere quidem à Deo mandata & instituta sunt. Vult enim Deus omnia ordine, & ut ædificationi piorum ac glorie Dei quam maxime aptum est fieri, cæterum in specie ista instituere & circumscribere ius est penes totam Ecclesiam. Omnia enim sunt Ecclesie 1. Cor. 3. Mandare autem Ecclesia sua libera, spontanea & pia uoluntate talem adiaphororum & ceremoniarum institutionem debet ijs, quos uidet diuinitus donis ornatos & illuminatos esse, ac talia dijudicare posse. Et ipsa tamen Ecclesia de illis ipsis ceremonijs iudicare debet, sicut & de tota doctrina, quæ ei à Doctoribus proponitur, scriptum est enim, Cauete uobis à fermento Phariseorum. Item Cauete uobis à Pseudoprophetis &c. Item, Oues meæ uocem meam audiunt. Non est ullius unius hominis uel

nis uel paucorum tales ceremonias instituere sine Ecclesie consensu, multo minus contra uoluntatem Ecclesie. Omnia enim sunt Ecclesie, ut superius dictum est, Doctores quoque non domini, sed ministri Ecclesie (teste Paulo), ei a Christo donati sunt. Item ut libertas Ecclesie magis testata sit. Excipi tamen possunt Prophetæ & Apostoli, qui, si quæ suo arbitrio, cum primum ordinarent Ecclesias, sine consensu Ecclesie diuino mandato iussi instituunt, contradici eis non potest.

Peccant igitur omnes ij, siue Episcopi sunt, siue alij homines, qui sine consensu Ecclesie, uel etiam contra consensum Tyrannica quadam licentia aliquid in Ecclesia Christi instituere audent, etiamsi non sit impium.

Observandum igitur est tres esse causas efficientes Adiaphororum, Prima est generale Dei mandatum, qui uult omnia in Ecclesia decenter, ordine, & ad ædificationem fieri, quiq; ordinis & non confusionis Deus est. Secunda causa est libera et pia uoluntas Ecclesie. Libera, ut plane non sit coacta. Pia, id est, ad uoluntatem Dei accommodata, quæ tantum gloriam Dei, & piorum ædificationem spectet, non ullis humana commoda per talia Adiaphora uentur. Tertia causa sunt pij & intelligentes homi-
C nes qui,

nes quibus Ecclesia talem Adiaphororum institutionem mandat. Atq; hæc de causis efficientibus. De causa autem materiali Adiaphororum nihil est necesse dicere. Sunt enim cæremonia seu ritus & rituum circumstantiæ. Causa formalis in finali magna ex parte pertractabitur.

Qui effectus seu finales causæ Adiaphororum ?

Porro finalis causa talium cæremoniarum debet esse ea, quam Paulus I. Cor. 14. præscribit, ut omnia decenter, ordine & ad ædificationem fiant. Quæcunq; ordine fiunt, ea etiam decenter fiunt, & quæ ordine ac decenter fiunt, ea etiam ad ædificationem spectant, ita ut sub ædificationis nomine tota finalis cæremoniarum causa contineri uideatur, dicemus tamen de singulis separatim ac primum de ordine.

Ordine fiunt res, cum suæ quæq; loco & tempore totius actionis partes collocantur. Ordinis ratio in Ecclesia haberi potest in personis, temporibus, actionibus & alijs circumstantijs. In personis, ut alios esse Doctores, alios auditores, item alios Ecclesiæ ministros alijs secundum ætatem, eruditionem & alia aliqua dona esse superiores, quod ad Ecclesiasticam politiam attinet

attinet (& non quod ad ius clauium, sicut Papi-
ste maius remittendi peccata ius Papæ, quam
alijs Sacerdotibus tribuunt) ut etiam Paulus
superiores facit Episcopos diaconis. Item in-
feriores ministros per certos quosdam gradus
subinde ad grauiores & ampliores functiones
& maiora commoda promoueri. Cuius rei Pau-
lus facit mentionem, cum inquit, bonum sibi
gradum acquirunt. Ne, sicut ille dixerat, prius
ad clauum sedeant, quam remigauerint. Ex hac
occasione Papistici septem ordines in supersti-
tione uenerunt.

Ordo in tempore est, ut primum quod at-
tinet ad totum annum, utile est tum memoriæ
rerum gestarum gratia, tum ut pro ratione
temporis & frugum de Dei beneficijs homines
admoneantur, alijs temporibus alias lectiones
ex sacris literis Ecclesiæ proponi. Item quedam
anni tempora frequentioribus concionibus or-
nari, atq; ideo ab alijs operibus auditores ua-
care, ut circa natiuitatem & passionem Do-
mini.

Secundo, quod attinet ad hebdomadam,
ut alijs diebus habeantur ueluti celebriores
quædam conciones, melioresq; Doctores doce-
ant, ut die Dominica, quæ ideo sic appellatur,
quod tota Domino dicata fuit. Item & alijs
diebus,

diebus, quibus uulgus minus impeditum est. Tertio, quod attinet ad diem, ante meridianæ horæ potius tribuendæ sunt tractationi uerbi diuini quàm uespertinæ, excepto die Sabbati, ubi sub uespertinum tempus magis uidentur uacare homines, & alioqui ueteri consuetudine illud tempus festo adiunctum fuit. Quare uidendum etiam, ut melioribus horis, meliores Doctores doceant.

In actione ordo recte adhibetur, ut primum signum campana detur, deinde canantur aliquæ piæ cantilenæ, postea, cum iam populus frequentior est, fiant noto sermone aliquæ orationes, ita ut populus suis ardentibus uotis præcipientis concionatoris uocem subsequatur, ac fide dicat Amen. Tertio profiteatur populus suam fidem canendo Credo.

Quarto legatur aliquid ex sacris literis, quod statim in concione explicetur. Postremo post concionem piæ cantilenæ, & communio, cum adsunt, qui communicare uolunt. Et post communionem gratiarum actio, & populi benedictio. Hic actionis ordo suis rationibus probari potest.

Videndum autem est, ne plures actiones in coetu Dei simul fiant, quæ se mutuo impediunt, ut apud Corinthios factum est, cum plures simul
ad popu

ad populum loquuti sunt. Item ut iam alicubi
plures simul cantilenæ canuntur. In papatu fuit
talis ἀνασασία ualde frequens. Simul enim
plures, easq; diuersissimas missas & officia in
eodem templo cecimerunt.

Decenter tunc aliqua fiunt in Ecclesia,
quando cum grauitate & dignitate quadam
mixta cum pietate omnia peraguntur. Ut, decet
potius uiros in Ecclesia loqui, & omnes functi-
ones obire, quàm sceminas, sicut & Paulus præ-
scribit. Item seniores potius quàm iuniores, de
die potius quàm noctu, & mane potius quàm
uesperi, ob quam causam Ecclesia cœnam Do-
mini in antemeridianum tempus transtulit. Et
in publico loco potius quàm in secreto. Musica
grauis, simplici, non lasciuia, & tam mirè uaria,
ut iam fit. Sint & uestes cum alibi, tum in primis
in templo, cum aliorum, tum præcipuè ministro-
rum tales, quæ apud eam gentem maxime deco-
ræ iudicantur. Quare si quis olim Ethnicorum
sacrorum, & iam Papisticorum uestes in Eccle-
siis, ubi illarum uestium usus semel abolitus est,
reuocare uellet, is contra decorum faceret.
Videreturq; actionem alicuius fabulæ potius
instituere, & speciosa spectacula exhibere uelle,
quàm ueneranda tremendi Dei misteria tracta-
re. Campanarum pulsus sit potius breuis &
simplex,

simplex, quàm prolixus, & multiplex. Nec sane nimium illa tam multiplex organorum melodia Ecclesiasticam grauitatem decet.

Sint & loca in templis aliquatenus mulierum & uirorum seiuncta. Item quandoquidem id iam consuetudine receptum est, ut potentiores habeant loca honestiora & ædificio ab alijs seiuncta, uidendum esset, ne ea ipsorum licentia nimium cresceret, ac illi soli omnia in templis occuparent, extrusis propemodum, uel certe longius amotis tenuioribus. Pertinet etiam ad decorum, ut omnia in templis in frequentia hominum potius, quàm solitudine peragantur. Item in loco patulo potius quàm in angulis & cryptis, more papistarum & gentilium.

Deniq; omnia sint in templo seria, graui, nihil iocosum, petulans, leue aut ridiculum sit. Sed omnia sic agantur, tanquam à pio animo profecta, & in oculis Dei, & sanctorum Angelorum agantur.

Ad ædificationem porro hæc ipsa, quæ decenter & ordine fiunt, referri possunt. Neq; enim grauitas diuini ministerij ociosam quandam decentiam & ordinem requirit, sed simul omnia quoq; ad ædificationem, id est, promouendam ueram pietatem, uult spectare.

Ad ædificationem quoq; spectat discipline
cura,

cura, ut, iuventutem subinde de Catechismo examinare. Ieiunia aliqua seu temperantiarum prescribere. Certis diebus cogere adesse sacrae con-
cioni. Item ultra certum tempus non abstinere à communionem. Item excommunicatione, alijsq; moderatis censuris cogere cum alios homines ad honestam & sobriam uitam, tum imprimis Ecclesiae ministros.

Pertinet etiam ad aedificationem, ut, ubi non sunt multi, qui latine intelligunt, omnia potius uulgari, quam latino sermone in templis peragantur. Itē ut cantilenae sic canantur, ut intelligi possint sententiae, quò cor ipsum efficacius pijs dictis cū musica coniunctis moueatur, et nō tantum aures inani titillatione deliniantur.

Saepe autem accidit, ut ea quae sua natura uel licita sunt, uel etiam aliquatenus pia, tamen ob circumstantias aliquas fiant illicita, in quam sententiam Paulus I. Cor. 10. inquit. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt, omnia mihi licent, sed non omnia aedificant. Exemplo suo testari libertatem pium est, sed cum est occasio scandali infirmorum fit, impiū. Quatenus igitur aliqua uel destruūt, uel aedificationē quantumuis parum impediunt, non sunt adiaphora, sed diuinitus prohibita.

Hinc fit, ut saepe, praesertim in priuatis

C 4

Adiapho-

Adiaphoris non tantum Ecclesiasticis, sed etiam politicis aliquid uel agendum uel omittendum sit, etiam contra libertatem Christianam ob imbecillos aliquos, de quibus spes est, quorum tamen ipsorum non carnalis commoditas tali indulgentia, sed spiritualis profectus quaeratur. Nam propter pertinaces impios nihil penitus contra libertatem Christianam faciendum est.

Summa, omnes ceremoniae sic debent esse ordinae, ut praedicationem uerbi Dei in praecipuo scopo, nempe in excitanda in animis uera pietate, tanquam ὑπερτιμὰ quaedam iuuent, & nullo modo impediunt.

Cauendum autem est, ne suos fines ista Adiaphora transeant, ac pro immediatis Dei cultibus habeantur. Nam in nullius hominis potestate est aliquos Dei cultus sine mandato Dei instituere, quare talia Adiaphora fierent idolatriae, ut in papatu abstinere à certis cibis certo tempore, cessare die Dominica, gestare cucullam. Item, ne extra casum scandali incipiant obligare conscientias, atq; ita laqueos iniiciant conscientijs. Item, ne seruiant abusibus praesentibus aut breui secuturis. Item, ne significant nos approbare aliquos abusos, aut quoquo modo tandem ad destructionem, & labefactionem piarum mentium tendant. Omnia enim quae
sunt

sunt Adiaphora, eatenus sunt Adiaphora, quatenus illis prioribus finibus seruiunt. Cum uero illos transgrediuntur, non sunt iam Adiaphora, sed impietates & abominationes omnibus modis fugiendae.

SECUNDA PARS DE praesentibus comenticijs Adiaphoris.

Hactenus breuiter uerorum Adiaphorum rationem ac formam exposuimus, iam quoniam quaedam *ἑυδ'αδ'ι'άφ'ορ'α* Ecclesiae Christi ab impijs obtruduntur, uolumus ea breuiter ad praecedentem ueram Adiaphorum formam examinare.

Quae iam pro Adiaphoris Ecclesiae Christi proponuntur, non sunt Adiaphora, uel ob aliquas circumstantias, uel quia per se sunt impia. De sua natura impijs postea dicetur, iam dicam de alijs, quae circumstantiarum ratione impia sunt.

De causis efficientibus praesentium pseudadiaphorum.

Omnia quae iam proponuntur recte institutis Ecclesijs, etiamsi aliquando fuissent pia Adiaphora, tamen iam non sunt Adiaphora, propter hasce sequentes rationes. Prima, quia non habent causam efficientem

Adiaphororum, quàm superius dixi, esse tripli-
cem, generale Dei mandatum et liberam eamq;
piam Ecclesie ministrorumq; uoluntatem. Pri-
mum dicam de posterioribus duabus, postea de
prima.

Primum, non instituuntur presentia Adia-
phora ex libera uoluntate à ministris, consenti-
ente Ecclesia, sed inuita per uim, multiplicesq;
fraudes obtruduntur, in qua re uiolatur Eccle-
siae libertas, quæ diuinitus iubetur stare in liber-
tate, in qua à Christo collocata est, & non fieri
serua hominum.

Adhæc imponuntur isti ritus non à quouis
uulgari humuncione, sed ab ijs personis, quas
Spiritus S. iam olim prædixit singulariter
Christo aduersaturas esse, præmonuitq; pios, ne
eis in religione obedirent, nempe ab Antichri-
sto, seu meretrice Babilonia, & à bestia mere-
tricem illam gestante. Nam ualde impudens
mendacium est quod Dorgæ, Emdæ in Frisia &
alibi propositum est pijs illis concionatoribus,
presentes mutationes non institui propter In-
terim, sicut in ædito ternione ex ipsorum Adia-
phoristarum scriptis mendacium hoc confuta-
tur, quum & à principio Lipsici Interim positum
est, illas mutationes institui, ut C. M. mos ge-
ratur.

Non

Non est autem dubium, quin hæc coheren-
tia sit uerissima. Primum quicquid facit Anti-
christus, facit in gratiam Satane, cuius est uica-
rius & à quo agitatur. Deinde quicquid faci-
unt Monarchæ in religione, faciunt in gratiam
Antichristi, & eius sedis. Vt etiam literæ Papæ
ad Episcopos, & Episcoporum ad principes, &
Ecclesias testantur. Postea quicquid faciunt
principes & aulæ in mutationibus istis, faci-
unt in gratiam Monarcharum. Quarto quic-
quid faciunt seniores Theologi pro hisce mu-
tationibus, faciunt in gratiam aularum &
principum. Postremo, quicquid faciunt iuni-
ores Theologi ad promouendum aut certe non
impediendum hoc malum, faciunt in gratiam
suorum præceptorum, igitur omnes seruiunt
Antichristo & Diabolo, ac cum illa magna
meretrice scortantur, & de poculo eius bi-
bunt, ut in Apocalipsi de extremis temporibus
non temere prophetatum est. Et ut iam non
esset aliquod nouum mandatum Antichristi de
instaurandis istis ipsis impietatum fundamen-
tis, tamen perpetuum eius mandatum & uo-
luntas nota est, cui impie uoluntati tota Ec-
clesia Christi, & singuli pij repugnare de-
berent.

Esfi

Etsi igitur Ecclesia debet semper pro sua libertate, in qua à Christo collocata est, pugnare, cum quicumq; demum ei uult ferre leges, tamen iam multo magis quam unquam alias, cum ei isti summi & à Spiritu S. iam olim prædicti & damnati aduersarij Christi, iugum imponere, & impias leges ferre præsumunt.

Sæpe scriptura dicit, Deum esse zelotem, & coniunctionem Christi cum Ecclesia coniugio comparat. Sicut igitur nihil ægrius accidere potest sponso, quam si uideat suam sponsam aliquibus, uel minimis signis indicare, se magnificare eius riualem, uelleq; ei in aliquibus morem gerere. Ita haud dubiè summe displicet Christo, Ecclesiæ sponso, eam in uilis, uel minimis religionis momentis Antichristo seu scorto Babilonio, & bestie, in qua scortum equitat, morem gerere.

Nec est curandum, quòd quidam subinde repetunt, Ecclesiam semper fuisse in aliqua seruitute, nam etsi semper in politica seruitute fuit, nunquam tamen se ad impiorum religiones attemperauit, nec Deus uoluit eam spirituales seruitutem subire. Sed potius constanter tueri suam libertatem, & non fieri seruam hominum, cum sit precioso sanguine Christi redempta.

Quare

Quare cum iam isti ritus inuita Ecclesiae ob-
trudantur, idque à summis, reuelatisque hostibus
Christi, nullo modo eos accipere licet, nec sunt
amplius Adiaphora, sed impia Antichristi &
Antiochi mandata.

Debet etiam adesse in Ecclesia & in insti-
tuentibus Adiaphora, pius animus, uerbo Dei
rectus, idque propositum habens, ut sic gloriam
Dei, uerum cultum, piarumque mentium aedifica-
tionem promoueat. Iam contra, qui haec institu-
unt, partim faciunt id metu & cupiditate pa-
cis mundi, non Christi, ut ipsimet testantur, cum
toties repetunt, ne forte ueniant Romani &
tollant, &c. Item faciunt humana sapientia,
conficto tamen pietatis zelo & studio. Volunt
enim duobus dominis seruire, & confessionem
fugere, idque pessima conscientia, quod ipsimet
sepe fatentur. Quidam etiam faciunt ob in-
gentia munera, quae profecto eis non ex deuo-
tione dantur, & tamen dari eis munera certo
constat.

Quidam haec agunt studio gratificandi
bestiae & meretrici, ut à principio noui Inte-
rim ponitur. Demum multorum ea est uoluntas,
ut per istas mutationes uelint facere inclinati-
onem ad omnes abusus pontificios, quod ipsimet
Theologi fatentur in epistola ad Hambur-
genses.

genses. Item in somnio de fenestra & missa Pa-
pistica.

Hactenus ostensum est presentia Adia-
phora non habere duas posteriores efficientes
causas, id est, liberam & piam Ecclesie ac insti-
tuentium uoluntatem, iam de prima causa, id est,
generali Dei mandato dicemus. Secundo non
instituantur istae ceremoniae ex mandato Dei,
in genere pia & utilia Adiphora precipien-
tis, sed contra mandatum eius. Nam Deus non
uult restitui ceremonias, quae diu impietati ser-
uierunt, & semel ob impietatem abolitae sunt.
Iraescitur non solum ipsi impietati uehementer,
sed & omnibus eius circumstantijs, dicit solum
ipsum ob idolatrias, quae in eo exercentur, con-
taminari, pollui, & immundum esse. Etiam ip-
sas opes & omnia bona idolatrarum, ut Ieri-
chuntis & Amalekitarum & aliorum tanquam
in ipsis etiam rebus impietas haereat, execratur.
Moises etiam ipsum aurum uituli aurei dete-
statur & perdit, Adeo feruens odium & zelum
habet Deus, etiam contra ipsas materias & ali-
as circumstantias idolatrie,

Nostri profecto Adiphoriste, qui sunt
anmi Maioris non ita abhorrent ab auro au-
rei uituli, quin sibi cuperent aliquam pinguis-
simam eius partem donari. Laudantur reges qui
ex tem-

ex templo Baal alijsq; locis idolatriarum cloacas & latrinas fecerunt, Item qui statuas idolatricas exusserunt & perdidcrunt, quantumuis preciosæ materiæ fuerint.

Porro quod quidam dicunt, se restituere eas cæremonias, quæ, quia inde à primis patribus usitatæ fuerint, cuius tamen generis paucissimæ proferunt, cum de papisticis ritibus loquuntur, ideo penitus ad Antichristum nō pertineant, nihil plane eos excusat. Nam res postquam idolatriæ seruiunt sunt idolatricæ & non placent Deo, uultq; eas Deus abijci. Serpens æneus erat à Deo institutus, idq; per Moisen tantum Prophetam, postquam tamen idolatriæ seruiuit, non fuit amplius Dei serpens, aut Moisi, sed idolatrarum & Diaboli, laudaturq; Ezekias, qui eum contriuerit.

Quare etiamsi fuissent aliquæ cæremoniæ in papatu, quæ inde à primis patribus in Ecclesia extitissent, tamen cum ita sint, fuerintq; iam longo tempore penitus contaminatæ idolatria & abusibus papisticis, non sunt amplius patrum cæremoniæ, sed Antichristi, pieq; abolentur & impie iam, contraq; Dei uoluntatem restituantur.

Ego profecto non dubito, quin abolitio papatus eiusq; cæremoniarum & abominati-
onum sit

onum sit plane ipsius Spiritus S. singulare opus:
Restituere igitur ea ex humana sapientia, quæ
Spiritus S. semel abiecit, est plane facere contra
Spiritus S. & mandatum Dei:

Quare cum præsentia Adiaphora inuitæ
Ecclesiæ obtrudantur, idq; non pio animo ue-
ram pietatem promouendi, sed partim metu,
partim humana sapientia, partim studio gra-
tificandi impijs Tyrannis, partim etiam animo
euertendi ueram doctrinam, adhæc contra Dei
mandatum & uoluntatem restituantur, neces-
sario sunt impia, & nullo modo sunt à pijs ac-
cipienda.

De effectibus præsentium pseu- doadiaphororum.

HActenus de prima ratione dictum est, cur
præsentia pseudoadiaphora non sint
amplius Adiaphora, nec pie accipi possunt,
quia scilicet non habent ueras causas effi-
cientes, iam de secunda ratione Christo fauente
dicetur. Secunda igitur ratio est, quia non ha-
bent finales Adiaphororum causas, imo habent
eis contrarios effectus. Finales causas Adiapho-
rorum superius ex Paulo ostendimus debere esse,
ut omnia ordine, decenter & ad ædificati-
onem fiant.

Primus

Primum istæ præsentis adiaphoricæ mutationes ordinis causa esse non possunt, nam cum semper mutationes & in politijs, & in Ecclesijs (quæ & in omnibus rebus, iuxta illud, omnis mutatio periculosa) turbationis causa fuerint, etiam cum uolentibus & consentientibus subditis uel auditoribus factæ sunt, idq; in aliam non multum dissimilem formam, iam multo magis perturbationes efficiunt, cum in rebus religionis, & ad conscientiam pertinentibus, inuitis planè, gementibusq; pijs fiunt, idq; in statum planè contrarium. Transformatur enim Ecclesia Christi in formam Ecclesiæ Antichristi, à qua abominabili forma omnes pijs, atq; adeo ipse Spiritus S. uehementer abhorrent, ut paulo ante dictum est.

Verum ne hæc tantum ratione disputasse uideri possimus, experientiam uero fortasse rationibus reclamare, cogitemus tantum (ut de alijs Ecclesijs nihil dicam, in quibus conscientia & externa forma Ecclesiæ per paruas mutationes, ut per albam uestem, miserè turbatæ sunt) Torgensem Ecclesiam, unde Morus adiuuantibus, uel potius instigantibus Balaamis & Achitophelibus exturbauit duos uerè pios & constantes concionatores, qui nouis istis mutationibus assentiri noluerunt. Eo lupo in pastoris

D

locum

locum subrogato quales turbæ consecutæ sint multis notius est, quàm ut me dicere necesse sit. Ibi quam puichri ordinis causa sint adiaphoristæ, possunt quotidie, si uolunt, spectare, sed quò minus doleant se id fecisse, faciunt bonæ consolationes Domini, non tantum uerbales, sed etiam reales.

Sunt igitur mutationes causæ magnarum miseriarum, cum fiunt uel tranquillissimis temporib⁹, multo magis nūc miserabilis perturbationis causa erunt, cum iam Ecclesiæ Christi omnibus mille artibus Satanae & eius filiorum intus & foris oppugnentur.

Quin & ipsimet Adiaphoristæ in præfatione nouæ ordinationis, & in alijs scriptis affirmant, quod ex presentibus adiaphororum mutationibus werden viel zerrüttung folgen / vñnd die Pfarhern werden vnruhig gemacht. Quare detestandi sunt adiaphoristarum clamores, qui nomine ordinis sua ἑυδ'ἀδιάφορα commendant, coarguuntur enim ratione, experientia, & propria confessione. Turbant enim nobis Ecclesias optime ordinatas ac proprias ordinationes, quas tam multas iam aliquot annis scripserunt, turpiter deformant, & euertunt.

Quod autem conformitatem quidam uehementer

hementer prædicant, ad id respondemus, primura
nec esse necessariam ceremoniarum conformi-
tatem. Nam in earum conformitate nec Dei
gloria, nec nostra salus (quod notum est) consi-
stit. Sed potius opinio cultus & necessitatis ob-
servationis. Nec etiam possibilem, qui enim
possibile est in tam distantibus à se mutuo locis
per orbem terrarum, & in tam diuersis genti-
bus & cœtibus conformitatem rituum efficere?
Deinde asserimus non fuisse annis 600. post
Christum in Ecclesia conformitatem, ut Grego-
rius magnus in Epistola quadam ad Augusti-
num Episcopum Cantuariensem testatur. Quin-
ne ante 30. quidem annos fuit in Ecclesia con-
formitas rituum, nam alias ceremonias Roma-
na Ecclesia, alias Græca, & alias Orientaliores
habuerunt, & habent, quin & in papisticis Ec-
clesijs fuit magna diuersitas, alia est missa Am-
brosiana & alia Romana. Item alia ratio offi-
cij (ut uocant) aliarumq; ceremoniarum fuit
apud alios monachorum ordines, quin & sin-
guli episcopatus habuerunt suas proprias or-
dinationes.

Quare nec necessaria, nec utilis, nec pos-
sibilis est omnium ceremoniarum conformitas
in omnibus Ecclesijs, nec unquam à Christo nato
in tota Ecclesia fuit. Hoc uero tempore per

Adiaphora, & ista tam uaria Interim non conformitas, sed summa difformitas ac perturbatio tum politiarum, tum Ecclesiarum, ac deniq; conscientiarum excitatur, ut ipsa experientia clamat.

Si efficienda esset conformitas in Ecclesiis, tum id efficere oporteret per aliquod eruditum & firmum, tum rationibus, tum autoritate scriptum, cui omnes sani necessario assentirentur, ut sunt Biblia, Postillæ D. M. Luth. Loci communes, & similes libri. Ista tam uaria Interim, clam à paucis aliquibus consarcinata, plena ambiguitatibus & generalitatibus, in quibus tantum sunt breues sententiolæ nullis rationibus firmatæ, id nequaquam efficient, quæ ob hoc ipsum suspecta sunt, nec diuturna esse poterunt, quod uolentia promoueantur. Sed considerare mus obsecro, qui possibile sit conformitatem multarum Ecclesiarum per Adiaphora efficere, cum ne unus quidem pastor secum esse confirmis poterit. In suggesto uituperabit acerrime ritus papisticis abusibus inuolutos & contaminatos, postea ubi descenderit ipsemet eos ritus peraget, & ita contra semetipsum, ueluti impœnitentem concionabitur, suæq; doctrine contraria faciet. Item qui poterit esse conformitas & unitas, si pastores ea reprehenderint &

runt & extenuabunt, quæ aulæ & gubernatores sanctè & inuiolabiliter obseruari uolent et præcipient?

Nec tamen est uerum fieri istas Adiaphoricas mutationes conformitatis gratia, si enim conformitatem efficere uellent, oporteret eos conformare alias Ecclesias alicui optimæ ordinatæ Ecclesiæ, ut Vittenbergensi. Cupiam autem scire, in quam Christi Ecclesia usquam in Misnia festum corporis Christi, aut missa papistica, ut in Lipsico Interim, & eius extracto restituitur, retenta est, cui aliæ Ecclesiæ in his conformentur.

Quare non conformitas sed transformatio Ecclesiæ Christi in ritus Antichristi parantur, suntq; dignissimi omnium piorum odio Adiaphoristæ, & quidam aulici parasiti, qui præstigijs nominum Ecclesiã Christi decipere, eiq; uenenatam radicem saccaro contactam obtrudere conantur. Igitur præsentés mutationes, cum non solum non seruiant bono ordini & conformitati, sed etiam efficiant tristissimas perturbationes, confusiones & difformitates Ecclesiarum, nullo modo pro pijs adiaphoris habendæ aut accipiendæ sunt. Hactenus de ordine, iam de decentia.

Secundo, ista noua Adiaphora non sunt

causa decentiae in Ecclesia Christi. Qui enim deceret Ecclesiae Christi grauitatem dignitatemq; theatra et magica gesticulatio in Missa, quae necessario cum reliquis missae partibus restituitur? Item circuire coemeterium, circuiatio cum uexillis instar bacharum furentium ululando. Depositiō crucis in sepulchrum. Item introductio statuæ in asino equitantis et alie similes plane ridiculae nugae, quas quidam apostaticus princeps non immerito ludo Bachanalicum comparauit, quasq; et ipsi Adiphoriste ludicra quaedam appellant.

Atq; haec nunc tanto minus decent Ecclesiam quod seruiuerunt idolatriae, quod sunt à nobis explosa et penitus condemnata ac abiecta, quodq; ea populus extreme execratur et detestatur. Sicut enim furis, latronis, carnificis aut scorti ipsam etiam uestem, quanquam plane innocentem, detestamur, nec quisquam honestus homo eam libenter uel attingit tantum: Ita etiam omnes uere pij ex animo abhorrent ab istis papisticis nugis, quod in papatu abusui et impietati seruiuerunt, ijsq; contaminatae et pollutae sunt. Nec est tantum delicati cuiusdam palati istud fastidium, sed reuera Spiritus S. detestatur ita illas abominationibus pollutas caeremonias.

Quare istae papisticae nugae in Ecclesiam reductae

reductæ, dedecorant & ridiculos efficiunt mini-
stros nostrarum Ecclesiarum & totum ministe-
rium, ut auditores & contemnere & odisse in-
cipiant tum ministros & totum ministerium,
tum & ipsa Sacramenta ac uerbum. Neq; enim
est cuiusq; distinguere, ut inquit Aristoteles,
quare incipiunt imperiti homines ex una parte
ridicularum cæremoniarum, etiam de reliquis
summis diuinitusq; institutis Ecclesiæ actionibus
leuiter sentire. Summa, etiamsi nihil præterea
esset indecorum in istis papisticis ritibus, tamen
tantum illud ipsum restituere ea, quæ semel pro-
pter impium abusum abieceris & contempseris,
ualde non solum dedecet, sed plane impium est.

Proinde papistici ritus restituti plane in-
decori erunt nostris Ecclesijs. Primum, quia
pleriq; sua natura inepti sunt. Secundo, quia
contemnuntur & odio habentur ab omnibus
pijs propterea, quòd tam diu multiplicibus abo-
minationibus Antichristi seruiuerunt. Sicut su-
perius diximus, omnes à uestibus scorti aut car-
nificis abhorrere. Postremo quia leuitatis est &
summe indecorum ea recipere & in precio ha-
bere, quæ antea ualde contempseris & penitus
abieceris. Tam igitur dedecebunt Ecclesiam
Christi, quam si aliquam honestissimam matro-
nam alligatis nolis, aut aliqua usitata scorti

nota in pompa traduceres. Haecenus de duabus primis finalibus causis, nempe ordine & decen- tia dictum est, iam de aedificatione dicetur.

Postremo non sunt causae aedificationis, quia nec ordinem nec decentiam habent. Et, ut aliquid haberent elegans, id tamen ociosum & inane est, magisque ociosorum & prophanorum hominum pompas, aulas & theatra, quam Ecclesiam Iesu Christi decent, ubi seria quaedam, grauis, salutarisque decentia quaeritur.

Porro disciplinam quam tandem habent papistica Adiaphora? Nihil profecto proferri potest, quin id longe melius sit in nostris Ecclesijs.

Excommunicationem aliquanto magis exercuerunt, quam nostrae Ecclesiae exercent, sed non recte, summe enim ea ad questum abusi sunt. Non enim eos excommunicarunt, qui impoenitentes erant, nec ullis priuatis admonitionibus a turpi uita reduci poterant, quos homines proprie uult Christus haberi pro ethnicis & publicanis, seipsos enim spirituales primum excommunicare debuissent, in quibus omnis lerna turpitudinum, & omnigenum scelerum magis uiguit, quam in ullis Sodomis. Tantum eos excommunicabant, qui spiritualibus, non per omnia in iustis & iniustis obediebant, qui eis debita
non ex-

non exoluebant, uel in humanas traditiones peccabant, aut ipsos quoquo modo iniuria affecerant. Iuuentus certe utriusq; sexus, quæ omnium maximè disciplina eget longe melius apud nos instituitur, tum in pietate, tum in literis, tum in moribus, quam apud papistas, apud quos plane abiecta fuit cura scholarum, & Catechismi.

In disciplina Ecclesiastica etiam illud summe cauendum est, ne dum qualiscunq; externarum actionum honestas queritur, interea ipsa uera pietas euertatur, & animi impiarum superstitionum laqueis capiantur. Disciplina enim adducere ad Christum debet homines, seu esse pedagoga ad Christum, & non abducere, Vt Pharisei, Monachi & similes longe speciosorem habebant externam conuersationem, quam Christus cum suis Apostolis, & nostri temporis etiam honestissimis hominibus: Sed ijdem habebant multiplices impias ac superstiosas opinioniones in animo, quod per illam suam externam hypocrisin, magis quam disciplinam, remissionem peccatorum, & æternam salutem consequentur. Sic fortassis diceret aliquis, in papatu enumerationem omnium peccatorum profuisse ad uitanda aliqua turpiora uitia, quod ea non patrarint, ne cogerentur

D 5 confiteri,

confiteri, sed illa potius docuit flagitia, præterea
quam quod superstitio, & ille Satanae laqueus
in finitos in infernum pertraxit. Quanquam ne
id quidem fuit uerum, delegerunt enim sibi ta-
les confessores, qui, cum similibus flagitijs essent
contaminati, non multum pudoris incutiebant
confitentibus.

Quare non tanti est facienda illa hypo-
crisis externa, ut propterea animi malis super-
stitionibus uinciendi sint, Nam ut dictum est, lex
debet esse pedagogus ad Christum & non à
Christo. Christus magis reprehendit superstitio-
sam illam phariseorū disciplinā & sanctitatē,
quam manifesta peccatorū uitia. Quare, inquit,
publicani & meretrices præcedent uos in reg-
no cælorum.

Illud profecto negari non potest, quin lon-
ge seuerius sit apud nos animaduersum in libi-
dines, & maior cura habita iudiciorum matri-
monialium quam apud papistas, papistici officia-
les nihil non dispensant pro pecunia. Quæ au-
tem ibi disciplina esse potest, ubi nihil non li-
cet, modo pecuniam afferas? Quin & ipsimet
summi spirituales honestorum uirorum uxo-
res et filias ad supra & adulteria abducebant.

Ieiunia papistica itidem disciplinæ causa
esse non possunt, non enim caro aut pisces fre-
nant

nant aut luxuriosa reddunt corpora, sed in illis ipsis cibis nimia quantitas, aut quæsitæ delicie. Vere dicitur apud papistas, quod unum ieiunium tres belluaciones requirat. Ieiunia papistica præterquam quod superstitiosas opiniones secum adferunt, etiam hoc efficiunt, ut diuites quidem delicientur, querendo exquisita ciborum genera, pauperes autem, quibus alioquæ male est, misere fame crucientur. Quod ex experientia notius est, quam ut nostra probatione egeat.

Canones decretorum non seruari per omnia à nobis in Ecclesiastica politia atq; ita dissolui Ecclesiasticâ disciplinâ aduersarij quidam queruntur. Verum nostri Ecclesiarum ministri habent res canones, qui, ut Deo grati sunt, ita satis frenare eos ac mansuefacere possunt. Primus est paupertas, quæ eis tum instrumenta uoluptatum, tum etiam animum lasciuendi subtrahit. Secundus Canon est coniugium, id est, uxor & liberi, qui, ut ille inquit, sunt magna tyrannis uiro, quiq; etiam ferocem animum mansuefacere possunt. Habet profecto coniugium ualde multa honestæ & sanctæ disciplinae exercitia. Videre est ubiq; etiam in uulgo, quâ multo mitior et mansuetior sit coniugatus quâ cœlebs. Postremus canon sunt laboriosæ
functio

functiones, quæ tum labore frangunt hominem, tum ocium procul amouent, quo sublato periere cupidinis arcus. Isti igitur soli tres canones longe magis coercent nostros spirituales, quam omnes illi papistici papisticos, quod etiam ipsa experientia testatur.

Nos habemus etiam Dei beneficio assiduam prædicationem uerbi Dei, diligentemque pueritiæ Catechesin, per quam tum uera animi pietas, tum & externa morum honestas, tam in tenera, quam in matura ætate efficitur. Nam uerbum Dei teste Esaia, est illa pluuia, quæ non inutiliter cadit, sed agros pulcherrimis fructibus large fœcundat. Huc adiungatur confessio nostra, quæ est pia quædam exploratio fidei & uitæ communicantium, & instructio eorundem, cuius simile nihil habet papistica, quid enim illi alios instruerent, qui omnis pietatis partim ignari, partim hostes sunt?

Obijciunt papistæ nostram Euangelicæ libertatis prædicationem multos arripuisse ad libertatem carnis. Id quanquam uerum est, tamen non salutari Euangelij prædicationi, sed Diabolo, & impiorum malitiæ tribuendum est, qui semper omnibus optimis Dei creaturis pessime abutuntur, sic & Christi, & Apostolorum tempore factum est, quemadmodum & Paulus queritur, Quod

Quod si quis putat multitudinem papisti-
carum caeremoniarum posse lenire & manife-
stare animos, ei denuo uidendum est, ne, ut su-
pra dictum est, dum disciplinam externam quaerit, animi pietatem euertat. Verissimè enim ab
August: dicitur, in multitudine caeremoniarum
periclitatur fides. Abstrahitur enim mens à ue-
ris pietatis capitibus, ac à merito Christi ad il-
lam externam tam multiplicem caeremoniarum
speciem.

Sed coarguitur etiam huiusmodi opinio
ab ipsa experientia, pulchrè enim dicit Erasmus
in similibus: Quod quemadmodum de loci aere
iudicare solemus ex colore & ualetudine inco-
larum, ita spiritualium turpitudine indicet quan-
tum multitudo caeremoniarum ad honestatem
ac pietatem faciat.

Nihil igitur necesse est, nos papisticas Ca-
eremonias disciplinae gratia restituere, quia ni-
hil plane aedificant, destruunt uero multiplici-
ter, ut postea indicabitur.

Non faciunt etiam ad aedificationem istae
nouae ordinationes ideo, quia mutant pias uul-
gares cantilenas in latinas, amouent in uniuersum omnes à Luthero, alijsq; recens compositas,
ac pro illis ueteres latinas substituunt, uoluntq;
omnia latine in templo peragi, qua ipsa re non
minimant

minimam partem cultus diuini, & exercitij pietatis tollunt. Latina, quæ pro uulgaribus substituantur, ut pia sint, tamen non intelliguntur à uulgo, inanis sonitus sunt, nec plane quicquam ædificant, Nec piam, sed superstitosam deuotionem non intellecta faciunt. Atqui ob hanc causam uult Paulus notis linguis apud Corinthios omnia in Ecclesia peragi, ut scilicet Ecclesia ædificetur, negat enim ædificari pios per non intellectum sermonem. Quare nouæ istæ ceremoniæ & cantilenarum immutationes, quas iam audio Grinæ compositas esse, alioqui in Lipsico Interim mandatas, nihil plane ad ædificationem faciunt, imo tollunt & impediunt ædificationem. Non sunt igitur pia Adia-phora, nec pie in Ecclesiis recipi possunt.

QVOD PRÆSENTIA Pseudadiaphora Ecclesiam Christi multipliciter destruant.

HActenus ostendimus non facere ad ædificationem ista noua Adia-phora, iam Deo iuuante ostendemus etiam destruere Ecclesiam Christi, idq; multipliciter. Primum igitur destruunt, quia multitudo ceremoniarum tollit Christianam uitam & morum honestatem,
ut in

ut in papatu experientia docuit, putabant enim
homines in papatu, quod, si mane tantum unani-
missam audissent, probè officio Christiani ho-
minis persuncti essent, reliquum diei possent
iam uel libidimbus, uel belluationibus, uel qui-
buscunq; uellent flagitijs tribuere. Efficiunt, ut
Christus inquit, irritum mandatum Dei propter
mandata hominum. Abstrahunt homines à man-
datis Dei ad nugas & mandata hominum. In
papatu habebatur longè maius nefas comme-
dere carnes die ueneris, aut in quadragesima,
quàm scortari, aut proximum decipere. Hoc sa-
nè in omnibus rebus uerissimum est, quod plu-
ribus intentus, minor est ad singula sensus. Qua-
re, quanto plures cæremoniæ cumulantur, ad
easq; mens humana distrahitur, tanto minus in-
tenti sunt homines mandatis Dei. Præsertim cū
cæremoniæ qdem in oculos incurrant, & homi-
nes eas admirentur, uera autem animi pietas,
& uerbum Dei non perinde intelligatur, adhæc
etiam longe facilius sit cæremonijs, externisq;
gestibus uacare, quàm toto pectore mandatis
diuinis parere. Summa, efficiunt, ut homines la-
bijs honorent Deum, cor autem eorum procul
sit, & frustra Deum mandatis hominum co-
lant.

Secundo destruunt ista noua Adiaphora,
quia

quia mutant pias uulgares lectiones & cantilenas in latinas, omniaq; in templo latine peragi uolunt, qua ratione tum tollitur ædificatio, quæ habebatur ex pijs lectionibus & cantilenis in noto ac intellecto sermone, tum certa occasio superstitionibus & impietati datur. Cum enim uulgus non intellexerit ea, quæ in templis leguntur & canuntur, putabit illa ex opere operato Deo placere. Certe aut ignota contemnet, aut trahet in superstitionem. Ac plane multiplices laqueos conscientijs iniicient, ut in papatu factum est.

Olim Orationes, Gloria in excelsis, Euangelium, Epistola, Symbolum, Præfatio & oratio Dominica in Ecclesiæ celebratione cœnæ Domini, ædificationis gratia lecta & cantata sunt, idq; lingua Romana, quam tunc intelligebant. Hoc enim, quod iam Missa dicitur, fuit olim totius Ecclesiæ publica actio, sicut sunt iam nostrarum Ecclesiarum publicæ actiones. Quod omnes partes eius testantur, ut orationes in numero plurali propositæ, quas sacerdos quidem recitauit, populus autem ardentibus uotis ac fide consecutus est, adiecitq; Amen. Item admonitiones ad populum, Oremus, Dominus uobiscum, sursum corda. Item lectiones epistolarum & Euangeliorum. Item illæ tam crebræ conuersiones

uersiones ad populum idem coarguunt.

Postea uero cum & Romani suam linguam
coeperunt mutare, item ea forma publicarum
ceremoniarum ad alias gentes ignaras sermo-
nis latini perlata est, item Euangelium coeptum
est obscurari, quia non intellexerunt usum illa-
rum cantilenarum & lectionum esse aedificati-
onem Ecclesie, putauerunt esse opus quoddam,
quod sua natura Deo placeret, atq; adiecto ca-
none, alijsq; quibusdam impijs ab Ecclesia eam
actionem ad solos Sacerdotes transtulerunt,
putaueruntq; esse quoddam longe gratissimum
Deo sacrificium, quod mereretur uiuis & mor-
tuis omnia bona. Atq; ita pro Christo unico &
perpetuo sacerdote, novos sacerdotes & pro
unico sacrificio Christi nouum sacrificium Mis-
se substituerunt, quod quid aliud fuit quam
Christum abnegare?

Nec est quod adiaphoristae dicant se alicui
bi adscripsisse oportere simul doctrinam reti-
neri, qua admoneantur homines de usu cere-
moniarum, oportet enim ceremonias tales con-
di, quae sua bonitate etiam inuent praedicatione
nem uerbi, & non quas sine intermissione ne-
cesse sit uerbo Dei castigari. Apostolus iubet
omnia fieri ad aedificationem non solas concio-
nes. Verbo Dei quidem ceremoniae regendae
sunt,

B

sunt,

sunt, ne ædificationi obsint, Sed corruptela, quæ
perpetuo sine abrogatione tollerari debent, ne-
quaquam ferendæ sunt, eò quòd destructioni
non ædificationi seruiant. Item, in quibus quam
minimum detur occasionis ullis abusibus, nesci-
mus enim, quam diu simus bonos doctores habi-
turi. Imo, si ita perrexerint adia phoristæ, re-
formare Ecclesiam Christi, ut Torgæ coepe-
runt, ut scilicet pro pijs & constantibus concia-
onatoribus nobis Moros & aulicos adulatores
substituunt, breui nullum pium Doctorem in
templis habebimus.

Tertio destruunt, quia, ut ipsimet Adia-
phoristæ adfirmant, tristi seruitute Ecclesiam
onerant. Atq; ita eam libertate, qua à Christo
donata est priuant, nequè enim per istas cere-
monias politica libertas tollitur sed religionis.
Vbi tristis seruitus est in ceremonijs & cultu
Dei, ibi certe non potest esse leta Christi libera-
tas.

Quarto destruunt, quia dant certissimam
occasionem restitutioni papatus, nam ceremo-
nie sunt præcipui nerui papatus, & in eis sum-
ma religionis apud papistas collocatur. Nec
possibile erit positis fundamentis superstitio-
num ipsas superstitiones & impietates arcere,
præsertim in tãta potëtia & furiosa cupiditate
papistarum.

papistarum restituendi omnes suas abominatio-
nes. Nostri Doctores uix potuerunt explodere
abusus reiectis abusuum fundamentis. Imo non-
dum omnes suos auditores illis inuatis abomi-
nationibus & superstitionibus liberarunt. Cum
uero restituentur illarum impietatum sedes &
instrumenta, multo minus eis resistere poterunt.
Non est dubium quin infiniti post illas abomi-
nationes statim sint scortaturi, ut scriptura sæ-
pe loquitur. Nihil enim est leuius stulta multitu-
dine, quæ uix potest in officio retineri, cum om-
nes occasiones impietatum cauentur, multo uero
minus retineri poterit, cum tam multarum, ac
nondum penitus ex animis omnium abolitarum
impietatum occasiones restituentur.

Ideoq; Deus ualde sollicite præcipit suo
populo in ueteri testamento, ut omnes occasio-
nes idolatriarum tollant, ceremonias idolatria-
rum aboleant, templa diruant, idola exurant,
nihil commertij cum ipsis idolatris habeant etc.
Quod si quis prædicatione uerbi uellet & pos-
set adiunctis abusibus resistere, tum is plus of-
fenderet papistas, quàm eos per receptionem illarum
ceremoniarum placauit. Adeo, ut, quoquo demum se
adiaphoristæ uerterint, nusquam sint inuenturi sa-
lutarem presentium mutationum exitum.

Promouet etiã papatū, quia scindūt cōcordiã

inter Ecclesias nostras, & pios Doctores, quod Epistola Hamburgensium esse & fore prædixit. Atq; ita disiunctos nos imbecilliores efficiunt, ut distracti à papistis facilius opprimi possimus. Porro etsi semper turbatio unitatis cum cuiusvis coetus, tum Ecclesiæ perniciosa est, tamen hoc tempore in primis est exitialis, cum alioqui hic imbecillissimus coetus à multis miriadibus dæmonum undiquaq; per Papistas & alios impios infestetur.

Iuuant quoq; papatus restitutionem, dum omnes pios, cordatos, & zelo Domini ardentis viros à ministerio istis suis papisticis reformationibus abhorrere faciunt. Atq; ita simul multos ministros ab Ecclesijs in exilium pellunt, sicq; locum papisticis lupis, aut alioqui leuibus hominibus facillime papatum recepturis dant. Nihil igitur est certius quàm per præsentis papisticarum caeremoniarum restitutiones summam occasionem dari restituendo papatui.

Iuuant & alia ratione restitutionem papatus, præsentis mutationes, nempe quod languesciunt pios & auditores & Doctores, confirmant & armant papistas & homines epicureos in politijs, qui sui alicuius commodi causa, aut fauoris, apud impios consequendi gratia, in per-

in perniciem pietatis toti incumbunt. Sed de
hac ultima ratione postea alicubi prolixius di-
cetur.

Quinto destruunt, quia tum ministros tum
ministerium & totam nostram religionem ri-
diculam faciunt, ludibrio exponunt, eiq; fidem
derogant apud vulgus, quod iusto odio papa-
tus, eiusq; caeremoniarum à Doctoribus imbutum
est. Quare ob partem aliquam indecentium &
abominationibus pollutarum caeremoniarum
omnes caeremonias & ritus Ecclesiae totamq; re-
ligionem odio contemptuq; vulgi onerabunt.
Iudicabit enim necessario vulgus summam esse
leuitatem ministrorum Ecclesiae, quod iam ab-
rogant caeremonias, easq; extreme uituperant,
iam uero easdem restituunt. Atq; haec etiam qd
scandalum pertinent. Sed de hac indecentia pa-
pisticorum rituum superius dictum est.

Sexto destruunt presentes ordinationes,
quia dant potestatem papisticis Episcopis supra
Ecclesiam, quos certissimum est non aedificatu-
ros, sed ueluti lupos in ouile inmissos omnia la-
ceraturos & perdituros. Illi nobis nullum pium
concionatorem ordmabunt, imo facient sicut
eis Caesarea cleri reformatio mandat, ne quen-
quam ordinent, qui quicquam contra sedem
Romanam sentiat. Sed nihil est necesse diuinare

de eorum uoluntate, ipsi se satis tam factis tum scriptis declarant.

Septimo destruunt adiaphoristæ per sua adiaphora, quia non solum non hortantur populum ad constantiam in retinenda, confitendaq; ueritate, sed etiam per istas dulcissimas benedictiones soluunt populum religione, & liberant mandato Dei seueriter præcipiente constantiã in ueritate eiusq; confessione, ostendunt bene posse inueniri rationem, ut & Deo & ipsius hostibus satisfaciamus, nempe si accipiamus ista pseudadiaphora. Qua fenestra aperta, cum alioqui omnes simus proni à labore ad libidinẽ, à cruce ad quietem, & incolumitatem carnis, magno impetu illac ruit uulgus, nemo uult ultimus esse. Næc cogitant postea, quid & quatenus sit adiaphoron.

Plane sicut, cum quis uel paruum foramen in aggeribus ualidis aquis oppositis aperit, tum uero tota aquarum moles eo inclinat, uastum hiatus patefacit, & late ac longe campos ac rura deuastat. Pulchre autem adiaphoristæ furioso huic impetui uulgi subscriuiunt, nolunt enim specificare (ut in epistola Hamburgensi rogantur) quid, quando & quatenus pie accipi posse putent. Negant se uelle cuiquam præscribere, quid facere aut omittere debeat, ipsi tantum su-

tum suum einfeltiges bedencfen dicunt,
per adiaphora Christum cum Belial concilian-
dum esse. Aperiunt igitur primum adiaphoriste
aggerem mandati, seuerissimè constantiam in
coelesti ueritate eiusq; confessione præcipientis,
dum ostendunt fenestram adiaphororum. Nec
porro ullos cancellos illi uulgi furori, ueluti
aquarum impetui circumponunt. Quare ueluti
torrentium quædam exundatio late ac longe
grassatur & omnia perdit.

Cogitat uulgus, Diabolus non est tam ater,
papatu non est tam malus, ut eum Lutherus de-
pinxit, alioqui certe enim isti tanti uiri non con-
formarent se Antichristo. Proinde si Lutherus
fuit contentiosior, fecitq; aliquid nimium, qua-
re nos publicæ salutis gratia non cederemus.
Atq; ita liberati religione & timore Dei, per-
gunt cedere & concedere, ac omnia sine modo
mensuraq; immutare, omnia sunt eis adiapho-
ra, omnia sibi deinde licere existimant, accedit
enim iam malus spiritus & DEI contemptus.
Quare ratiocinando stultescunt, & in repro-
bum sensum iusto Dei iudicio prorsus tradun-
tur.

Octauo destruunt, quia istis suis frigidis,
pessimisq; scriptis armant papistas & homi-
nes epicureos in piarum Ecclesiarum politijs.

Qui nusquam non ostentant ea pijs & constan-
tibus Doctoribus cum hoc epiphonemate, uide
quid ille &c. num tu es eo doctior aut sanctior?
Atq; hac machina constat partim oppugnatas,
partim subrutas Ecclesias, tum in Germania tum
in Vngaria.

Nunquam nostri Theologi duo scribunt,
quim papiste & epicurei gubernatores quatuor
or aut etiam octo intelligant. Verissimum enim
est, quod pie memorie D. M. Luth. scribit
papistas nostras concessiones intelligere large,
largius, largissime, suas autem stricte, strictius,
strictissime, id cum sciant nostri theologi, tanto
malo occasionem dare non deberent. Impij gu-
bernatores alioqui totam religionem contem-
nunt, ac, quo suos parcos retinere possint, Chri-
sto se liberatos cupiunt. Proinde, cum adiapho-
riste eis proponunt **Chorroct** / statim illi id
telum arripiunt, ac uociferantur tantum agi
de ueste alba, totumq; Christum ueste alba in-
uolutum Romanae cohorti illudendum, flagel-
landum, crucifigendumq; proprinant.

Nono destruunt, dum, quo adiaphoris ui-
am aperiant, suis durissimis increpationibus
protelant omnes constantes Doctores, uocife-
rando eos esse duos, horridos, incultos, stoicos,
inhumanos, & tales qui publicis calamitatibus

non

non afficiantur, qui alios sua pertinacia uelint
inducere in calamitates, cum suo tantum peri-
culo confiteri deberent, qui sint causa scismatis,
impediant piorum inuocationem, colent culi-
cem & deuorent camelum, qui sint fortes usq;
ad ancillæ uocem, uelint excitare seditionem,
sint authores noui monachatus, & nescio quibus
non acerbissimis conuitijs inspectando, cum eos
in cruce pendentes sua adhortatione & conso-
latione animare deberent. Quare plerunq; sit
ut etiam constantes concionatores partim peri-
culis ab impijs circumuenti, partim istis acer-
bissimis iaculis tantorum uirorum protelati in-
opes consilij, nesciant, quo se uertant, ac tan-
dem impijs nihil non cedant.

Decimo uehementer destruit præsens con-
firmatio & coniunctio Ecclesiarum, Doctorum
& doctrine Christi cum Ecclesijs, Doctoribus
& doctrina Antichristi. Cum enim hætenus
tantopere contenderimus, & alterutri alteros
condemnauerimus, nostraq; doctrina suæ lucis
claritate & ueritate omnibus in domo Domini
præluxerit, ostenderitq; quid Deo uel gra-
tum uel ingratum sit, pium aut impium. Iam
hanc lucem cum papistarum tenebris coniu-
gere, & sub modio abscondere, quid aliud erit,
quam solem hunc è mundo tollere, ut omnes

E S

plane

plane ignorent, ubi firmum solum sit, ac pes poni possit, ubi uero uitanda fouea sit, quid aliud erit quam sempiternus horror & confusio miserarumq; conscientiarum tristissima perturbatio?

QVOD PRAESENTES mutationes multa scandala pariant.

Postremo destruunt, quia multipliciter istis suis actionibus tum papistas, tum euangelicos scandalizant. Fatentur ipsimet se per istas actiones impios confirmare, ita ut triumphent, pios uero languescere & in dubitationem inducere, piasq; eorum mentes contristare. Hoc quid aliud est, quam scandalizare? Quid aliud agit Diabolus omnibus suis mille artibus, nisi ut impios in sua impietate confirmet, detq; eis occasionem de uera Ecclesia ac de ipso Christo triumphandi, ac nomen S. Domini blasphemandi? & contra, ut in pijs Spiritum S. contristet, eos in pietate languidos reddat, ac tandem de tota doctrina dubitare faciat? Quos eousq; perducit, illi iam orare non possunt, quare abstracti à Deo in potestate Diaboli sunt.

Efficiunt autem id primum suae uallicationis &

nis & timiditatis exemplo, quam ipsi non negant. Quid enim potest magis perterrefacere & languescere milites, quam si uident duces ipsos trepidare & tremere? Quare sua ista trepidatione (quam per istam receptionem adia-phororum papisticorum, quæ antea penitus abiecerunt & toties recipere recusarunt, indicant) omnium piorum animos, quantumuis prius fortium, frangunt. Scitum est dictū Cæsaris, qui aiebat se malle pugnare cū exercitu leonū duce lepore, quā cum exercitu leporū duce leone.

Secundo efficiunt id, dum disputando sua adia-phora ex mera timiditate instituta, tanquam ratione, pieq; suscepta tuentur. Turbantur enim illis disputationibus miseri homines, alioqui cruce & tentationibus Diaboli satis turbati, ut nesciant, quid sit uerum aut falsum, quid sequi aut fugere debeant. Vident enim eosdem illos iam incipere fucare & pulcherrimis coloribus pingere papisticas abominationes, qui eas antea acerrime reprehenderunt. Quare dubitant porro, cui credendum, aut non credendum sit, neq; enim potest miserum uulgus, præsertim in tentatione & cruce dijudicare acuta argumenta. Magis eos ὁ πρόσωπος quam ὁ λόγος τῆς λέγοντος πείθει, cū autē eos, quos ipsi antea pietatis nomine mirati sunt, tū dicere tum agere contraria

contraria prius actis uident, perplexi haerent, de
tota doctrina dubitare incipiunt, & tædio quo-
dam indignationeq; correpti penitus ueritatem
abijciunt.

Postremo scandalizant per istas actiones
pios, quia eos religione & timore Dei liberant,
ut superius dictum est. Nemo non ex uulgo co-
gitat, siquidem illi tanti Doctores, tantis donis
ornati, pie possunt aliqua cedere, papisticas cæ-
remonias recipere & ita confessionem omitte-
re, multo melius ego Laicus indoctus id facere
possum. Quare nihil non optima conscientia
(id est, in epicureismum degenerante) accipi-
unt & accipient, donec penitus characterem
bestiæ acceperint, eius imaginem adorauerint,
& se scorti Babilonij immundicie contamina-
uerint.

Hic impudenter quidam epicurei audent
affirmare id esse scandalum acceptum & non
datum. Quod mendacium coarguere perfaci-
le est. Ponatur igitur primum definitio dati
scandali ex locis communibus, postea explorentur
præsentia scandala an ei definitioni conue-
niant. Scandalum est aut falsa doctrina, aut
malum exemplum, quod alijs nocet, uel quia li-
centiam in ijs confirmat, uel quia alios ad imi-
tationem inuitat, uel quia deterret aliquos ab
Euangelio,

Euangelio, uel quia præbet occasionem maledicendi Christo & Ecclesie DEI, uel quia serit alia plura peccata.

Falsa iam doctrina proponitur, cum articulus de sola fide abijcitur, & quærentur alia fraudulenta uerba, quo doctrina Ecclesie Christi ad episcoporum Antichristi gustum attempetur. Falsa quoque doctrina est, cum in capite de poenitentia nihil de fide dicitur. Falsa doctrina & hæc est, quod liceat Christianis, & præsertim summis doctoribus seruire temporari, in eo scilicet sensu, in quo iam ab Adiaphoristis accipitur, nempe quod rebus quidem secundis liceat eis fortiter accusare papistas, horribilibusque fulminibus eos protelare, si quis aliud Euangelium docuerit, anathema sit, & omnes hortari ad summam constantiam. Aduersis uero contra blandiri eis, dicere se concordie cupidissimos esse, se paratos esse ad cedendum, & accusare acerbissime eos Christianos, qui uolunt esse constantiores, & dicere oportere pacem habere cum omnibus. Per quam doctrinam plane tollitur confessio, quare necessario est impium hoc dogma.

Pessimum etiam exemplum est, quod tanti uiri, cum deberent in prima piorum acie stantes fortissime contra Antichristianos confitendo
& de

et defendendo ueritatem pugnare, trepidant, cum impijs extremis hostibus Christi totam religionem conciliant. Hoc exemplum omnibus predictis modis nocet, quia licentiam abnegandi ueritatem in omnibus confirmat, quia ad imitationem omnes Christianos, ut experientia ipsa indicat, inuitat, quia deterret plurimos papistas à nostra religione, quos Adiaphoristæ fatentur se confirmare in sua sententia, inde fit ut triumphent et blasphement nomen Domini. Item cum languescant et in dubitationem inducant pios, causam præbent, quare epicurei et penitus impij fiant. Denique quia, cum confirmant aduersarios, ueluti telo eos armant, ut contra nos furiosius insaniant, et miseros Christianos audacius iugulent.

Sed quid multis hic disputare necesse? uideamus unicum locum in locis Theologicis Philippi, ex quo clarè cognoscemus, num præsentia adiaphora scandali causa sint. Adscribam autem ipsum textum, ne calumniose eum citare uidear: Postquam (inquit) doctrina de ueris et falsis cultibus, et de libertate iam proposita est, concedendum est exempli causa, ut inutiles ritus abijciantur. Nec pertinacia eorū laudanda est, qui cum agnoscant ueram doctrinam esse, tamen acerbè flagitant omnes ritus. Hæc pertinacia

timacia est multiplex scandalum, quia confirmat
hostes uerae doctrinae, & abducit imbecilliores
in dubitationem, quia metuunt non probari
usum libertatis illis, qui doctrina uel autoritate
antecllunt, & contristatur Spiritus S. in imbe-
cillioribus cum dolent se accusari leuitatis. Hic
clare & uere affirmat Philippus quod retentio
rituum papisticorum, etiam cum adest pura di-
uini uerbi predicatio, pariat multiplex scan-
dalum. Id si uerum est, quanto magis restitutio
talium rituum grauissima et plane multiplicia
scandala pariet? Quare uere ingens & mul-
tiplex scandalum praesentia Adiaphora in Ec-
clesia Christi praebent. Porro, si uerum est, quod
Christus dicit, satius esse in profundum maris
alligata a sinaria mola abijci, id est, tritissima
quaeque perpeti, quam unicum pusillum Christi
scandalizare: Multo igitur magis uitanda es-
sent praesentia scandala, in quibus non unus pu-
sillus, sed infinite Ecclesiae scandalizantur.

Quare etiam si quae nunc non tantum li-
bera sua natura, uerum etiam pia & utilia ex-
cogitari possent, tamen iam propter tam mul-
torum ac ingentium malorum appendices in
Ecclesiam introduci non deberent, multo minus
ista praesentia pseudadiaphora, in quibus per-
turbationem Ecclesiae, destructionem, scandala,
contumacia

contumeliam Dei & alia infinita mala inesse
ostensum est. Ob hasce enim impietatum cir-
cumstantias ita presentia adiaphora immutantur,
ut, etiam si quæ per se non mala, uel etiam
bona sint, tamen fiant extreme impia, sicut superius
dixi pium fuisse Elezarum Machabeum
comedere carnem de suis sacris, fuit enim ei
diuinitus mandatum, sed tamen ob scandali &
confessionis occasionem fuisset extremè impi-
um. Cauebunt ergo omnes pij, si sapiunt, ne tan-
torum scandalorum, tantæq; iræ Dei sese partici-
pantes faciant.

Q V O D P E R P R A E
sentia Pseudadiaphora Christus mul-
tis & insignibus contumeliis
afficiatur.

HActenus probauimus per adiaphora mul-
tipliciter Ecclesiam Christi destrui &
scandalizari, iam probabimus etiam
Christum ipsum per ea multipliciter contume-
lia affici.

Afficitur autem Christus contumelia per
presentes adiaphoricas mutationes, Primum
quia sponsa eius Ecclesia dedecoratur. Dedeco-
ratur uero sponsa Christi, dum quasi uestimentis
ac ornata

ac ornamentis Babilonij scorti induitur, dum ei
per istas conformationes rituum tanquam socias
uel potius uillis seruula adiungitur, atq; ita in
publico ostentatur. Iam cogitemus obsecro, si
adhuc unciam sani cerebri habemus, quod, quem
admodum nos iudicaremus nos ingenti igno-
minia affici, si nostra sponsa sic insigni scorto
adiuncta, eiusq; uestibus ornata in publicum
produceretur, ac ibi ostentaretur: Ita haud du-
bie longe magis Christus, tantus Dominus, iam
ingenti ignominia afficitur, dum eius sponsa
tam turpiter dehonestatur. Testatur enim scri-
ptura Deum summe Zelotypum esse. Sed quan-
topere papistici ritus Ecclesiam dedecorent su-
perius dictum est.

Secundo afficitur contumelia Christus, dum
eius tam insigni aduersario, nempe Antichri-
sto imperium supra Ecclesiam datur, cui ad-
uersario suo ne nos subijceremus, tam sollicite
in sacris literis monuit. Dari autem imperium
Antichristo & eius Episcopis supra Ecclesiam
notius est, tum ex Lipsico Interim, tum & ex
alijs, quam ut probare sit necesse.

Tertio afficitur contumelia Christus, dum
quoquo modo membra eius contristantur, lan-
guescunt, in dubitationem inducuntur, & mul-
tiplici iniuria per presentes actiones afficiun-
E tur.

tur. Quæ enim ipsis fiunt, sibi fieri Christus iudicat, iuxta illud, amen dico uobis, quod uni minimo horum fecistis, mihi fecistis.

Quarto insigni contumelia afficitur Deus iam, dum summi Doctores non confitentur manifeste, non consolantur Ecclesias, nec ad constantiam animant, cum tamen ideo solum tanta lumina, ueluti soles quidam diuinitus, accensæ sint, ut eorum confessio & constantia, tum uocatum scriptis declarata (ut uiuente Luthero factum est) late ac longe per orbem terrarum luceat, atq; ita Pater cœlestis glorificetur.

Quinto afficitur ingenti contumelia Deus, dum summi Doctores, & tam multæ Ecclesiæ non obscuram speciem abnegationis præbent, sicut ipsimet fatentur per præsentis actiones significari inclinationem ad aduersarios. Et reuera negari non potest esse genus abnegationis in præsentibus mutationibus, nam totum Lipsicum Interim sic scriptum est, ueluti si nostri cœtus, tanquam apostaticæ & hereticæ quædam turbæ ad S. Romanam Ecclesiam retraherentur. Nusquam condemnatur Antichristus, nusquam taxantur eius abominationes, imo ei imperium supra Ecclesiam Christi, tanquam bono pastori in ouili ouium, traditur.

Si quispiam alium ita compellaret, ut diceret tibi

ret tu mihi furto centum abstulisti, peto ea mihi
à te bona pace restitui, ne alia uolentiora re-
media adhibere cogar: Ac ille alter de furto
compellatus inciperet numerare iam decem,
iam uiginti, an non furti se astringeret, seq;
ipsum condemnaret, ac speciem soluturi exhi-
beret? quocunq; tandem id animo faceret. Ita
opinor. Sic cum iam arguimur corruptæ reli-
gionis, iubemur eam in pristinum statum resti-
tuere, nosq; incipimus eam in ijs restituere,
quæ maxime in oculos hominum incurrunt, ut
sunt ritus, an non uidemur nosmet condemna-
re? an non uidemur nostram religionem abne-
gare? fingamus tandem nobis somnia cogita-
tionum quantumuis speciosa.

Non solum nostros ritus, sed etiam doctri-
nam attemperare & transformare ad uolun-
tatem aduersariorum, de quibus tantopere ha-
ctenus uociferati sumus, Si quis aliud Euange-
lium prædicauerit, anathema sit, an non est
manifesta abnegationis species? Item, quod
metum & pericula tantopere exaggerant, &
ob eam non edunt debitam confessionem, ali-
osq; ab ea partim auocant, partim deterrent,
plane abnegationem arguit.

Quid autem aliud est τὸ δῖοτι & causa efficiens, qua Cæsarem sibi placare uolunt, nisi hæc ipsa, ut scilicet significant se iam discedere ab illa pristina pertinacia in impia religione? Quare adhibeant sane adiaphoristæ omnes suas artes & sua sophismata, non tamen hoc euincant, quòd presentes mutationes non claram abnegationis speciem habeant.

Sed illi dicunt suum animum nequaquam eum esse, quod uelint deficere à doctrina, sed uelle se sic aliquamdiu simulare, & tempori seruire, ut hostes Christi & Ecclesiæ sibi placeant, ne si forte irasci perrexerint cælum ruat. Interea C. moriturum, & sic se iterum abolituros omnia ista adiaphora. O præclaram sapientiam, quæ ne in politica quidem uita locum habere deberet, ne dicam in Ecclesia, ubi totum & apertum pectus Christus flagitat. Sic illi tum C. tum Christum ludificant, C. quidem, dum clam dicunt, se nequaquam ea ex animo facere, quæ faciunt, sed tantum simulare, ut eum decipiant. Christum uero ludificant, dum ea, quæ in corde sentiunt, metu Tyrannorum confiteri non uolunt, imo contraria simulant.

Ecclesia subinde habet aliquos Tyrannos, qui eam affligunt, ad quorum religiones si se subinde uellet conformare, nunquam confiteretur, nec

tur, nec quicquam esset Christiana religione in-
stabilis. Christus hoc ipsum summe flagitat, ut,
cum illi tanti paroxismi persecutionum ueni-
unt, Ecclesia eius sponsa declaret, num pluris
faciat eos, qui corpus interficiunt, aut eum, qui
etiam animam perdit, atq; ita confitendo coele-
stem patrem glorificet.

Hic refutanda est etiam illa falsissima sen-
tentia, Torge concionatoribus proposita, quod
confessio in adiaphoris non consistat, nam certe
per sermonem & externos gestus significatur
uoluntas, ut per imponere pauca grana thuris
in aram ethnicam, quod olim S. martyres face-
re uoluerunt, Item inflectere corpus, quod olim
tres pueri & S. martyres facere recusarunt.
Adiaphoron erat orare Daniele in clausis aut
apertis fenestris, sed confessio postulabat, ut
apertis oraret, quò indicaret se impio regis
mandato non parere, atq; ita suæ constantiæ
exemplo alios quoq; ad imitationem inuita-
ret.

Adiaphoron erat Corinthios idolothyto-
rum carnes comedere aut non, ut ipsemet Pau-
lus fatetur, sed tamen erat contra confessionem,
atq; ideo imbecillos scādalizabat. Adiaphoron
erat summum sacerdotem Eleazarum tempore
Antiochi comedere carnes de suis sacris, imo

erat ei diuinitus mandatum, & tamen, quia ui-
debat tunc significaturum abnegationem, potius
se interfici patitur, quam carnes de suis sacris
comedat.

Adiaphoron erat Christum lauare manus,
imo habebat rationem ciuilem & naturalem.
Ciuile enim est lotis manibus potius, quam sora-
didis mensam accedere, & habet præterea ra-
tionem naturalem. Nam ut habet regimen Sa-
lernitanum, lumina reddit acuta. Sed tamen
Christus id facere non uult, ut traditiones Pha-
riseorum euertat & non confirmet. Verissimum
igitur est consistere confessionem in adiapho-
ris, non enim in uerbis tantum, sed etiam factis
& gestibus externis confitemur, & declaramus
fidem cordis, neq; à uerbis debent in confessione
discrepare facta.

Nec satis est, quod Adiaphoristæ sibi bo-
num propositum somniant in istis mutationibus.
Vix enim quisquam unquam abnegauit Chri-
stum, quin apud semetipsum nescio quas plausi-
biles sui facti interpretationes fingeret, ut sic
tum suam conscientiam, tum Deum deciperet.
Oportet enim etiam respicere, quo animo no-
bis aduersarij talia proponunt, item quo tum
ipsi tum & alij nostrum factum accipiant, quod
clarissime ex 1. Cor. 10. probari potest, cū inquit,

Quid

Quid igitur dico idolū aut idolothyton esse ali-
quid etc. quasi diceret, scio idolothyta comedere
re esse mere adiaphoron, sed oportet te respicere
re etiā, quid ipsi ethnici de suis sacris & de tua
comestione sentiant, item imbecilli fratres. Ob
quas circumstantias spiritus S. eos de Dæmonio-
rum mensa participare affirmat.

Aduersarij totum suum cultum, uel certe
præcipua capita suæ religionis in ceremonijs
collocant, quas cum in nostris Ecclesijs in eorum
gratia restituimus, an non uidemur tum eis tum
alijs eorum impijs cultibus assentiri? Nec dubi-
tant, quin, quandoquidem in tantis rebus ipsis
cesserimus, etiam in reliquis cessuri simus, no-
strum errorem agnoscamus, eorumq; religio-
nem ueram esse confiteamur.

Miserum uulgus aspicit ceremonias, quia
ille incurrunt in oculos, doctrinam non perinde
cernit, eas igitur cum uidet transformari in pa-
patum, non dubitat iam, quin Doctores penitus
papatum probent, seq; condemnent.

Si, cum Tyranni iubebant olim Christia-
nos christianismum deserere & ethnicismū am-
plexi, ac insuper iniungebant eis aliqua adia-
phora, ut imponere aliquot grana thuris in ali-
quam aram, flectere corpus alicubi, pati se as-
pergi aqua lustrali, aut aliquos alios ritus:

E 4

Aliquot

Aliquot Christiani inter se confusurrassent, se uelle tantum adiaphora illa facere, ne interficiantur, à christianismo uero nequaquam deficere: Atq; ita Tyranni mandata de ritibus effecissent, an non uiderentur abnegasse? plane ita. Sic cum nostri Adiaphoristæ plerumq; omnes ritus Interim, & ipsius Papæ amplectantur, nec amplius reliqua clarè & constanter damnent, an non uidentur abnegare nostram religionem, quantumuis nescio quas interpretaciones sui facti ipsimet sibi somnient?

Illà uero leuior propemodum cauillatiunculà est, quàm quæ sit responsione digna, quod dicunt istas mutationes non fieri propter papistas, quia nosmet confiteamur papistas istis non fore contentos. Nam cum creditor petit 10. & debitor dat septem, non potest debitor dici non exponere eam pecuniam in gratiam creditoris, facit enim, ut eum placet, & creditor si non est contentus ea summa pro toto, contentus est pro parte. Sic etiam papistæ si non sunt contenti Adiaphoristarum mutatione pro toto, at certe pro parte. Cogitant enim bonum esse nos ipsos aliquatenus papatum restituere, se porro adiutos hoc nostro bono principio (quod plerumq; difficilimum esse solet) facilius & reliqua obtenturos ac mutaturos esse. Sed quid multis

opus

opus est? ipsimet adiaphoristæ fatentur suas
mutationes dem Interim gemess sein. Por-
ro de Interim testatur eius præfatio, concordare
ipsum cum papatu. Ergo presentes adiaphori-
cæ actiones sunt restitutio papatus, & nostræ
religionis abnegatio.

Quare presentes transformationes Eccle-
siæ Christi in ritus Antichristi, planè sunt genus
abnegationis, & non obscura defectio, etiamsi
adiaphoristæ totam suam uitam in asserenda
contraria sententia absumerent. Quanquam
& ipsimet id fatentur, ut superius eorum con-
fessionem citaui. Hinc igitur uideatur an sit in
adiaphoris scandalum datum uel scandalum
acceptum. Est autem hæc abnegatio tanto tur-
pior, tantoq; magis in contumeliam Dei &
perniciem ueritatis cedit, quod tanti uiri ac in-
tegræ Ecclesiæ eam faciunt, ac insuper nefari-
um hoc scelus excusare, aliosq; ad hoc flagiti-
um pertrahere conantur.

Postremo afficiunt contumelia singulari
Spiritus S. restituendo ceremonias & ritus
Antichristi, quos Spiritus S. per D. Martinum
Lutherum tertium Eliam ineffabili Dei miseri-
cordia condemnauit & aboleuit, qui enim ea
instaurant, quæ Spiritus Sanctus destruxit, certe
condemnant & contumelia afficiunt Spi. S.

F 5

Proinde

Proinde presentes Belial & Christi conciliationes plane multiplici ac minime uulgari contumelia Deum afficiunt. Quod abominabile scelus, quàm ingens sit, ne Angelicæ quidem mentes concipere possunt. Ecclesia, quam Christus suo sanguine redemit ad hoc, ut glorificet patrem coelestem, ac ad bona opera condidit, quo suæ carnali tranquillitati consulat, Deum contumelia afficit? datq; occasionem impijs (ut ipsimet Adiaphoristæ fatentur) ut triumphent, & sic nimirum Filium Dei tum ipsi tum pater ipsorum Diabolus blasphemet & contumelia afficiat?

QVOD IN PRÆSENTIBVS
pseudadiaphoris multa sint sua
natura impia.

Probatum est hæctenus præsentia adiaphora non esse recipienda, quia ratione alicuius circumstantiæ sint impia nec uel efficientes uel finales uerorum adiaphororum causas habeant. Iam Christo iuuante probabitur multa inter adiaphora simpliciter sua natura esse prorsus impia.

Dictum quidem & probatum est superius, præsentia adiaphora destruere Ecclesiam Christi, scandalizare pios, habere speciem abnegationis &

onis & multipliciter contumelia afficere Deum,
que omnia ex sese plane sunt impia: Enumera-
bimus tamen adhuc in specie quædam pseudadi-
aphora, que itidem sua natura impia sunt.

Primum simpliciter impium est, quod Antichristo, eiusque episcopis cœlestis ueritatis manifestis persecutoribus regimen supra Ecclesiam Christi conceditur. Scriptura enim expresse mandat, ut is, qui aliud Euangelium attulerit, nobis anathema sit, ei que ne aue quidem dicamus, quod si ei aue dixerimus, participes nos eorum sceleris facturos. Est igitur clare contra mandatum Dei, Antichristi episcopis ullam potestatem supra Ecclesiam Christi tribuere, qui, quales sint, satis probe nouimus. Si enim nullum nobis penitus commercium cum ijs habere licet, multo minus nobis licebit Ecclesiam Christi eis ita turpiter subijcere.

Secundo planè impium est leges de tollenda libertate Christiana Ecclesiamque in seruitutem Babilonicam reducenda condere. Fatentur autem ipsimet Adiaphoristæ præsentem mutationem afferre duram seruitutem, sed tamen propter uitandam persecutionem tolerandam, que, si impietate careret, dura pijs esse non posset, quantumuis molesta esset carni.

Tertia

Tertio, cum in Lipsico Interim in articulo de poenitentia de fide prorsus sileatur, & post absolutionem ponatur uox ambigua ac late patens *was dem anhengig ist*/ non est dubium, quin significetur Satisfactio, & indulgentia, quae planè sunt impia, per ea enim à Christi unica satisfactione ad illas uanissimas nugae conscientiae abducuntur, & alioqui extrema impietas est in doctrina de poenitentia fidem more papistico omitti.

Quarto impium est, quod confirmationem, extremam unctionem & ordinationem non obscure tanquam Sacramenta restitunt, eaq; ad priorem formam aliquatenus retrahunt, nec usquam uel impias papisticas caeremonias, quas inde amouere, uel pias, quas in earum locum substituere uelint, nominant. Id quanquam singulari sapientia fieri dicunt, tamen coram Deo proditae Ecclesiae rei sunt, eiusmodi enim sapientia ac prudentia carnis, Spiritui S. repugnat, ueritatem obruit, & Ecclesias euertit. Quin & hoc plane impium est, quod gratiam Dei ad episcopalem illam confirmationem alligant.

Quare, prout iam est furor papistarum, haud dubie, quam primum Ecclesiae adiaphora ista acceperint, episcopi suas ueteres abominations istis ritibus annectent. Sic quoq; haud dubie

dubie sub uoce confessionis uolent suam confes-
sionem intelligere, & sub uoce consecrationis
suam consecrationem, nempe canonem, (alio-
qui enim usitato uerbo usi fuissent, ut uerbis
Coenae) & per festum Corporis Christi suum fe-
stum, neq; enim est in Lipsico Interim aliqua
reprehensio abominationum coniunctarum ad-
iuncta. Sunt & alia multa loca, tum in Lipsico
Interim, tum in alijs nouis reformationibus, ubi
occultae impietates latent, quas ego quidem iam
exactius persequi non uolo, ne uidear cum eis
sophisticè agere. Verum episcopi ubi semel Ec-
clesiae ista adiaphora acceperint, abundè nobis
illa mysteria reuelabunt, declarabunt & ampli-
abunt, ut iam aliqui faciunt.

Quinto, simpliciter impium est, praeter
communione aliud opus instituere in coena
Domini, nusquam à Christo mandatum, ubi lu-
datur cum Sacramento extra & contra uer-
bum Dei. Nam & in Lipsico Interim, & in eius
extracto ista duo tanquam planè diuersa diuer-
sis nominibus nominantur. **Mess vnd
Communion.**

Sexto simpliciter impium est & contra
Christi mandatum, quòd nos quicquam in reli-
gione in gratiam Babilonij scorti & bestiae,
quae id gestat, facimus. Vult enim Christus
nos ab

nos ab istis in Scriptura declaratis iam eius ad-
uersarijs, præsertim in religionis negotijs tam
abhorrere, quam ipse ab eis abhorret, aut quam
à Diabolo abhorrere debemus.

Postremo plane impium est, quod in istis
nouis compositionibus propositionem Sola fide
iustificamur, pro qua tam diu pugnauimus, ab-
ijcimus. Et eò rem reducimus, ut uideamur dice-
re nos præcipuè quidem per Christum iustifica-
ri, sed tamen etiam per opera. Sic enim loquun-
tur expressè in quodã Celeni scripto, **Gleich
als weren wir nicht fürnemlich ge-
recht vnd angenem durch Christum/
que etiam aliorum scriptorum sententiæ sum-
ma esse uidetur, sed de doctrina alibi.**

Sed nolo prolixius de hac re cum ipsis con-
tendere. Volo probare magni eos momenti res
è nostra religione papistis donare. Quod haud
dubie sine ingenti impietate fieri non potest.
Ipsemet Filius Dei testatur se uenisse in mun-
dum, & tam multa pati, ut Scriptura implea-
tur, nec uel unicum iota de Scriptura peritu-
rum. Largiri igitur hominem impijs multa de
nostra uerissimâ religione, proculdubio cum
ingenti impietate coniunctum est. Sed iam loca
ipsa ex ipsorum scriptis citabo.

In primo bedencken sunt hæc. Dieses
ist

ist mein einfeltiges bedencken/darin
vmb gemeiner einigkeit willen viel
nachgegeben/vnd achte/andere wer-
den nicht so gelinde rathen. In scripto
Begenſi ſunt hæc, wir laſſen viel ſtreiti-
ge/großwichtige ſachen fürüber ge-
hen. Item in quadam epistola eſt, uolens multa
largior. Ex quibus omnibus apparet Adiapho-
riſtas ualde liberales eſſe de alieno, ac multa
magnaq; largiri de religione Chriſti iſtis per-
tinaciſſimis Dei hoſtibus, quod non poteſt non
eſſe impium. Sunt igitur præſentia adiaphora
non tantum ratione alicuius circumſtantie im-
pia, cuiuſmodi pleræq; omnia ſunt, ſed etiam
nonnulla ſimpliciter ſua natura ſunt impia,
quæ, quia diuinitus prohibita ſunt, nullo modo
piè accipi poſſunt.

Hactenus duæ priores huius operis partes
expeditæ ſunt, Prima, in qua, quæ uera adia-
phora ſint, declaratur. Secunda in qua proba-
uimus præſentia adiaphora nequaquam talia
eſſe, nec piè accipi poſſe, quia neq; efficientes,
nec ſinales piorum adiaphororum cauſas habe-
ant, quin potius contrarios effectus præſtent,
turbent, ſcandalizent, deſtruant Eccleſiam &
Deū multipliciter contumelia afficiant. Ad hæc
& multa ſua natura impia ſint.

Tertia

TERTIA
PARS, IN QVA QVAE-
dam argumenta Adiaphorista-
rum confutantur.

Reliqua est tertia huius scriptionis pars,
in qua necesse est argumenta adiaphoris-
tarum confutare, quibus illi suas adia-
phoricas fraudes contegere & ornare conan-
tur. Quo labore Christo iuuante absoluto, totu-
m hoc opus absoluerimus.

RESPONDETUR ARGV-
mento, Ne ueniant Romani &
coelum ruat.

Sunt autē pleraq; eorum argumenta, ut de
decentia, ordine, conformitate, disciplina,
scandalo accepto, & alijs quibusdam in
precedentibus soluta, quare iam reliqua solu-
uenda erunt. Primum igitur dicamus de preci-
pua eorū argumento, quod reuera precipuū &
propemodum unicum est, propter quod omnia
faciunt. Verentur, ne ueniant Romani & tol-
lant gentem & locum, id est, metuunt plus ho-
mines quā Deum, eos qui possunt tantum cor-
pus in-

A
E
pus interficere, quam eum, qui potest corpus &
animam in eternum exitium abijcere. Ad hoc
argumentum quinque modis respondeo.

Primus. Non certo eis constat venturum ho-
stem, si sic Ecclesiam Christi non turbauerint.
Sunt passim adhuc imbecilliores politicae, quae,
cum nondum characterem bestiae acceperint,
nondum tamen sunt à Diabolo deuoratae. Scimus
etiam cum his annis 30. tum & prioribus tem-
poribus atque adeo inde à condito orbe saepissime
accidisse, ut istiusmodi praegrandes nubes le-
uissimo uento à pusillo grege Christi abactae
sint. Talem autem euentum expectare fidei mu-
nus est.

Secundus. Non constat cuiquam sic posse im-
pediri Tyrannos, ne seuiant contra Ecclesias.
Satan & eius seruus mundus non potest placari
leuibus quibusdam, ut isti ea appellant. Nec
habent quicquam promissi à monarchis, & ut
haberent, quantum eis fidendum sit, experientia
omnes non sine magnis διδάκταις docuit &
docet. Ego profecto propter omnes eorum pro-
missiones nolim unicum Christi pusillum scandaliza-
re.

Adhuc parum est christianum, ne dicam
Theologicum, credere quòd offendendo Deum
& placando homines pacem habere possimus.

E

Nam

Nam Tyranni sunt tantum ueluti uirgæ quædam in manu Dei, teste ipso Deo apud Esaiam, quare manus & nõ uirga placanda esset. Offendi autẽ Deũ his actionibus superius probatũ est.

Quod si possibile esset placare uirgam inuita manu, ne nos cederet, tum uero uerendum esset, ne manus abiecta uirga malleum arriperet, quo nos penitus comminueret. Sed quid de potentum uoluntate diuinamus? Satis ipsimet se declarant tum factis tum scriptis, nempe quod uelint totum Interim ad uerbum seruari. Nisi quod tantus est hominum epicureismus, ut uelint decipi, miserrimumq; esse pati aliquid pro Christo iudicent.

Tertius modus. Longe satius esset teste Christo, pati, ut alligata mola asinaria in medium Albis ab Hispanis proijceremur, quam unicum paruulum Christi scandalizarem, multo uero magis hæc & quæuis grauissima pati deberemus, quam tam infinitos (ut iam fit) Christi paruulos scandalizare, Ecclesiam Satanae prodere & saluificam confessionem ueritatis Christi abijcere.

Nec statim esset necesse pastorem discedere à suo ouili, etiamsi non donaret aliquot ouiculas lupis. Etiam si alibi concionatores nondum claudicant in utrunq; latus, nondum tamen fuit
neccesse

neceſſe eos diſcedere à ſuis Eccleſijs. Patiantur
potius paſtores unà cum ſuis ouibus aliquid à
lupis, quam muti canes fiant, uel fugiant, uel
ſubinde aliquas oues largiendo lupis eos pla-
cent. Cogitare debent, ſibi Chriſti oues commiſ-
ſas eſſe, ut parentibus liberi, magiſtratu ciues,
marito uxor, & Chriſto Eccleſia. Huc reſeratur
erudita diſputatio noſtri Ioachimi de eligendo
minori malo, qui piè & doctè probat omnia uel
grauiſſima pœnæ mala minora eſſe, potiusq; eli-
genda, quam leuiſſima culpæ. Conſtantiam ani-
mi præſtare in perſequentionibus Eccleſiæ præci-
pua pars eſt glorificatonis Dei.

Hic illi nobis ueluti Aiacis clypeum oppo-
nunt conſeruationem ſcholæ Vittenbergens, ſis,
quod ex ea re ingens commodum accedat Eccle-
ſiæ & Reip: quæ conſeruari non poſſet, ſi do-
ctores conſtanter noſtram religionē tuerentur,
nec in ulla eius parte impijs cedere uellent. Ad
quod reſpōdeo, agnoſcere quidē me ingens bonū
eſſe ſcientiā tū in Eccleſia tū in politia, ſed tamē
ſic, ſi cū charitate et ſancta cōſtātia coniūcta ſit,
id eſt, ſi gloriæ Dei & utilitati proximi ſeruire
parata ſit, ſiq; ea, quæ ſemel uera eſſe cognouit
cōſtanter amplectitur, et uel cū ſummo periculo
tuetur. Nā ea cognitio, quæ uel ſuis tantū com-
modis & ambitioni ſeruit, uel parata eſt in

omnes species se uertere, ueritatemq; ad potentum cupiditates attemperare potius, quam se in extrema pericula proijcere, diabolica sapientia est, omnibusq; modis Ecclesie perniciosa.

Quin etiam scientia non coniuncta istis tantis malis, si modo coram Deo stultescere non uult, neq; fide regi, tum totis Ecclesijs, tum singulis hominibus perniciosa est. Quid enim aliud Petrum submersit, & nos hoc tempore submergit, & multos homines in aeternum exitium immergit, quam, quod non uoluit, & nos non uolumus sola fide solum Christum respicere, sed etiam simul humana sapientia uentos, mare, & undas circumspectamus? Hec est illa ueteris Adami impia sapientia, quam tantopere Lutherus insectabatur, quanq; ipse pulcherrimum Diaboli scortum (uerissimo nomine) appellabat.

Proinde ualde uerendum est, ne nobis tales scholastici inde prodeant, qui metu periculi aut etiam spe commodi fucare papisticos abusus & christianam religionem ad potentum cupiditates inflectere discant. Putabunt sat scio multi me hoc prauo quodam affectu loqui. Sed uereor, ne olim cum magno animi dolore, & graui Ecclesie damno me uerissima loquutum experiantur. Nec enim tantum doctrinam, sed
simul

simul etiam mores & consilia præceptorum so-
lemus imbibere, naturamq; eorum scqui. Ad hæc
& uoces plerorumq; tales audiuntur, ut di-
cant Lutherum fuisse nimium uehementem, pec-
care potuisse, fuisse hominem, cedendum iam
esse, & tempori seruiendum. **Ja warlich**
S. Georgius geist wird igt das rech-
te mittel treffen. Audio, etiam quendam
magnum illic Midam dicere solere, papistas ni-
mium coluisse diuam uirginem, fecisse enim ex
ea deam, Lutherū uero nimis parū eā honoras-
se, querendum esse ergo medium aliquod. Item
quidam senex theologus cum de cuiusdam
magne ciuitatis pastore ante paucos menses
deliberaretur, dixisse fertur, oportere eis mit-
tere talem aliquem, qui se inflectere sciat. Id
est, arundinem a uento agitatam. Proinde ho-
mines, qui pietatem nostram inuiolatam ad po-
steros conseruatam cupiunt, deberent in hoc in-
cumbere, ut in Ecclesijs Lutherani (ut ita lo-
quar) theologi, & non Philosophici, id est, con-
stantes educarentur.

Vehementer probo cuiusdam pij & gra-
uissimi concionatoris dictum, qui nuper affir-
mabat se cupere nos habere aliquanto minus
doctos & tanto constantiores theologos. Nihil
neccesse est theologum tantopere eruditum esse.

ut ex astris futura diuinet, ac dicat hoc 48 anno
erit eclipsis lunæ 22. Aprilis, inde nullum est du-
bium C. mense Augusto periturū. Quare nolui-
mus interea constanter reclamare istis nouis re-
formationibus, sed uolumus omnia simulare &
dissimulare, & aduersarijs nullius non rei spem
facere, ut nos missos faciant, postea cum ille pe-
rierit, tum nos sine metu constantes esse poterim-
us. Atq; ita hac uerè bachantica hypothesi
Ecclesiam Iesu Christi sic regere, ut eam peni-
tus evertant.

Melius profecto esset, non uno tantum
anno, sed multis nullam usquam scholam esse,
quam quod ita confessionem abijciendo tum re-
ligionem nostram extreme labefactamus, tum
& contrariam confirmamus. Adhuc & glori-
am cœlestis patris horribiliter uiolamus, dum
nimis obscure lucet lux nostra coram homini-
bus. Præclarum fuisset, & Christum sua audito-
ria, quæ sepe tam frequentia habuit, retinere.
Item apostolos Hierosolomis suam scholam in-
concussam seruare. Sed tamen maluerunt dissi-
pari eam, quàm in ulla parte impijs cedere, aut
eorū traditiones confirmare. Incolumitas scho-
le Vittenbergensis nimis multarum Ecclesia-
rum ruina constitit. Ideo enim tantam peper-
erunt eis aduersarij, ut suis scriptis & uacilla-
tione

tione (quod fore facile tum ex ipsorum literis
ad Carlouicium Obernburgium & alios, Item
historia Pomer: tum & ex colloquio animad-
uerterunt) adiuuarent alias Ecclesias labefa-
ctare & pios languescere.

Adhuc potuisset & alibi Deus nos & no-
strum auditorium colligere, si modo commoda,
quae Vittenbergae habuimus, deserere, minori-
bus esse contenti & aliquamdiu exulare potu-
issemus.

Verum ego profecto non dubito, quin, si
constantius egissent theologi, hodierna die scho-
la Vittenbergensis fuisset firmior, quã est, nam,
ut taceam de Dei benedictione (cui, si soli innixi
fuissimus, protexisset nos, sicut hisce annis 30.
contra furorem mundi protexit) neq; princi-
pes neq; episcopi circumqua; ita temere suum
papatum promouere ausi fuissent, tanta fuisset
subditorum constantia. Quin etiam hoc non du-
bito, quod si nostri theologi fuissent constantes,
omnesq; ad constantiam hortati fuissent, Interim
non prodijisset. Interim natum est ex timiditate
theologorũ Vittenbergensium, quod ego in mea
apologia ad scholam abundè probaui.

Certe non tanti mille Vittenbergenses scho-
lae pijs esse debent, ut propter earum incolumi-
tatem uelint pati orbem terrarũ Euangelij luce

G A priuari,

priuari, quod profecto iam magno impetu fit, dum non solum non hortantur pios ad constantiam, sed etiam hortantur, ut faciant mutationes, ac Antichristo cedant. Frangunt pios, confirmant impios, ut ipsimet fatentur, quod dum agunt, manifeste non pro Ecclesia illa scholastat, sed pro impijs. Quare, si uero zelo glorie Dei, salutis miserorum hominum, & retinende puritatis in nostra religione argumentum hoc expendatur, & non inani quadam priusq; concepta opinione, inuenietur, nihil eo esse leuius & uanius.

Quartus. Sunt quedam tempora, & quedam horæ potestatis tenebrarum, ut ex tota Ecclesie historia apparet, quibus & Diabolo permittitur aliquantulum liberius furere contra Ecclesiam, & Christus uult suam Ecclesiam constanter confitendo pati. Tales paroxysmi, cum in his regionibus iam longo tempore non fuerint, non dubito, quin iam aduenerint. Video enim ubiq; bonos pati, & Christum quasi de industria suos istis humanis præsijs spoliasse, & ueluti Satane cribrandos dedisse, ut probet eos & exploret, quam constanter quisq; uelit confiteri. Proinde sic statuo, si quis in his regionibus manens (præsertim in Ecclesia magnus uir) possit iam inuenire rationem aliquam, qua
& boa

et bonam conscientiam et constantem confessionem retinere queat, et nihilominus crucem effugere, is mihi ipso Dei filio sapientior fuerit, nam Christus, qui tamen nihil temere fecit, talem sapientiam inuenire non potuit.

Postremus. Nobis iam non est res cum bonis et modestis hominibus, qui aliquantulum cedendo leniri queant, sed cum Dei hostibus, qui ut natura sint optimi, tamen ita sunt Diabolico ueneno infecti, ut extremo odio contra nos ardeant, nec possint nisi abiecta tota religione placari, et sunt Thrasidili, sicut et Diabolus pater eorum, sequentem fugiunt, cedenti instant, ut etiam experientia nos docuit, nam Lutherum magnificerunt et timuerunt, nos iam contemnunt et conculcant. Quare ista nostra trepidatio et cessio tantum animabit, et iam animat eos, ut plura maioraque petant, hoc ego sepe coram Philippo, approbante eo, dixi. Quam et tristis experientia nos hactenus edocere posset, quam parum ista sapiens lenitas Ecclesie profit, quam pre dolore iam commemorare non possum. Hactenus de precipuo et ferme unico Adiaphoristarum argumento. Ne ueniant Romani, cui quidem, ut ego iudico, plus satis hactenus responsum est, eo uero confutato iacent penitus adiaphora.

¶

Respon-

**RESPONDETVR ARGV-
mento, Propter non necessaria pug-
nandum non esse.**

IAm dicam de argumento, propter non ne-
cessaria pugnandum non esse, si modo neces-
saria retinemus. Huic obiectioni primum
respondeo, confessionem esse necessariam cum
omnium christianorum, tum in primis tantorum
Doctorum & tantarum Ecclesiarum, idq; præ-
sertim hoc tempore, quo omnes in eos respici-
unt, eorum exemplum imitaturi. Ostensum au-
tem est superius præsentis adiaphorum mu-
tationes plane esse quasdam abnegationes, easq;
tanto turpiores & nocentiores, quod eas inte-
græ Ecclesiæ, & tanti Doctores cum ingenti
damno & languefactione omnium piorum fa-
ciant. Necessario etiam amouenda ea sunt, quæ
Ecclesiam tantopere, tamq; multipliciter de-
struunt & scandalizant, ut superius de istis
Pseudadiaphoris prolixius est declaratum. Ne-
cessario & ea tollenda sunt, quæ Deum contu-
melia afficiunt, sed præsentis mutationes Deum
contumelia afficere, superius uerè probatum est.
Necesse est etiam corruptelis doctrinæ repug-
nare, quas iam in istis nouis Interim multiplices
magnasq; esse superius clare ostensum est. Pro-
inde

inde necessario ex Ecclesia remouenda sunt.
Quare plane de necessarijs hoc tempore pug-
natur, & non de iocularibus quibusdam.

Deinde quero, quæ hæc audacia est, quòd
homines ausint aliquid de Ecclesiæ thesauris si-
bi à filio Dei donatis largiri hostibus Dei? si
quis ad Adiaphoristas prandentes ueniret, ab-
latisq; omnibus alijs ferculis & obsonijs dice-
ret, se eis necessaria ad uitam sustentandam
nempe panem & potum relinquere, quibus con-
tenti esse deberent, & de reliquis non magno-
pere contenderent, responderent ei opinor can-
tharo in caput proiecto, quiste huc Cacodæ-
mon adduxit, ut tu uelis mihi, quod tibi libet
auferre aut relinquere? Ego uolo mihi mea re-
linqui, siue necessaria, siue utilia siue demum
iucunda sint.

Ita si illi de suis rebus carnalibus sentiunt,
quare eodem modo etiam de spiritualibus Ec-
clesiæ bonis non sentiunt? Quo iure illi, ut cœ-
tera omittam, tantum cantilenas uulgares Lu-
theri ad omnem ædificationem profecto longè
utiliſſ. ex Ecclesia remouent? Hæc & eiusmodi
dona à Filio Dei per Spiritum S. suæ sponsæ Ec-
clesiæ donata non tã turpiter uentris & incertæ
pacis gratia prodere deberemus. Plane igitur
nullius momenti debet esse istud argumentum
(quod

(quod tantum de necessarijs sit pugnandū) apud
pios. Apud impios enim epicureos merito plu-
rimū ualet, quia eis tota Religio quiddam non
necessarium esse uidetur.

RESPONDETUR ARGU-
mento, in Adiaphoris proximo ser-
uiendum est.

Contendunt etiam Adiaphoristæ in cere-
monialibus seruiendum esse proximo, ac-
cipiendas esse aliquas papisticas ceremo-
nias, ut papistas nostra lenitate, modestia, cere-
moniarūq; similitudine ad nostram doctrinam
inuitemus. Sic Paulum factum esse omnia omni-
bus, ut omnes Christo lucrifaceret. Nostra ista
horriditate & ueluti inhumanitate, adhuc cæ-
remoniarum dissimilitudine absterreri papistas
à nostra doctrina.

Ad hoc respondemus, ut usitatè & ueris-
simè responderi solet, duplices esse homines à
uera doctrina alienos, alios imbecillos quidem
adhuc, dociles tamen & ueritatis cupidos, alios
uero pertinaces & persecutores ueritatis. In
gratiam pertinacium planè nihil cedendum, ne
& illi magis in suo furore confirmentur & alia
quid de authoritate nostræ religionis decedat.
Sed imbecilli tollerandi sunt, cauendumq; est,
ne im-

ne imprudenti libertatis Christianae usu eos of-
fendamus, ac à nostra doctrina alienemus.

Sic Paulus omnia omnibus factus est, scili-
cet docilibus & non pertinacibus, ut omnes
lucrifaceret Christo. Timotheum in gratiam
piorum Iudeorum circumcidit, Titum in gratiam
pseudoapostolorum circumcidere noluit, quin
ne ad horam quidem eis cessit, ut ueritas inco-
lumis remaneret. Petrus uehementer peccabat,
quod in gratiam pertinacium Iudeorum imbe-
cillos & tamen dociles ethnicos scandalizabat.
Ii, quibus nos iam cedimus Tyranni et episcopi,
sunt manifesti agnitæ ueritatis persecutores &
non imbecilles & dociles.

Sed me hercules uehementer demiror Adi-
aphoristas hoc argumentum audere in medium
adducere, cum & experientia clara uoce cla-
met, & ipsi etiam in suis scriptis fateantur, per
Adiaphoricas mutationes adeo confirmari ad-
uersarios, ut nusquam non iubilent & ueluti de
parta uictoria triumphent. Econtra uero pij
extreme moereant & Spiritus S. in ijs contriste-
tur, languescant ita, ut planè in nostra religio-
ne frigeant, in dubitationem adeo inducantur,
ut iam de tota nostra religione dubitent, atq;
ita debilitati & in dubitationem inducti, quo-
uis uento doctrinae facile in aliquos scopulos
impellantur

impellantur, nec amplius invocare Deum que-
ant. Proinde plane satis mirari nequeo, quod
hoc argumentum Adiaphoristæ adhuc in medi-
um adducere audeant, quasi ipsi per sua Adia-
phora pie proximo seruiant.

Est & alia quedam huius argumenti in-
terpretatio, quidam enim epicuri de grege por-
ci intelligunt, quod in cæremonijs sint omnia
simulanda & dissimulanda, ne pij propter Chris-
tum persecutionem patiantur. Verum Paulus
loquitur non de corporis temporaria salute, sed
de animæ æterna salute, de scandalo & edifica-
tione spiritualis hominis, cui in Adiaphoris ali-
quando seruiendum est. Sed quid cum istis age-
res, qui omnia ad uentrem referunt? eiq; Deo
soli uictimas offerunt? Argumenta sumpta à
disciplina, ordine, conformitate & unitate,
quibus fucis istæ fraudes ornantur superius satis
refutata sunt.

Hactenus Christo iuuante abundè de Adi-
aphoris dictum est. Nam primum ostendimus,
quæ sint uera adiaphora, & quòd eorum causæ
efficientes esse debeant mandatum Dei genera-
le, libera piaq; Ecclesiæ uoluntas & ministri,
quibus Ecclesia mandat. Causæ finales esse de-
beant ordo, decentia & omnino ædificatio, non
carnalis sed spiritualis.

Deinde

Deinde ostendi presentia Adiaphora, quæ
nunc Ecclesie Christi ab Adiaphoristis obtru-
duntur, neq; efficientes, neq; finales causas Adi-
aphororum habere, quin ne formalem aliqua.
Causas efficientes non habent, quia non accipi-
untur secundum mandatum Dei, imo probatum
est instaurari iam ista Adiaphora contra man-
datum Dei. Item quia non de uoluntate Eccle-
siae instaurantur, sed ei inuitæ per uim obtru-
duntur. Idq; ab ijs personis, quas Spiritus S. iam
olim prædixit regnum Christi oppugnaturas,
utq; eis non obtemperare serio præmonuit,
nempe à meretrice Babilonia & bestia, in qua
meretrix equitat.

Causas efficientes piorum Adiaphororum
non habent, imo contrarias habent, non tantum
non seruiunt ordini, sed etiam turbant ordi-
nem, non tantum non condecorant Ecclesiam,
sed etiam dedecorant, non tantum non ædifi-
cant, sed etiã destruunt uehementer, ut in pri-
oribus euidenter probauimus. Ad hæc & contu-
melia Deum non uno modo afficiunt.

Causam formalem quædam ex presentibus
Adiaphoris non habent, quia, ut ostensum est,
aliqua sua natura sunt impia, & seuerissime à
Deo prohibita, etiamsi nullæ præterea malæ
circumstantiæ eis adiunctæ essent. Postremo &
omnis

omnia Adiphoristarum argumenta confutauimus. Demonstratum enim est neq; metum tantum apud pios ualere debere, ut corporeæ securitatis gratia aliquid in religione, in gratiam Antichristi & Tyrannorum mutare debeant. Neq; moueri nos debere argumento, quod de non necessarijs pugnandum non sit, agi enim de longe grauissimis rebus. Probatum itidem est non seruire fraternæ charitati & ædificationi per istas mutationes, sed destrui pios per præsentis actiones planè uehementissime.

Reliquum igitur est, ut agnita rei ueritate constantissime ei adhareamus, quid enim notitia prodest, si eam constanter sequi non uelis? Melior est tabellarius, qui, cum uel mediocriter iter norit, strenue pergit, quàm alius, qui, ut optime norit, tamen uel ob ignauiam, uel ob timiditatem, aut etiam alias causas institutum cursum non tenet, sed uel iacet alicubi, uel etiam per deuia hac atq; illac oberrat. Ut iam admodum parui momenti sit quorundum eximis quidem, sed tamen impotens scientia, qui cum meliora uideant & nonnunquam etiam probent, tamen deteriora ultro sequuntur, atq; adeo etiam alijs suadent. Nec eos ignorantia ueri decipit, sed timor, aut etiam alij prauis affectus.

Ut alia

Ut autem agnitam ueritatem sequi constanter possimus, opus erit nos uerbum Dei diligenter meditari, in quo ille tum pollicetur constantibus eternæ uitæ præmia, ut qui perseuerauerit usq; in finem, coronabitur: Qui confessus fuerit me coram hominibus, & similia plurima. In primis autem caueamus nobis ab ista cogitatione, ne forte nobis sic blandiamur, uolumus ad tempus cedere, donec N. moriatur, postea iterum ad ueritatem redibimus. Horribiles enim minæ talibus proponuntur, amen dico uobis non gustabunt de cibis meis. Item immittet eis Deus efficaciam illusionis, ut credant mendacio.

Quibus minis & fidißimis cœlestis patris admonitionibus præmoniti discamus plus timere Deum, qui potest corpus & animam perdere, quam homines, qui tantum corpus, cum Deus eis permittit, interficiunt. Discamus satius esse omnia corporis mala perpeti, quam unicum pusillum Christi scandalizare. Verum non tantum nos uerbo Dei instruamus, ut ipsimet simus constantes, sed etiam, ut tum alios fratres nostros confirmare, tum & inconstantiam suadentes fortiter oppugnare, ac τοῖς οὐκ ὀρθοποδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τὸ εὐαγγέλιον in faciem resistere possimus.

H

Longe

Longè profecto grauius peccauit nostri
Adiaphorista, quam olim Petrus Gal. 1. pecca-
bat. Ipse enim tantum factò, idq; breui in grati-
am pertinacium uacillabat, nostri id faciunt eti-
am docendo, idq; amplius annum. Petrus pecca-
bat magis in ceremonialibus, sed nostri etiam
doctrinam corrumpi in Lipsico Interim pati-
untur. In capite enim de penitentia fides peni-
tus omittitur. Item & in alijs articulis, quod
alibi prolixè ostensum est. Ipse non suadebat
alijs, ut similia faciant, nostri uehementer sua-
dent. Ille faciebat incogitantia quadam & non
metu crucis, nostri uero (qui optimi ex eis sunt,
nam Iudarum alia est ratio) quæ faciunt, tan-
tū metu crucis faciunt, nec ignorantia ueri pec-
cant, quod priora scripta eorū testantur. Petrus
haud dubie habebat spiritualem finem, nostri
habent carnalem, id est, incertam spem pacis.
Petrus admonitus resipuit, nostri defendunt su-
um factum, & admonentes nullius non sceleris
atq; adeo scismatis insimulant. Petrus paucos
quosdam scandalizauit, nostri sua uacillatio-
ne impios quidem confirmarunt & armarunt,
pios uero languescerunt & debilitarunt &
plane plurimas Ecclesias euerterunt, idq; hodi-
erna die faciunt.

Proinde omnes pij, qui adhuc Christianam
religio-

religionem incolumem esse cupiunt, plane in
faciem Adiaphoristis resistere debent, unus-
quisq; suo loco. Nam profecto non recta ince-
dunt ad ueritatem Euangelij. Nec quicquam
refert, quod sint magni uiri aut bene meriti,
etiamsi essent Petri aut Pauli aut angeli de coe-
lo, tamen ijs resistendum esset. Idq; etiam tanto
magis faciendum iam esset, quanto maiores
sunt, tanto enim plus eorum istae pessimae actio-
nes obsunt.

Sed repetunt subinde Adiaphoristae, quid
igitur faciendum est, si in adiaphoris non est
cedendum aduersarijs? Quomodo eos placabi-
mus? nam, si non placauerimus, Ecclesiae nostrae
penitus euertentur, &c. Respondet Spiritus
S. Subditus esto Domino, obedias ei, & expecta
eum. Quoniam ostensum est ex uerbo Dei ista
praesentia adiaphora multipliciter impia esse
et à Deo prohiberi, ideo reiectis istis impietati-
bus, subijciamus nos uoluntati diuinæ, parati ad
obediendum ei in omnem sequentium, in quem
nos nostraq; omnia Deus perducere uolet. Ex-
pectemus tamen simul Domini misericordiam,
eam ardentem implorando, & patienter crucem
nostram ferendo, etiam si periculum sit, ne fra-
ctus illabatur orbis. Fiat iusticia inquit Augu-
stinus, & pereat mundus. Non sunt teste Paulo
H 2 faciendae

facienda mala, ut ueniant bona. Si propter no-
stram erga Deum obedientiam damnum acci-
piet Euangelium & Ecclesia, uiderit ipse
Deus, qui hanc nobis obedientiam præcepit.
Nos certe habebimus iustam apud ipsum excu-
sationem. Veruntamen ipse Deus nouit adhuc
sine nobis mille uias seruandi Euangelium &
Ecclesiam, nos modo nostrum faciamus officium,
perseuerantes in obedientia, timore, fide, con-
fessione, inuocatione, patientia, ipsiq; commit-
tamus gubernationem mundi & Ecclesie. Lu-
therus plane christiane monet, inquiens, No-
strum est confiteri, & non diuinare bella futu-
ra. Deus est mirabilis in sanctis suis, ipse deducit
ad inferos, & reducit. Qui sua sapientia sine
Deo uult saluare animam suam, ille perdit eam,
& qui propter Dominum paratus est perdere
animam, saluabit eam. Projiciamus igitur nos
in Dominum constanter confitendo & patien-
do, ipsi erit curæ de nobis.

Vt autem tum nos ipsi constantes esse pos-
simus, tum & suadentibus inclinationem resi-
stere queamus, non satis est nostra uoluntas aut
uerbi diuini cognitio, nam profecto illud animi
robur, quod in talibus certaminibus à Christia-
no homine requiritur, singulare Dei donum est.
Quare toto pectore inuocabimus patrem Do-
mini

mini nostri Iesu Christi, à quo omne bonum de-
sursum uenit, quiq; & uelle & perficere dat,
eumq; obsecrabimus, ut nos suo S. Spiritu regat,
& confirmet, ut & cernere ea, quæ ad conser-
uationem ueritatis faciunt & constanter face-
re ea adẽ ipsius gloriam, miserorumq; hominũ
salutem possimus. AMEN.

Ne quid uacaret, duas regulas
apposui.

I. Vniuersalis per sepe apud Hebræos latius
patere uidetur, quam præsentis materiæ natura
postulat. Quare specificatione quadam opus
est, qua applicetur uniuersalis ad præsens ne-
gocium 1. Sam. 20. Et non est locutus Saul quic-
quam ea die, scilicet de absentia Dauidis. Ibi-
dem, & puer nesciuit quicquam, scilicet de ne-
gocio præsentis 1. Sam. 25. Et non perijt ex om-
nibus, quæ ei erant quicquam, scilicet ex peco-
ribus, quæ erant apud Dauidem, & culpa Da-
uidis. 2. Sam. 15. Et non sciuerunt omne uerbum,
id est, quicquam eorum, quæ Absalon contra
patrem moliebatur. 1. Reg. 12. Et lapidauerunt
eum omnes Israelitæ, scilicet, qui illic erant, ubi
hoc accidit. Hæc priora exempla ideo obser-
uanda sunt, ut in sequentibus dictis contra pa-
pistas, non tantum sententiam, sed & uerba ha-
beamus. Matth. 16. Quicquid ligaueritis in ter-

ris, erit ligatum in caelis, & quicquid solueritis
in terris, erit solutum in caelis. Item Ioan. 20.
Quorumcunq; remiseritis peccata, remittuntur
eis, & quorumcunq; retinueritis, retenta sunt,
scilicet agendo secundum meam uobis datam
commissionem, & secundum meam doctrinam,
predicando Euangelium &c. Matth. 23. In ca-
thedra Mosi sedebunt Scribae & Pharisei, om-
nia ergo, quaecunq; iusserint seruare, seruate et
facite, scilicet, omnia ea, quae cathedrae Mosi ge-
nuina sunt, & non accesserunt ex fermento Pha-
riseorum, nam illa uehementer cauenda sunt.
Marc. 9. Omnia sunt possibilia credenti. Ioan.
14. Quicquid petieris in nomine meo, scilicet,
licitum & secundum eius uoluntatem, ut alibi
circumscribit. Ad Phil. 4. Omnia possum in eo,
qui me confortat. I. Cor. 13. Caritas omnia cre-
dit, omnia suffert, omnia sperat, omnia sustinet,
scilicet credenda, ferenda & speranda. Similia
exempla sunt passim in sacris literis obuia.

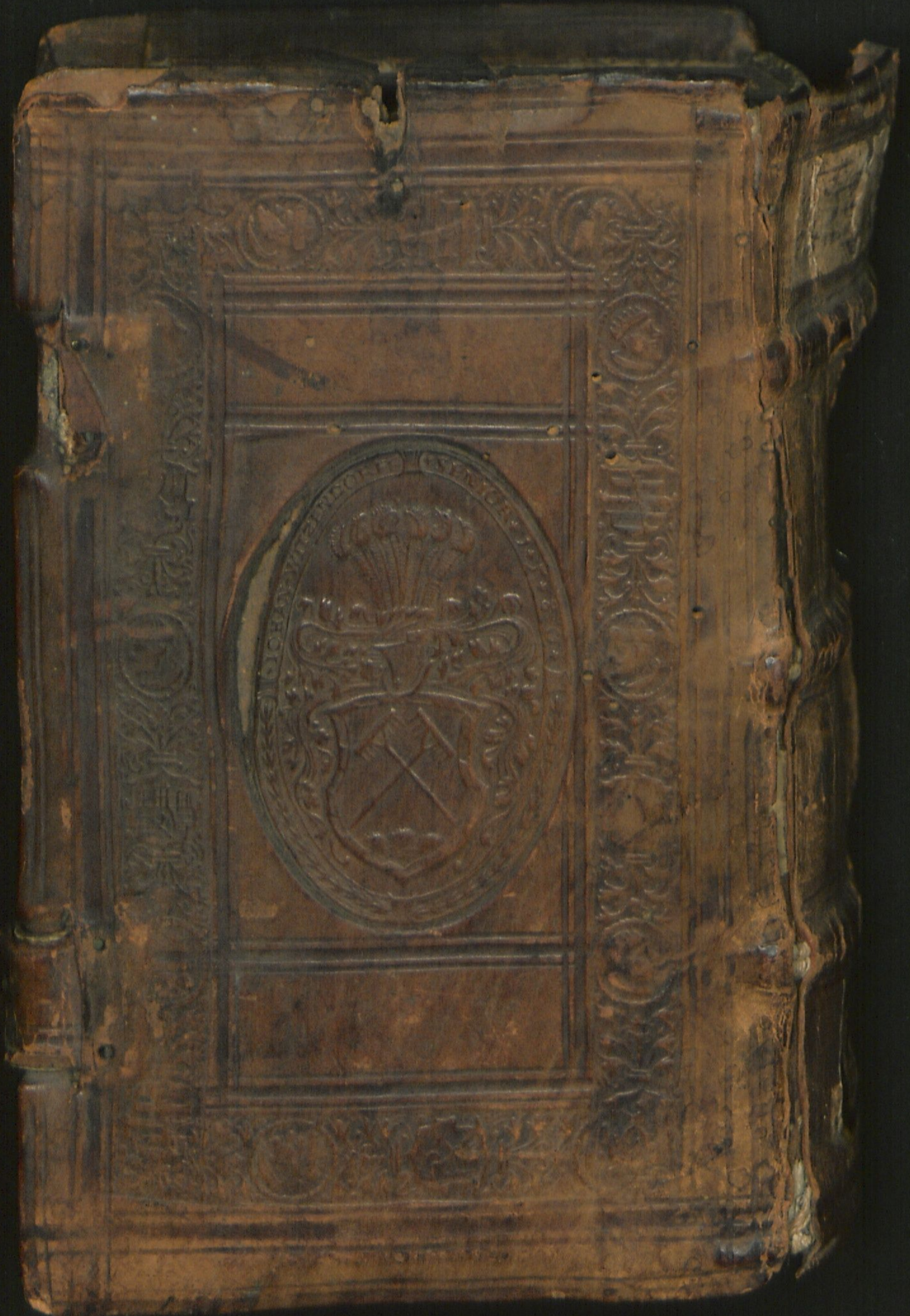
II. Saepe uerba Hebraea necesse est in ma-
iori quadam Emphasi accipi, quam alioqui usi-
tate significant, perinde fere, ac si particula ual-
de uel aliquod aliud intendendi aduerbium eis
additum sit. Posset forte ad Liptoton haec figu-
ra referri: ut Matth. 6. Nolite solliciti esse de
crastino. i. anxij esse. Itē Matth. 10. Ne sitis sol-
liciti,

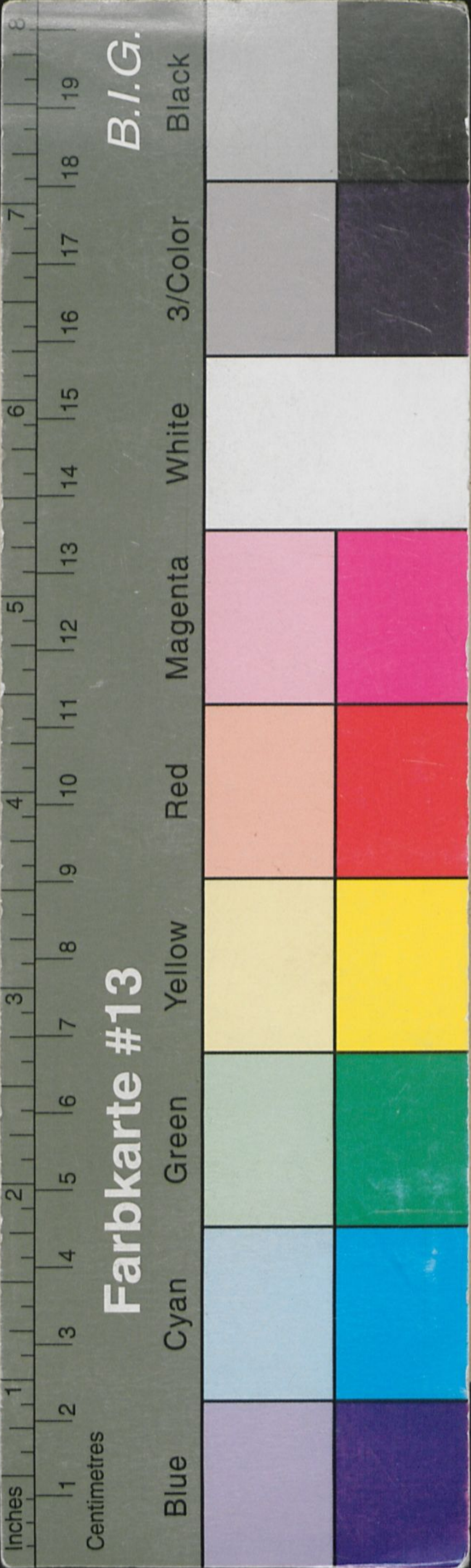
liciti, quomodo aut quid loquamini, Non pro-
hibet diligentiam in officio sed nimiam sollici-
tudinem. Item eodem: Ne metuatis ab ijs, qui
occidunt corpus, id est, ne nimium & plus quam
ipsum Deū timeatis, aut timore deficiatis. Ierem:
10. Nolite timere à signis cœli. Psal: 112. A tristē
fama non timebit. Ioan: 12. Qui amat animā suā
perdet eam, id est, qui nimium & non suo ordine
ac loco amat. Matth: 13. Qui enim habet ei dabi-
tur, qui uero nō habet, & quod habet auferetur
ab eo, id est, qui multū habet, aut non multū ha-
bet. Sic: ne nos inducas in tētationē, id est, ne nos
nimium tentari seu tentationibus uinci et opprimi
permittas. Sic & Marc: 14. & Luc: 22. Orate ne
intretis in tētationē, intelligendū est. Itē Math:
11. Venit Ioannes neq; bibens, neq; comedens. i.
tenuissimē uictitans, Venit Filius hominis bibens
et comedens. i. satis liberaliter uiuēs & p̄inde ut
alij honesti homines cōmuniter. Luc: 10. Nolite
portare sacculū etc. neminē in uia salutaueritis,
id est, ne patiamini uos alijs negocijs à uestro
officio abduci. Itē 2. Ioan: 1. Qui dixerit ei Aue,
communicat operibus eius malis. Ad hanc regu-
lam pertinent & locutiones: Aliquē aliquid es-
se, aut nihil esse. (Gal. 2. 1. Cor. 3. 1. Cor. 7.) id
est, aliquid eximium 1. Cor: 1. Elegit ea quæ non
sunt, ut ea, quæ sunt, cōfundat, id est, ea quæ non
ualdē sunt, & ea quæ ualdē sunt.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

2. 1

LIBER DE VERIS ET FALSIS ADIAPHORIS,

in quo integre propemodum
Adiaphorica controuersia explicatur. Authore
Matthia Flacio Illyrico,

ITEM EPISTOLA D. IOANNIS
Epini Superintendentis Hamburgensis
ad Illyricum de eadem materia.

1. Cor. 10.

Quid ergo dico, quod simulachrum aliquid sit? Non, uerum illud dico, quod quæ immolant gentes, dæmonijs immolant, & non Deo. Nolim autem nos consores dæmoniorum esse. Non potestis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. An prouocamus Dominum? num fortiores illo sumus? Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant, Id est, in Adiaphoris non tantum ipsorum rituum natura, sed & circumstantiæ eorum uel maxime respiciendæ sunt
Magdeburgi,

1549

26

